

Mia Langeland Rørvik

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Mia Langeland Rørvik

Demokratisk deltakelse i Norge

En kvantitativ analyse av politisk fremmedgjøring
og generasjonseffekter på valgdeltakelse og
direkte aksjon i perioden 1977 - 2016

Juni 2019

Kunnskap for en bedre verden

Demokratisk deltakelse i Norge

En kvantitativ analyse av politisk fremmedgjøring og generasjonseffekter på valgdeltakelse og direkte aksjon i perioden 1977 - 2016

Mia Langeland Rørvik

Statsvitenskap

Innlevert: Juni 2019

Hovedveileder: Anders Todal Jenssen

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Sammendrag

Nedgangen i valgdeltakelse og den simultane økningen i direkte aksjon i vestlige, moderne demokratier har vært gjenstand for mye fokus i deltakelses- og demokratilitteraturen, og det er etablert at i det minste *noe* av årsaksforklaringen bak denne demokratiske utviklingen kan tillegges den yngre delen av befolkningen. Unge generasjoner har blitt betegnet som en ‘fremmedgjort’ demografisk gruppe. En slik fremmedgjøring antas å enten føre til apati eller engasjert mistillit og politisk aksjon utenfor den konvensjonelle representative deltakelseskanalen. Kan dette dermed forklare hvorfor yngre generasjoner velger disse kanalene for å delta i demokratiet? Analysen fokuserer på politisk fremmedgjøring som en potensiell forklaring bak det demokratiske deltakelsesmønsteret til yngre generasjoner i Norge. Ved å bruke tidsseriedata fra European Social Survey og de norske valgundersøkelsene undersøkes demokratisk deltakelse og politisk fremmedgjøring i et generasjonsperspektiv. Hovedfunnene er at 1) yngre generasjoner har mindre sannsynlighet for å stemme enn eldre generasjoner, 2) trendene i nivået av politisk fremmedgjøring er ikke entydige. Analysen bekrefter ikke antakelsen om at yngre generasjoner er mer politisk fremmedgjorte enn eldre generasjoner. Det er allikevel signifikante generasjonsforskjeller når det kommer til nivået av politikertillit, institusjonell tillit og troen på egen politiske kompetanse og påvirkningskraft, men 3) disse forskjellene forklarer ikke forskjellene i generasjonenes demokratiske deltakelsesmønster. Funnene indikerer at det finnes verdiforskjeller mellom generasjonene når det kommer til demokratisk deltakelse, gir forsiktig støtte til tesen om en stadig mer individualisert politisk kontekst, og avviser argumentet om en ‘politisk fremmedgjort’ ungdomsgenerasjon i Norge.

Abstract

The decline in electoral participation and rise in direct democratic participation in western democracies is widely debated and contested. It is however scholarly acknowledged that at least some of the explanation of this democratic development lies within the younger population. Young generations have been considered as a politically ‘disaffected’ demographic group. Political disaffection can either lead to apathy, or distrust and political action outside of the traditional representative channel. Could this explain why younger populations turn to these channels to participate? This analysis focuses on political disaffection as a potential explanation for the ways in which the younger generations of Norway choose to participate in democracy. Using times series data from the European Social Survey and the Norwegian Election surveys from 1977 to 2009, political disaffection and democratic participation is analyzed in a generational perspective. The main findings are that 1) younger generations are less prone to vote than older generations and more likely to participate through direct action, 2) the trends of political disaffection are mixed. There is not enough evidence to support the claim that younger generations are more disaffected than older generations. There are however significant generational differences when it comes to levels of trust in politicians, institutions and internal political efficacy, 3) however these differences don’t count for the generational differences when it comes to participation. The findings of this study can’t conclusively point to the changing values between generations, but lends support to the theory of individualization, and largely disclaims the arguments of a ‘disaffected youth’ in Norway.

Forord

Jeg vil vie en stor takk til veilederen min Anders Todal Jenssen, for gode samtaler på kontoret og uvurderlig hjelp i arbeidet med denne masteroppgaven. Kompleks teori og vanskelige avveininger hadde vært mye verre uten din innsikt og kunnskap. I tillegg vil jeg også takke Indra de Soysa, som har vært tilgjengelig på mail til alle døgnets tider og reddet meg ut av mange statistiske kriser.

Gjengen på masterstudiet og lesesalen har også vært helt avgjørende i denne prosessen. Uten dere hadde dagene vært mye lengre og gråere, og skriveprosessen hadde vært preget av mye mindre latter. Mastertiden hadde ikke vært det samme uten dere!

Det gjelder også støtten og oppmuntringen jeg har fått fra verdens fineste kollektiv. Dere har vært mer inkludert i denne masterprosessen enn dere kanskje hadde planlagt, men jeg setter så stor pris på den småstressa og kjærlige oppfølgingen fra dere. Dere har gjort de to årene i Trondheim helt fantastiske.

Til sist vil jeg også rette en stor takk til familien min. Mamma og pappa, Hedda og Rasmus som har støttet meg helhjertet fra første dag på bachelor til den siste innspurten i denne skriveprosessen. Dere har holdt motet mitt oppe i alle identitetskriser gjennom disse fem årene med studier. I tillegg vil jeg rette en spesiell takk til farmor og farfar, som nesten har vært mer investert i utdannelsen min enn meg. Takk for alle fine, faglige samtaler, oppmuntrende tekstmeldinger og engasjement. Det betyr uendelig mye for meg.

Mia Langeland Rørvik

Trondheim, 14.juni, 2019

1.	INTRODUKSJON.....	1
1.1.	PROBLEMSTILLING OG ANALYTISK METODE.....	3
1.2.	OPPGAVENS STRUKTUR.....	4
2.	TEORI.....	4
2.1	BETYDNINGEN AV TEORETISK DELTAKELSE.....	4
2.1.1	<i>Valget som deltakelseskanal.....</i>	5
2.1.2	<i>Direkte politisk deltakelse.....</i>	6
2.2	VALGDELTAKELSE I NORGE.....	7
2.3	POLITISK FREMMEDGJØRING.....	9
2.3.1	<i>Årsaker til politisk fremmedgjøring.....</i>	10
2.3.2	<i>Effekten av fremmedgjøring.....</i>	11
2.4	SOSIAL KAPITAL.....	11
2.4.1	<i>Hva er sosial kapital?.....</i>	12
2.4.2	<i>Sosial kapital og deltakelse.....</i>	12
2.4.3	<i>Sosial kapital i nordiske velferdsstater.....</i>	13
2.5	HVEM DELTAR?.....	14
2.5.1	<i>Sosiologiske faktorer.....</i>	14
2.5.2	<i>Ressurser.....</i>	15
2.5.3	<i>Politisk mobilisering og demokratisk konkurranse.....</i>	16
2.5.4	<i>Ideologi, interesse og partitilhørighet.....</i>	16
2.6	ALDER OG DEMOKRATISK DELTAKELSE.....	17
2.6.1	<i>Livssyklusperspektivet.....</i>	18
2.6.2	<i>Generasjonseffekter.....</i>	18
2.6.3	<i>Periodeeffekter.....</i>	19
2.7	GENERASJONSEFFEKTER I NORSK KONTEKST.....	20
2.7.1	<i>Krigsgenerasjonen (1900- 1945).....</i>	20
2.7.2	<i>Velferdsgenerasjonen (1946 – 1964).....</i>	21
2.7.3	<i>Utdanningsgenerasjonen (1965 – 1979).....</i>	21
2.7.4	<i>Globaliseringsgenerasjonen (1980 – 2000).....</i>	22
2.8	TIDLIGERE FORSKNING.....	22
3.	HYPOTESER.....	25
4.	DATA OG METODE.....	26
4.1	DATAGRUNNLAG.....	26
4.2	AVHENGIGE VARIABLER.....	27
4.2.1	<i>Valgdeltakelse.....</i>	28
4.2.2	<i>Politisk deltakelse.....</i>	29
4.2.3	<i>Politisk fremmedgjøring – tillit til politikere, selvopplevd handlekraft og institusjonell tillit.....</i>	29
4.3	UAVHENGIGE VARIABLER.....	32
4.3.1	<i>Alder.....</i>	33
4.3.2	<i>Generasjon.....</i>	33
4.3.3	<i>Periode.....</i>	34
4.4	KONTROLLVARIABLER.....	35
4.4.1	<i>Utdanning.....</i>	36
4.4.2	<i>Kjønn.....</i>	37
4.5	STATISTISK METODE.....	38
4.5.1	<i>Logistisk og lineær regresjon.....</i>	38
4.5.2	<i>Pooled tidsserieanalyse.....</i>	39
4.5.3	<i>Autokorrelasjonsutfordringer.....</i>	39
4.5.4	<i>Sannsynlighetsutregning.....</i>	41
4.6	RELIABILITET OG VALIDITET.....	41
4.6.1	<i>Datainnsamling.....</i>	41
4.6.2	<i>Utvalg.....</i>	42
4.6.3	<i>Operasjonalisering av latente begreper.....</i>	42

5.	ANALYSE	43
5.1	VALGDELTAELSE OG GENERASJONER.....	44
5.2	POLITISK DELTAELSE OG GENERASJONER.....	48
5.2.1	<i>Oppsummering</i>	52
5.3	POLITISK FREMMEDGJØRING	52
5.3.1	<i>Tillit til politikere</i>	52
5.3.2	<i>Politiske evner</i>	55
5.3.3	<i>Institusjonell tillit</i>	59
5.4	POLITISK FREMMEDGJØRING, GENERASJONER OG DELTAELSE.....	60
5.4.1	<i>Deltakelse og politikertillit</i>	61
5.4.2	<i>Deltakelse og institusjonell tillit</i>	62
5.4.3	<i>Deltakelse og selvopplevde politiske evner</i>	64
6.	DISKUSJON	66
6.1	DELTAELSE.....	66
6.2	FREMMEDGJØRING.....	67
6.3	FREMMEDGJØRING, GENERASJONSTILHØRIGHET OG DELTAELSE	69
7.	KONKLUSJON OG GENERELLE BEMERKNINGER	71

1. Introduksjon

I de senere tiårene har det vært et økende fokus på demokratisk deltakelse i takt med at valgdeltakelsen har sunket. Til tross for en økende velferd og et høyere utdanningsnivå i befolkningen har valgdeltakelsen sunket i de fleste vestlige demokratier i løpet av de siste femti årene, og trenden ser ut til å fortsette (Gray & Caul, 2000). Gjennomsnittlig valgdeltakelse til parlamenter og lovgivende organer ligger nå på rundt 70 prosent, hvorav gjennomsnittet frem til 1980 var på rundt 80 prosent (Blais & Rubenson, 2013). Denne utviklingen har blitt karakterisert som urovekkende, og har skapt liv i en debatt om betydningen av demokratisk deltakelse i moderne demokratier. Slik deltakelse kan ta ulike former. Den vanligste formen for politisk deltakelse er representasjonskanalene, hvor innbyggerne søker innflytelse over utvelgning og kontroll av folkevalgte organer. Den andre deltakelsesformen er definert som direkte aksjon, hvor innbyggerne søker direkte innflytelse over saker. Felles for de ulike typene politisk deltakelse er at innbyggerne utøver sine politiske rettigheter (Martinussen, 1973).

De siste tiårene har det foregått en endring i hvordan innbyggere utøver disse politiske rettighetene. I et samfunn med høyere utdanning og bedre økonomi er forventningen at innbyggerne vil ha flere ressurser, være mer informerte og dermed bedre rustet til å delta ved valg og ellers i demokratiet (Lyons & Alexander, 2000, s. 1014). Denne parallelle utviklingen har derfor presentert en utfordring for demokratiforskere. Samtidig som at valgdeltakelsen har sunket, har aksjonsdeltakelse utenfor valgkanalen økt i omfang. En større andel av befolkningen i vestlige demokratier engasjerer seg i den politiske prosessen gjennom direkte aksjon. Denne samfunnsutviklingen gjelder også i Norge, hvor den politiske deltakelsen utover det å stemme har økt betraktelig siden 1950-tallet. Den generelle utviklingen i Norge kjennetegnes av svekket tilhørighet til politiske partier, fragmentert velgermasse og relativt lav valgdeltakelse, men samtidig er deltakelsen utenfor partidemokratiet økende (Christensen & Midtbø, 2001).

I deltakelseslitteraturen har det vært trukket frem at en del av forklaringen bak denne utviklingen kan ligge hos de yngre innbyggerne, og en lang rekke litteratur har etablert at de yngre deltar langt mindre ved valg enn eldre (Blais, Gidengil, Nevitte & Nadeau, 2004; Dalton, 2007; Lyons & Alexander, 2000; Miller & Shanks, 1996). Disse funnene åpner for to perspektiver på valgdeltakelse blant unge. Er det lave nivået av valgdeltakelse et resultat av livsfaseeffekter, som jevnes ut etterhvert som de unge velgerne blir eldre? Eller er det heller slik at den lave valgdeltakelsen er et resultat av varige generasjonsforskjeller? Ved varige generasjonsspørsmål har det blitt diskutert om disse kan være et resultat av *verdiendringer*

mellom generasjoner, som påvirker innbyggerne som politiske borgere. Dersom trenden kan sies å være et resultat av generasjonsutskiftning vil valgdeltakelsen fortsette å synke, og utgjøre et langsiktig problem for vestlige demokratier. En slik tolkning har ført til argumenter om at vestlige demokratier står ovenfor en 'deltakelseskrise' hvor selve fundamentet i de representative demokratiene undergraves.

Den parallelle utviklingen ved økt demokratisk deltakelse har blitt betegnet som fremveksten av 'protestsamfunn' hvor den representative kanalen ikke lenger oppfyller sin kjernefunksjon i representative demokratier (Norris, Walgrave & van Aelst, 2006). Samtidig som valgdeltakelsen blant unge er lav, har det også blitt etablert at yngre grupper har betydelig *høyere* sannsynlighet for å delta i demokratiet gjennom slike mindre konvensjonelle påvirkningskanaler (Martinussen, 2003b). Denne aldersprofilen på deltakelse utgjør et element i tesen om generasjonsforskjeller. Samtidig åpner utviklingen i deltakelsestrender for spørsmålet om den generelle samfunnsutviklingen har 'normalisert' og tilgjengeliggjort direkte aksjon for innbyggerne, slik at denne typen deltakelse er uttrykk for engasjement og politisk interesse, eller om deltakelse i slike kanaler bør tolkes som et uttrykk for en mistillit og fremmedgjøring fra de konvensjonelle kanalene. Spørsmålet om *politisk fremmedgjøring* blant yngre har dermed vært sentralt (Fahmy, 2006). Fremmedgjøring konseptualiserer en oppfatning av at de demokratiske prosessene og institusjonene ikke representerer eller favner om innbyggerne i samfunnet, og indikerer en distanse mellom de politiske institusjonene og befolkningen. Yngre velgere har blitt stemplet som uinteresserte, passive og avkoblet fra den politiske prosessen.

Denne internasjonale trenden gjelder også for Norge, til tross for at valgdeltakelsen blant unge har økt ved de siste stortingsvalgene. Jevnt over deltar yngre langt mindre ved valg enn øvrige samfunnsgrupper. «*Valgkanalen er de eldres arena*» (Martinussen, 2003b), og det er de unge som deltar mest gjennom direkte politisk aksjon. Men er det dermed grunn til bekymring for det norske demokratiet? For å undersøke dette vil jeg derfor analysere hvorvidt generasjonsforskjellene i demokratisk deltakelse i Norge kan sies å være et resultat av politisk fremmedgjøring blant de yngre generasjonene. På den ene siden har det i litteraturen blitt argumentert for at den norske velferdsstaten, med et høyt nivå av levestandard og sosial kapital, har et lavt nivå av politisk fremmedgjøring. Blant valgforskere er det i tillegg argumentert for at yngre velgere deltar mindre i den unge fasen av livet, men at en del av denne diskrepansen jevner seg ut med alderen (Aardal & Bergh, 2015). Den norske valgdeltakelsen er dessuten, i et internasjonalt perspektiv, fortsatt relativt høy. På den annen side er det dokumenterte generasjonsforskjeller når det kommer til stemmegivning, også i Norge (Gallego, 2009). Den nasjonale og internasjonale oppfatningen av yngre innbyggere som passive, uinteresserte og

ikke-deltakende gjør det også interessant å undersøke om har rot i virkeligheten. I tillegg kan analyser av forhold i en nasjonal kontekst fremfor komparative analyser gi en dyptgående forståelse av de komplekse forholdene mellom generasjoner, deltakelse og politisk fremmedgjøring. Derfor kan det argumenteres for at nettopp *fordi* utfordringene i det norske demokratiet er mindre sammenlignet med andre samfunn, er det sentralt å undersøke hvorvidt politisk fremmedgjøring kan sies å være et fenomen som varierer mellom generasjoner, og på denne måten påvirker måten politiske rettigheter brukes – også i systemer som er relativt ‘friskmeldte’.

1.1. Problemstilling og analytisk metode

Den overordnede problemstillingen i denne analysen er hvorvidt yngre generasjoner i Norge kan betegnes som politisk fremmedgjorte, og om dette kan bidra til å forklare det demokratiske deltakelsesmønsteret. Analysen sikter dermed mot å være et bidrag til litteraturen som fokuserer på potensielle *verdiforskjeller* mellom generasjoner. Dersom dette er tilfellet, kan det indikere at det norske demokratiet står ovenfor en varig utfordring, hvor den representative deltakelseskanalen ikke lenger i like stor grad fremstår som effektiv. Forholdet mellom alder og deltakelse har blitt grundig undersøkt i den norske litteraturen (J. Bergh & Ødegård, 2013; Aardal & Bergh, 2015; Aardal, Høstmark, Oscar Lagerstrøm & Stavn, 2007). Også elementer ved politisk fremmedgjøring i den norske konteksten er undersøkt i sammenheng med valgdeltakelse (Christensen & Midtbø, 2001; Listhaug, 2006; Tjerbo & Hansen, 2005; Aardal & Bergh, 2015). Få analyser har imidlertid vurdert politisk fremmedgjøring i lys av *både* livsfase-, generasjons- og periodeeffekter over tid. Ved å undersøke sentrale aspekter ved politisk fremmedgjøring i dette perspektivet sikter analysen mot å tilføre innsikt i interaksjonsforholdet mellom disse elementene, og dermed bidra til litteraturen når det kommer til måten ulike aldersgrupper velger å delta i demokratiet på. Dette gjøres ved bruk av kvantitative tidsserier fra de norske valgundersøkelsene og European Social Survey, som sammenlagt favner over et tidsrom fra 1977 til 2016. Dette gjør at det aggregerte utvalget inneholder fire bredt definerte generasjoner med respondenter som kan tilby innsikt i potensielle generasjonsforskjeller når det kommer til deltakelse. Ved bruk av kohortanalyse er det mulig å undersøke de ulike tidseffektene på deltakelse og fremmedgjøring i samme modell, slik at resultatene er robuste for de overlappende effektene. Hovedfunnene i analysen bekrefter at yngre generasjoner deltar mindre gjennom den konvensjonelle valgkanalen og mer gjennom direkte aksjon enn eldre generasjoner, og bekrefter dermed at kontrollert for livsfaseeffekter finnes det betydelige generasjonsforskjeller når det kommer til deltakelse.

Disse kan imidlertid ikke knyttes i særlig stor grad til politisk fremmedgjøring. Ulike aspekter ved politisk fremmedgjøring påvirker generasjonene på ulike måter, men analysen indikerer ikke at denne interaksjonseffekten har særlig stor forklaringskraft når det kommer til forskjellene i deltakelsesmønster.

1.2. Oppgavens struktur

Kapittel 2 tar for seg det teoretiske grunnlaget for analysen, med et fokus på betydningen av demokratisk deltakelse i ulike former, utviklingen i Norge, politisk fremmedgjøring og betydningen av sosial kapital på deltakelse i det norske velferdssamfunnet. I tillegg presenteres det grunnleggende teoretiske grunnlaget for deltakelse gjennom valg og direkte aksjon, samt hovedtrekkene i perspektivene som vektlegger livssyklus-, periode-, og generasjonseffekter på deltakelse. Dette kapitlet avsluttes med en overordnet gjennomgang av tidligere forskning på feltet. I kapittel 3 presenteres hypotesene for analysen, og kapittel 4 presenterer datagrunnlaget og den statistiske metoden. Her diskuteres operasjonaliseringen av variablene, samt sentrale utfordringer knyttet til analysens reliabilitet og validitet. I kapittel 5 presenteres analysen, som er delt inn i tre deler for å unngå at det trekkes slutninger om feilaktig kausalitet mellom fenomenene som undersøkes. I del 5.1 undersøkes den direkte sammenhengen mellom alder, generasjon og periode på deltakelse ved valg og aksjonsdeltakelse. I del 5.2 undersøkes den direkte sammenhengen mellom generasjons-, livsfase-, og periodeeffekter og ulike aspekter ved politisk fremmedgjøring. I del 5.3 knyttes disse fenomenene sammen, og den potensielle interaksjonseffekten mellom politisk fremmedgjøring og generasjonstilhørighet på deltakelse analyseres i dybden gjennom sannsynlighetsanalyse. De mest sentrale funnene fra analysen diskuteres videre i kapittel 6, og analysen oppsummeres og det trekkes noen overordnede konklusjoner i kapittel 7.

2. Teori

2.1 Betydningen av teoretisk deltakelse

Det grunnleggende elementet i alle fungerende representative demokratier er at innbyggerne har muligheten til å delta i den politiske styringen (Rosenstone, Hansen & Reeves, 1993, s. 1). Slik skiller demokratiet seg fra andre typer regimer. Premisset om den *sosiale kontrakten* er gjennomgående hos de klassiske demokratiske teoretikerne. Locke (1690), Montesquieu (1748) og Rousseau (1762) forutsetter at den utøvende makten er forankret i

folket, og at det kun er den folkelige suverenitet som kan etablere og opprettholde demokratiets legitimitet (Ebenstein & Ebenstein, 2000).

Betydningen av en bred, folkelig deltakelse har i senere år vært omdiskutert. En rekke forskning har vist at store deler av populasjonen i vestlige demokratier er uinteresserte i politikk og samfunn, og kan betegnes som 'ignorante' velgere (Pateman, 1970, s. 3). Dette har underbygget en påstand om at velgere deltar uten å forstå de politiske sakene eller sine egne interesser (Hardin, 2006). Til tross for dette er deltakelse ved valg anerkjent som vitalt for de representative demokratiene, også gjennom en 'minimalistisk' tilnærming til demokratisk deltakelse, hvor det representative demokratiet betraktes som en *metode* fremfor et mål i seg selv. I dette perspektivet argumenteres det for at massedeltakelse utenfor valgkanalen vil kunne ha en destabiliserende effekt (Manin, 1997). Betydningen og effekten av deltakelse *utenfor* de konvensjonelle representative kanalene som det å stemme ved valg og være organisert i politiske partier er det derimot en større uenighet rundt. På den ene siden argumenteres det for at demokratisk deltakelse i flere ulike kanaler vil ha en positiv effekt på innbyggernes oppfattelse av sine egne politiske evner, og at innbyggere dermed «(...) *learn to participate by participating* (...)» (Pateman, 1970, s. 105). Deltakelse i demokratiet er argumentert for at har en egenverdi i seg selv, ved å utgjøre en dannelsesplattform hvor innbyggerne lærer og vokser som mennesker. Deltakelse vil dermed kunne skape 'bedre' innbyggere, bedre politikk og bedre styring i samfunnet (Norris, 2002, s. 5). På motsatt side har det blitt argumentert for at en slik massedeltakelse utenfor valgkanalen vil være destabiliserende for demokratiet som helhet, og at det er mer sentralt med et sivilsamfunn som er variert i sin deltakelsesform. Den '*aktive og deltakende*' innbyggeren er ikke nødvendigvis et normativt ideal for vellykkede demokratier, ettersom ingen innbyggere kan leve opp til dette, men heller bruker energi på sitt eget liv, og er helt middels interesserte i politikk (Almond, 1972). Disse uenighetene dempes av argumenter som kombinerer elementer fra begge perspektiver, og som vektlegger valgkanalen som sentral i det representative demokratiet, men som anerkjenner direkte aksjon som viktig og supplerende demokratisk påvirkning (Norris, 2002).

2.1.1 Valget som deltakelseskanal

I moderne representative demokratier er president- og parlamentsvalgene betraktet som den mest sentrale deltakelseskanalen for innbyggerne. Valgene har både instrumentell verdi og en normativ egenverdi. Den instrumentelle effekten av valg er at innbyggerne velger representanter inn i politiske posisjoner, slik at det demokratiske systemet går rundt. Uten valgte politikere i regjering og storting ville ikke det representative demokratiet ha utført sin funksjon.

Gjennom valgene fylles posisjoner, og politikk vedtas og fornyes. De jevnligte valgene gjør også at disse representantene står til ansvar for befolkningen, ved at det til enhver tid er en fare for å byttes ut ved neste valg dersom tilliten brytes. På denne måten utgjør valgene selve kjernen i det representative styresettet (Katz, 1997). De normative demokratiske egenskapene ved valgordningen er idealet om *representasjon* og *demokratisk opplæring*. Når det kommer til representasjon er den normative ideen at de valgte representantene ideelt sett skal speile befolkningen de representerer. Dette oppfylles imidlertid i mindre grad (Norris, 2002). Den andre typen representasjon innebærer at politikerne tar med seg innbyggernes politiske preferanser inn i den demokratiske prosessen. Det parlamentariske systemet i Norge ivaretar dette idealet gjennom partisystemet og mandatfordelingen på Stortinget.

I tillegg har valgene blitt betegnet som en opplæringsarena, hvor velgerne gjennom valgdeltakelse får et intensivt til å holde seg informert om politiske saker, den politiske prosessen og følge med på den politiske utviklingen. I forkant av valgene setter valgkampene politiske saker på agendaen, og gir motivasjon til å oppsøke informasjon om lokale og nasjonale politiske saker. Med stemmeretten følger også et ansvar, og valgordningen kan dermed bidra til en ansvarliggjøring blant befolkningen, gi en følelse av tilhørighet og hindre fremmedgjøring fra den demokratiske prosessen (Katz, 1997, s. 105). Ettersom valgordningen ivaretar og opprettholder en rekke sentrale funksjoner i demokratiet, brukes valgdeltakelse som et mål på hvor godt dette demokratiet fungerer. Burden (2000) argumenterer for at; *“Turnout is the most common and probably the most important component of an individual’s participation in the political process”* (Burden, 2000). Lav valgdeltakelse fører med seg flere utfordringer. For det første svekkes legitimiteten og det demokratiske styringsgrunnlaget til de valgte organene. Utgangspunktet for at folkeviljen skal utøves gjennom valgte representanter er nettopp at innbyggerne deltar i den representative kanalen. Sett i lys av valgets betydning kan lav valgdeltakelse være en indikator på demokratiske utfordringer, som mangel på politisk og sosial tillit, ujevn distribusjon av makt og ressurser, eller institusjoner som ikke fungerer inkluderende og rettferdig. På denne måten kan valget betraktes som en *«demokratisk helsesjekk»* (Fieldhouse, Tranmer & Russel, 2007, s. 797).

2.1.2 Direkte politisk deltakelse

Valgsystemet er den mest sentrale kanalen for politisk innflytelse i representative demokratier, men de tradisjonelle partiene og tilknytningen til disse har mistet betydning over tid. Innbyggere deltar mer og mer i samfunnet utenfor den tradisjonelle valgkanalen.

«En fallende valgdeltakelse er bare en side ved en mer utfyllende og kompleks beskrivelse av hvilke endringer som har funnet sted i folks politiske engasjement og politiske orienteringer» (Tjerbo & Hansen, 2005).

Samtidig som at den tradisjonelle deltakelsen ved valg har sunket, har deltakelsen via andre kanaler økt (Norris et al., 2006). Slik type direkte demokratisk deltakelse innebærer aktiviteter som demonstrasjoner, boikotter, underskriftskampanjer og direkte henvendelser til politikere (Christensen & Midtbø, 2001). Martinussen (1973) argumenterer for at slik deltakelse er mer ressurskrevende enn deltakelse ved valg, fordi det krever at innbyggerne må *«(...) følge saken fra de forberedende stadier til vedtak og gjennomføring»* (Martinussen, 1973, s. 37). Direkte aksjon på denne måten skiller seg fra de konvensjonelle representative kanalene, og innebærer at innbyggerne påvirker sak og innhold, og ikke kun hvem som skal utforme disse. Til tross for at synkende valgdeltakelse har skapt uro, har det politiske engasjementet gjennom slike kanaler bidratt til å dempe de potensielle demokratiske effektene av lavere valgdeltakelse. Det har blitt argumentert for at det ikke er demokratiet som har utfordringer, men heller de politiske partiene; *«Partiene, fagbevegelsen og ulike frivillige organisasjoner er ikke lenger de eneste kanalene for befolkningens innflytelse på samfunnets beslutninger»* (Christensen & Midtbø, 2001). Dette impliserer ikke at en synkende valgdeltakelse ikke kan føre til demokratiske utfordringer, men direkte demokratisk deltakelse kan være et uttrykk for samfunnsengasjement, også blant yngre grupper. Fahmy (2016) argumenterer imidlertid for en tilnærming hvor de yngre generasjoners direkte aksjon anerkjennes, men hvor det allikevel kan etableres at deltakelse gjennom de tradisjonelle kanalene er den mest sentrale påvirkningskanalen, og at en ujevn demografisk er problematisk (Fahmy, 2006).

2.2 Valgdeltakelse i Norge

Når det kommer til den norske valgdeltakelsen er ikke nedgangen like fremtredende som i andre vestlige demokratier, og Norge er et av de europeiske landene med mest stabil valgdeltakelse. Sammenlignet med andre demokratier er nordmenn noe mer aktive ved valg, med en gjennomsnittsdeltakelse på 81 prosentpoeng versus 78,4 prosentpoeng (Christensen & Midtbø, 2001). Til tross for dette har det vært en synkende tendens i valgdeltakelsen de siste tiårene. I følge offisiell valgstatistikk fra Statistisk sentralbyrå (Kleven, 2019) var den høyeste oppslutningen som har blitt målt ved et norsk stortingsvalg i 1965, hvor valgdeltakelsen var på 85 prosent. Siden valget i 1989 har ikke valgdeltakelsen vært på over 80 prosent. Ved stortingsvalget i 1993 sank valgdeltakelsen med 7,3 prosentpoeng fra 83 prosent til 76 prosent.

Denne nedgangen har det vært argumentert for at i stor grad kan tillegges den pågående debatten om norsk medlemskap i den europeiske union (EU) på 1990-tallet. Denne debatten påvirket de norske partiene i en slik grad at regjeringsalternativene ikke var like åpenbare som før, og tradisjonelle skillelinjer i den norske politikken var ikke like klare som de tidligere hadde vært. Etter valget i 1993 har ikke valgdeltakelsen vært like høy som den var frem mot 1980-tallet, men heller fluktuert med noen prosentpoeng fra valg til valg, og ligget relativt stabilt mellom 75 og 78 prosent. Allikevel er det verdt å merke seg at stortingsvalget i 2001 hadde den laveste valgdeltakelsen i etterkrigstiden, og at valgdeltakelsen etter 1989 har vært lavere enn det som har vært normen i Norge (Listhaug & Grønflaten, 2007). Nedgangen i valgdeltakelse fra 1960- og 1970-tallet kan altså ikke betegnes som drastisk, men det kan allikevel stilles spørsmålsteget ved hvorfor deltakelsen ikke stabiliserer seg på et høyere nivå. En annen faktor er at den norske valgdeltakelsen er betydelig lavere enn i Sverige og Danmark – både når det kommer til lokale og nasjonale valg (Christensen & Midtbø, 2001).

Det er imidlertid ikke kun den gjennomsnittlige valgdeltakelsen i Norge som er sentral når det kommer til å vurdere den demokratiske deltakelsen. Også demografiske vurderinger når det kommer til hvem som stemmer er viktige. Som allerede nevnt er det en gjennomgående trend i vestlige og moderne demokratier at den yngre delen av befolkningen deltar ved valg i mindre grad enn den øvrige befolkningen. Også i Norge viser forskning at de yngre har betydelig lavere valgdeltakelse enn eldre. Bernt Aardal og Johannes Bergh (2015) slår fast at;

«Det er liten tvil om at det i de seneste tiårene har vært lavere valgdeltakelse blant unge velgere enn blant andre aldersgrupper» (Aardal & Bergh, 2015, s. 181).

Dette har vært en trend i norsk valgdeltakelse gjennom flere tiår. Aardal og Bergh (2015) finner imidlertid i sin analyse av stortingsvalget fra 2013 at valgdeltakelsen blant unge i Norge økte betydelig fra stortingsvalget i 2009 til stortingsvalget i 2013. For gruppen velgere mellom 18 og 21 år økte deltakelsen fra 56,2 prosent i 2009 til 66,5 prosent i 2013, og velgere mellom 22 år og 25 år økte deltakelsen med 7,7 prosentpoeng fra 54,8 prosent til 62,5 prosent (Aardal & Bergh, 2015, s. 184). Dette er et positivt utviklingstrekk, og norske valgforskere har spekulert i om «generasjon Utøya» er en generasjon som er mer tilbøyelige til å delta i den politiske prosessen enn tidligere ungdomsgenerasjoner (Aardal & Bergh, 2015). Til tross for denne økningen i valgdeltakelse er de unges valgdeltakelse betydelig lavere enn gjennomsnittet for øvrige grupper, også i stortingsvalget i 2013. Dette utgjør en utfordring på flere måter. Slik det er argumentert for i seksjon 2.1.1 sikrer demokratiske valg at de folkevalgte representerer ulike

grupperes interesser i samfunnet. Dersom yngre innbyggere gjennomgående deltar ved valg i lavere grad enn den øvrige befolkningen vil ikke deres interesser være representert i folkevalgte organer på lik linje som andre grupper. En annen potensiell utfordring knytter seg til *hvorfor* yngre innbyggere ikke stemmer, og hvorvidt denne trenden kan sies å ha livssyklus- eller generasjonsårsaker. Dersom det er slik at hele ungdomsgenerasjoner avstår fra å stemme når de er unge, og ikke begynner å stemme etterhvert som de blir eldre, vil en potensiell fremtidsutfordring være at generasjoner som deltar ved valg erstattes av generasjoner som ikke gjør det, noe som fører til at valgdeltakelsen vil fortsette å synke. Dette gjør generasjonseffekter på stemmegivning viktig å undersøke.

2.3 Politisk fremmedgjøring

I takt med at valgdeltakelsen har sunket og nivået av direkte politisk deltakelse har økt i vestlige demokratier har også forskere funnet en økende grad av *politisk fremmedgjøring*. Dette har ikke kun vært et fenomen i unge, Øst-europeiske demokratier, men også i stabile systemer i Vest-Europa (Listhaug, 2006, s. 15). *Political disaffection*, oversatt her til politisk fremmedgjøring, konseptualiserer en rekke holdninger blant borgerne tilknyttet deres rolle i demokratiet de lever i, og tydeliggjør et fravær av politisk tilhørighet eller misnøye med det politiske systemet, dets aktører og/ eller politikk. Politisk fremmedgjøring blant befolkningen har vært et observert vitenskapelig fenomen gjennom flere tiår, og trenger ikke nødvendigvis å være koblet sammen med politiske skandaler eller bestemte politiske situasjoner, men fremstår heller som en varig trend i både etablerte og nyere, post-kommunistiske demokratier (Torcal & Montero, 2006, s. 3). Politisk fremmedgjøring konseptualiserer med andre ord noe større enn kun forbigående misnøye med politikere og vedtatt politikk, men heller en varig oppfatning av distanse mellom det demokratiske styresettet man er en del av og sin egen politiske posisjon i samfunnet. Torcal og Montero (2006) argumenterer for at politisk fremmedgjøring innehar en dimensjon av oppfatninger som må skilles klart fra teoretiske konsepter. De definerer politisk fremmedgjøring som;

«(...) a certain estrangement or detachment from politics and the public sphere, as well as a critical evaluation of their core political institutions, their representatives, and the democratic political process. This attitudinal attribute is characterized by a number of specific symptoms, including a sense of personal inefficacy, cynicism and distrust, lack of confidence in representative institutions and/ or the representatives elected, the belief that political elites do

not care about the welfare of their citizens, and a general sense of estrangement from both politics and the political process' (Torcal & Montero, 2006, s. 5).

Til tross for at konseptet *disaffection* eller *fremmedgjøring* favner om et sett med holdninger som kan beskrives som vage og flytende, innebærer begrepet altså en rekke spesifikke kjennetegn. I Torcal og Monteros definisjon av fremmedgjøring dreier det seg om konkrete oppfatninger av at det demokratiske systemet ikke fanger opp eller representerer borgerne og deres preferanser. Fremmedgjøringen innebærer dermed elementer av kynisme, mistillit og distanse til de maktavende institusjonene. Det er sentralt å understreke at disse ulike elementene i politisk fremmedgjøring ikke nødvendigvis utvikler seg i samme retning blant befolkningen, men at ulike aspekter ved politisk fremmedgjøring har forskjellige trender over tid og blant demografiske grupper (Listhaug, 2006).

2.3.1 Årsaker til politisk fremmedgjøring

Det mest sentrale teoretiske rammeverket for økt fremmedgjøring i moderne demokratier sentreres rundt en *moderniseringsprosess* av samfunnet, som påvirker innbyggernes verdsettelse og dermed måten de deltar i demokratiet på. Sentral i dette perspektivet er Inglehart (1971). Han argumenterer for at det har foregått et skifte fra materialistiske verdier til postmaterialistiske verdier i utviklede industrielle samfunn. Den økende levestandarden, inflasjonen i utdanning og økningen i kognitive evner har ført til en utvikling blant innbyggerne som skaper et generasjonsskille, hvor yngre generasjoner vender seg bort fra forventninger og krav, og i større grad verdsetter personlige valg. De yngre generasjonene verdsetter med andre ord såkalte 'postmaterialistiske verdier'. Disse inkluderer blant annet personlig frihet og understreker betydningen av politiske friheter, som retten til å ytre seg og å delta i samfunnet på egne premisser. Klassiske 'materialistiske' verdier er derimot mer verdsatt av eldre generasjoner. Eksempler på slike verdier er en sterk statlig justispolitikk og økonomisk sikkerhet. Denne omfattende utviklingen fra industrialiserte til post-industrialiserte samfunn påvirker altså demokratiseringsprosessen, og dermed politiske holdninger og deltakelsesmønstre. Argumentet er at en slik utvikling gjør noe med hvilke kanaler som appellerer til de ulike generasjonene. For yngre, mer frihetsorienterte generasjoner antas det at det å stemme oppleves mindre som en borgerplikt enn for de eldre (Gallego, 2009). En annen effekt av dette vil være at tilknytningen til fastsatte partistrukturer blir svakere, og deltakelse gjennom friere aksjonskanaler blir vanligere. Holdningene til etablerte institusjoner og eliter endres også.

2.3.2 Effekten av fremmedgjøring

Effekten av politisk fremmedgjøring er ikke entydig, og det er en pågående diskusjon i litteraturen om politisk fremmedgjorte individer blir passive eller politisk aktive utenfor tradisjonelle kanaler. På den ene siden kan det tenkes at en slik fremmedgjøring bidrar til å skape en distanse mellom innbyggerne og styresmaktene, og kan dermed være en av de underliggende årsakene til at innbyggere i moderne demokratier har blitt betegnet som ignorante, uinteresserte og ikke-deltakende i samfunnet rundt dem. Dette innebærer at politisk fremmedgjøring kan være en underliggende årsak til at valgdeltakelsen i demokratier er synkende. I dette perspektivet fører lav politisk tillit- og selvtillit til at innbyggerne 'melder seg ut' og tar avstand fra både den tradisjonelle valgkanalen og andre påvirkningskanaler. Politikk oppleves dermed som noe fjernt fra eget liv og hverdag (Torcal & Montero, 2006).

På den annen side har det blitt argumentert for at politisk fremmedgjøring bidrar til å skape mer kritiske borgere, som forholder seg til det politiske systemet og styresmaktene med en sunn skepsis (Torcal & Montero, 2006, s. 6). Dette innebærer at politisk fremmedgjøring ikke nødvendigvis fører til passive borgere som ikke deltar politisk, men at det heller kan være en årsak til at innbyggere deltar i de demokratiske prosessene utenfor valgkanalen. Aksjonsdeltakelse utfordrer etablerte autoriteter, og kan være et uttrykk for misnøye og mistillit til etablerte representative deltakelseskanaler, politiske institusjoner og den politiske prosessen. Protestaktivitet kan også være en indikasjon på spredningen av postmaterialistiske verdier, og en 'stagnasjon' mellom en stadig mer ressurssterk befolkning i møte med en offentlig forvaltning som ikke møter deres behov (Norris et al., 2006).

Politisk fremmedgjøring gjennom mistillit og distanse til de politiske institusjonene og de politiske aktørene kan dermed ha ulik effekt på innbyggerne i et samfunn. Et sentralt spørsmål i denne analysen er dermed om ulike generasjoner deltar på ulike måter i samfunnet som et resultat av politisk fremmedgjøring.

2.4 Sosial kapital

Politisk fremmedgjøring oppstår altså ikke plutselig ved politiske kriser eller skandaler for så å forsvinne igjen, men representerer heller en gjennomgående trend eller prosess blant innbyggere i et demokrati. Ettersom fremmedgjøringen vokser frem i den samfunnsmessige konteksten individene lever i, er det meningsfylt å undersøke fenomenet i et generasjonsperspektiv. Potensielle generasjonsforskjeller når det kommer til politisk fremmedgjøring kan analyseres med utgangspunkt i flere perspektiver. I denne analysen vil jeg ta utgangspunkt i teorien om sosial kapital og fremveksten av individualisme.

2.4.1 Hva er sosial kapital?

Sosial kapital er definert som «*sosiale nettverk og felles normer som fremmer samarbeid innenfor og mellom grupper*» (Barstad & Hellevik, 2004). I følge Putnam (1995) kan den synkende valgdeltakelsen i USA tillegges et synkende nivå av sosial kapital. Et høyt nivå av tillit, normer og sosiale nettverk fører til vellykket politisk integrasjon, stabilt styresett og økonomi, mindre vold og uro og generelt et velfungerende demokrati hvor innbyggere deltar i samfunnet som integrerte aktører. Det sentrale argumentet Putnam fremlegger er at denne sosiale kapitalen synker i utviklede og moderne demokratier, med et spesielt fokus på USA. Han argumenterer for at færre er med i frivillige organisasjoner, at det er en generell nedgang i frivillig arbeid, mer politisk apati og mindre sosial kontakt blant innbyggerne. I lys av dette kan det argumenteres for at politisk fremmedgjøring oppstår i kontekst med et synkende nivå av sosial kapital; hvor tap av både tillit og selvopplevde politiske evner er en del av denne prosessen.

2.4.2 Sosial kapital og deltakelse

Når det kommer til sammenhengen mellom demokratisk deltakelse og sosial kapital argumenterer Tjerbo og Hansen (2005) for at det finnes to ulike fortolkninger. I det kulturelle perspektivet er antakelsen at sosial deltakelse fører til politisk deltakelse, og dermed vil et lavere nivå av sosial kapital føre til en synkende demokratisk deltakelse, spesielt ved valg (Putnam, 1995). I det Tjerbo og Hansen betegner som det *rasjonelle* perspektivet vil det politiske systemet ha en kausal effekt på den sosiale kapitalen, og dermed påvirke beslutningene innbyggere tar om sosial kapital og deltakelse. Her er antakelsen at;

«Dersom prestasjonene til et bestemt parti eller en bestemt regjering har vært tillitsskapende blant velgerne, vil en rasjonell velger ikke finne noen sterk grunn til å aktivisere seg politisk; det er snarere mistillit enn tillit som skaper politisk engasjement og formålet med engasjementet vil være forankret i individuelle nyttemotiver» (Tjerbo & Hansen, 2005).

Med andre ord vil en negativ trend i sosial kapital i dette perspektivet medføre at innbyggere engasjerer seg i demokratiet. Innbyggerne er i økende grad individualister som handler ut ifra sine egne interesser, og ikke i fellesskapets beste (Tjerbo & Hansen, 2005). Sosial kapital kan med andre ord både forklare fraværet av politisk deltakelse, og hvorfor innbyggere deltar politisk utenfor valgkanalen, men gjennom direkte aksjon.

2.4.3 Sosial kapital i nordiske velferdsstater

Når det kommer til sosial kapital og de skandinaviske landene har det blitt argumentert for at et høyt nivå av tillit og fellesskap gjorde velferdsstatene mulige å utvikle, men at det statlige sikkerhetsnettet og tilstedeværelsen i de fleste aspekter ved innbyggernes liv har fremmedgjort dem fra hverandre og ført til et fravær av mellommenneskelig ansvar, et neo-korporatistisk forhold mellom den private og frivillige sektoren, samt en svekkelse av det sivile samfunn. Et resultat av denne utviklingen er dermed argumentert for å være en svekket sosial kapital i de skandinaviske samfunnene (Rothstein & Stolle, 2003).

På den annen side har det derimot blitt argumentert for at de skandinaviske landene ikke følger samme trenden som andre vestlige samfunn, og at velferdsstaten tvert imot har ført til et økende nivå av sosial kapital. Nivået av tillit til både institusjoner og politikere har holdt seg relativt stabilt over tid, og sett i et internasjonalt perspektiv er nivået på medlemskap i frivillige organisasjoner og frivillig arbeid høyt. Det relativt høye nivået av sosial kapital antas å være en effekt av de ulike velferdsordningene og institusjonene, som gir innbyggerne trygghet og dermed tillit (Siisiäinen, 2014).

Dersom politiske institusjoner tilrettelegger for sosial kapital vil ressurser i form av økonomisk og sosial likhet forvente å føre til deltakelse i demokratiet, slik velferdsstaten legger til rette for. Denne antakelsen er i tråd med ressursmodellen i demokratisk deltakelse (Brady, Verba & Schlozman, 1995). Dersom velferdsstaten og sosial kapital på den annen side tilrettelegger for en økt individualisering, argumenterer Tjerbo og Hansen for at det må skilles mellom *type* deltakelse. Her er antakelsen at innbyggere vil være mest fokuserte på utbyttet de får av deltakelsen, og mindre opptatte av fellesskapsgrunnet for å delta demokratisk. Dette vil også påvirke *måten* en deltar i samfunnet på; følelsen av plikt for å stemme vil ikke oppfattes like meningsfullt som ønsket om å demonstrere for en spesifikk politisk sak eller aksjonere for et politisk utbytte (Tjerbo & Hansen, 2005). Nivået av sosial kapital kan dermed ha som effekt at innbyggere får flere ressurser, mer tillit og dermed deltar mer ved valg. Det kan også på den annen side føre til en individualisering og fremmedgjøring av innbyggere, som heller tilrettelegger for deltakelse utenfor valgkanalen

2.5 Hvem deltar?

For å analysere demokratisk deltakelse i et generasjonsperspektiv er det sentralt å undersøke hvilke mekanismer som ligger bak det å stemme ved valg. Flere sentrale teorier tar for seg alternative forklaringer på stemmegivning (Blais, 2000, s. 12). De samme mekanismene bak årsakene til valgdeltakelse kan også langt på vei bidra til å forklare aksjonsdeltakelse.

2.5.1 Sosiologiske faktorer

Det første perspektivet vektlegger sosiologiske faktorer og oppfatningen av at man er en del av et fellesskap som viktige årsaker bak det å stemme ved valg og å delta gjennom direkte aksjon. Her er alder, kjønn, bosted, inntekt, utdanning og andre sosiologiske kjennetegn sentrale forklaringsfaktorer, ettersom de sier noe om den sosiale bakgrunnen et individ er sosialisert inn i (Christensen & Midtbø, 2001). Kjønn har ulik forklaringskraft når det kommer til forskjellige aldersgrupper i befolkningen, og kjønnsforskjellene varierer etter alder. Ifølge Bergh og Aardal (2015) var det ved stortingsvalget i 2013 en betydelig forskjell mellom kjønnene blant unge og middelaldrende velgere, hvor kvinner deltar betydelig mer enn mennene (Aardal & Bergh, 2015, s. 185). Også utdanning har en aldersdimensjon, hvor høyere utdanning gir større utbytte i politisk deltakelse blant eldre velgere enn yngre (Martinussen, 2003b)

Til tross for at sosiologiske bakgrunnsfaktorer er viktige, er det ikke i et vakuum disse har betydning for deltakelse. Innad i dette perspektivet vektlegges hvilke muligheter de sosio-økonomiske faktorene tilrettelegger for. Martinussen (2003) argumenterer for at det norske samfunnet fortsatt er et forskjellssamfunn, hvor;

«Den politiske deltakelsen er avhengig av mulighetene folks økonomiske situasjon, sosiale integrering og utdanning gir dem, og disse mulighetene er ulikt fordelt, fordi vi fortsatt lever i et lagdelt samfunn. De politisk aktive er klart overrepresentert i de øvre sjiktene av samfunnet» (Martinussen, 2003a).

I tillegg til dette knyttes også de sosiologiske faktorene sammen med sosiale nettverk og innflytelse. I det sosiologiske rammeverket antas det også at individer er like opptatt av samfunnet og det sosiale nettverket rundt seg som sine egne interesser og sitt eget liv, og at nettopp disse interessene formes gjennom sosiale interaksjoner. Avgjørelsen om å stemme vil delvis komme av at individet kjenner på en samfunnsplikt, og et ansvar utover seg selv (Blais, 2000, s. 14). Dette fokuset på stemmegivning som et sosialt fenomen kan oppsummeres slik;

«*The relationship between social groups to which subjects belong, their political choice and the decisive role of personal contacts in the definition of electoral choices indicate that the decisions of voters are processes of group cohesion, rather than individual acts*» (Antunes, 2010, s. 149).

Med andre ord vil den sosiale gruppen individet tilhører være en sterk motivasjonsfaktor for å stemme i utgangspunktet, samt være avgjørende for hva individet stemmer. Berelson, Lazarsfeld og Mcphee (1954) argumenterer for at denne sosiale tilhørigheten er mye viktigere enn personlige preferanser og samfunnsinteresse, og at den generelle politiske interessen og kunnskapen blant befolkningen er svært lav eller ikke-eksisterende (Berelson, Lazarsfeld & Mcphee, 1954).

2.5.2 Ressurser

Utover grunnleggende sosiologiske faktorer fremlegger *ressursmodellen* at sannsynligheten for å delta demokratisk – både gjennom valg og direkte aksjon, er høyere desto mer en innbygger har av ressursene *tid, penger og samfunnsmessige evner* (Brady et al., 1995). Samfunnsmessige evner innebærer blant annet egenskapene til å kommunisere og delta i organisasjonslivet, ettersom disse regnes som avgjørende for å delta i det politiske liv (Blais, 2000, s. 12). Tid er sentralt ettersom politisk aktivitet, som å dra til valglokalene og stemme, skrive under på kampanjer, delta i valgkamper eller engasjere seg på andre måter krever ledig tid utenfor jobb og andre forpliktelser. Når det kommer til penger regnes dette som en ressurs i form av at borgere kan donere penger til kampanjer, kandidater og andre organisasjoner. Dette aspektet ved ressursmodellen tar utgangspunkt i amerikansk politikk, hvor pengedonasjoner spiller en mer sentral rolle enn i det norske politiske systemet hvor den egalitære strukturen senker terskelen for å delta politisk på andre måter, gjennom eksempelvis å engasjere seg i partiorganisasjoner. Til tross for dette er stadig pengedonasjoner en del av den norske politiske strukturen, og vil også regnes som en sentral samfunnsmessig evne i den norske konteksten. Den tredje ressursen i ressursmodellen, de samfunnsmessige evnene en borger innehar, formes gjennom livet. Disse evnene utvikles gjerne uavhengig av politisk aktivitet, men i sammenheng med utdanning, jobb, frivillig arbeid og eventuelle religiøse tilslutninger. Dette gjelder spesielt de organisatoriske evnene og evnene knyttet til kommunikasjon (Brady et al., 1995, s. 273).

2.5.3 Politisk mobilisering og demokratisk konkurranse

Rosenstone og Hansen (1993) tar til orde for betydningen av *demokratisk konkurranse* og *politisk mobilisering*. Valgene i demokratier oppfyller to formål; det ene er at innbyggerne får fremmet sine meninger om politikk. I tillegg kan folkelig deltakelse fungere som en politisk fordel for de politiske lederne (Rosenstone et al., 1993, s. 11). I denne konteksten har både individuelle motivasjoner for å delta og mobilisering fra elitene avgjørende betydning for når borgere stemmer ved valg. Innbyggere kan ikke betraktes som isolerte individer i beslutningen om å stemme eller ikke, men påvirkes heller av det sosiale nettverket de er en del av. Dette nettverket er spesielt sentralt i møtet med politisk mobilisering. Politikere sender ut et budskap om betydningen av å stemme og oppfordrer til å delta, og skaper dermed et sosialt press som gjør at innbyggere ønsker å delta ved valg. Ressursmodellen og mobiliseringsperspektivet kan vurderes i lys av hverandre; ressursmodellen vektlegger hva som skal til av personlige ressurser for å delta, og mobiliseringsperspektivet vektlegger *når* slike ressurser slår ut i høy eller lav deltakelse. Norris (2002) argumenterer for at de samme mekanismene når det kommer til mobilisering gjelder for direkte aksjon, og at en 'normalisering' av slike aktiviteter i samfunnet gjør at deltakelsen gjennom direkte aksjon supplerer den tradisjonelle representative kanalen. I tillegg til å skape motivasjon, fører også mobilisering og nettverk til at innbyggerne tar et rasjonelt valg om *hvordan* de vil delta (Norris, 2002).

2.5.4 Ideologi, interesse og partitilhørighet

I de *psykologiske* modellene derimot, er holdninger sentrale for å forklare valgdeltakelse og politisk atferd (Christensen & Midtbø, 2001). Det antas eksempelvis at jo mer interessert en er i politikk, jo mer sannsynlig er det at en deltar i den politiske prosessen og stemmer ved valg (Blais, 2000, s. 12). En annen gren av de psykologiske modellene tar for seg betydningen av partiidentifikasjon og tilhørighet, og politisk ideologi. Et sentralt premiss er at partiidentifikasjon ikke kun er viktig, men avgjørende for valgdeltakelse, ved at partiprogram, ideologi og kommunikasjon forenkler den politiske prosessen og hindrer distanse mellom demokratiske institusjoner og velgerne.

Når det kommer til direkte deltakelse har slike psykologiske perspektiver en annen underliggende mekanisme. Manglende partitilhørighet har i det verdifokuserte perspektivet på direkte aksjon vært sentral i utviklingen av en politisk struktur hvor valgdeltakelsen synker og direkte aksjon øker. Men også når det kommer til deltakelse utenfor valgkanalen understrekes betydningen av politisk interesse, tilgang til informasjon og politisk selvtillit som sterke

motivasjonsfaktorer for å delta (Norris, 2002). Også disse mekanismene opptrer i kontekst med hvilke politiske ressurser individene har tilgjengelig, slik de er definert i ressursmodellen.

2.6 Alder og demokratisk deltakelse

De ulike perspektivene på deltakelse kan ikke alene forklare hvorfor innbyggere velger å delta eller å avstå fra å delta, men er sentrale når det kommer til å forstå hva som ligger bak ulike gruppers deltakelse i demokratiet. Generasjonsforskjeller i deltakelse kan være et resultat av ulike mekanismer, og Gallego (2008) argumenterer for at ulike grupper i samfunnet påvirkes av forskjellige dynamikker. Det finnes mange grunner til at velgere avstår fra å delta i demokratiet;

“The reasons why a particular group refrains from voting might well be different from the ones causing abstention in another group. (...) some people abstain because they do not understand the political process (...), while others (...) prefer to participate in more demanding activities” (Gallego, 2009, s. 26).

Et sentralt argument når det kommer til hvorfor yngre innbyggere deltar mindre ved valg enn eldre er at nettopp denne gruppen påvirkes og preges av enten kontekstuelle eller verdibaserte faktorer på en måte som skiller dem fra den øvrige befolkningen.

Som allerede diskutert er det en bred faglig enighet om at nedgangen i valgdeltakelse i vestlige demokratier de siste tiårene i mange tilfeller kan tillegges at de yngre deltar mindre ved valg enn de eldre. Til tross for at denne trenden er svakere i Norge er den like fullt til stede, og yngre velgere deltar ved valg langt mindre enn gjennomsnittet av den øvrige befolkningen. I litteraturen har det blitt pekt mot to sentrale mekanismer bak denne trenden;

«It is an established fact that older citizens are more likely to vote than their younger counterparts. The thorny question is whether this reflects a life cycle or a generation effect” (Lyons & Alexander, 2000).

Mulige årsaksforklaringer kan i hovedsak generaliseres som livssyklus-, generasjon, - og periodeperspektiv på valgdeltakelse. Disse perspektivene kan bidra til å forklare den lave valgdeltakelsen blant yngre både sammensatt og alene.

2.6.1 Livssyklusperspektivet

Livssyklushypotesen vektlegger de ulike fasene i individenes liv, og hvordan man i noen faser er mer disponert for å stemme ved valg. Stemmerettsalderen på 18 år gjør at unge innbyggere får stemmerett i en fase av livet hvor politikk blir nedprioritert til fordel for å fokusere på sitt eget liv (Aardal & Bergh, 2015, s. 181). Yngre innbyggere i tyveårene deltar mindre ved valg fordi man i denne livsfasen gjerne er mindre interessert i politikk, og føler seg mindre direkte påvirket av politiske avgjørelser. Kunnskapen om politikk er også ofte mindre i denne livsfasen. Etterhvert som en blir eldre og en delaktig del av samfunnet vil en også delta mer i den politiske prosessen. Det vil også kunne oppstå et større sosialt press for å delta i valg etterhvert som alderen øker. Utviklingen gjennom livsfaser er felles for alle generasjoner, og etterhvert som de eldes vil deltakelsen ved valg gå opp. Livsløpsstadiet er dermed avgjørende for deltakelse, og ikke generasjonstilhørighet (Bergh, 2013; 2). Implisitt vil altså de innbyggerne som ikke stemmer når de er unge og i en etableringsfase i livet etterhvert sosialiseres inn i å delta i de politiske prosessene, og stemme når alderen øker.

Dersom de ikke gjør det, vil det være livsfasen innbyggerne fikk stemmerett i som kan forklare hvorfor disse ikke begynner å stemme etterhvert som de blir eldre, og dette vil være en *generasjonseffekt*.

2.6.2 Generasjonseffekter

Valgdeltakelsen kan også utebli som en generasjonseffekt. Dette innebærer at den forventede stabiliseringen i takt med økende alder ikke vil forekomme, og at deltakelsen ikke vil nå nivået opprettholdt av de foregående generasjonene. Denne generasjonsmodellen predikerer at valgdeltakelsen synker etterhvert som eldre generasjoner med høy valgdeltakelse erstattes av yngre generasjoner som er mindre innstilte på å delta ved valg (Blais & Rubenson, 2013).

Sentralt i hypotesen om generasjonseffekter som en forklaring bak forskjeller i politisk deltakelse er tesen om kognitiv mobilisering. Ifølge Mannheim (1972) defineres nettopp generasjoner gjennom konteksten de har gjennomlevd sine formative år. Antall år denne formative fasen argumenteres for på ulike måter, men; “(...) *most taking it to mean 30 years, on the ground that during the first 30 years of life people are still learning, that individual creativeness on an average begins only at that age, and that at 60 a man quits public life*” (Mannheim, 1972, s. 278). Den kontinuerlige generasjonsutskiftningen i samfunnet gjør at nye generasjoner får det Mannheim definerer som ‘*fresh contact*’ med nedarvede strukturer. Ulike generasjoner opplever de historiske, kulturelle og politiske begivenheter i samfunnet i den formative fasen sammen, noe som antas å prege deres virkelighetsoppfatning livet ut; «(...)

early impressions tend to coalesce into a natural view of the world. All later experiences then tend to receive their meaning from this original set, whether they appear as that set's verification and fulfilment or as its negation and antithesis" (Mannheim, 1972, s. 298). Med andre ord oppstår generasjonsforskjeller fordi hver fødselskohort har de samme definerende inntrykkene i de formative årene hvor grunnlaget for holdninger etableres.

I valglitteraturen fokuseres det på to ulike mekanismer av slike generasjonseffekter. Den ene vektlegger betydningen av konteksten rundt valgene. Argumentet er at spesifikke karakteristikk ved valgordningen påvirker unge velgere i større grad enn etablerte og eldre velgere, og at mye av forklaringen bak nedgangen i valgdeltakelse kan tillegges disse. Franklin (2004) argumenterer for at kontekstuelle faktorer som påvirker innbyggere i en ung fase i livet kan føre til at de vil fortsette å la være å delta ved valg. Han finner at reduseringen av stemmerettsalderen i de fleste vestlige demokratier på 60- og 70-tallet fra 20 til 18 år ga stemmerett til generasjoner som ikke var klare for å delta ved valg, og som dermed fra første mulige valgår ikke var tilstrekkelig sosialisert inn i politikken. Dette gjør at terskelen for å delta ved valg senere i livet forblir høy, og valgdeltakelsen øker dermed ikke i tråd med livsfasehypotesen (Franklin, 2004). Denne effekten er i tråd med tesen om at den formative fasen i ung alder er sentral når det kommer til å sosialiseres inn i det politiske liv (Mannheim, 1972).

Den andre forklaringen vektlegger *verdiendringer*. Her er det ikke enighet i litteraturen om et konkret sett med potensielle verdier som både endres mellom generasjoner og påvirker demokratisk deltakelse. Uavhengig av hvilke verdier som endres fra generasjon til generasjon vil de påvirke individenes forhold til samfunnets politiske institusjoner og aktører. Den samfunnsstrukturen generasjonene vokser opp og sosialiseres inn i påvirker verdisetet, og dette endres over tid etterhvert som generasjoner dør ut og nye blir født. Denne utskiftningen gjør at forskjellige generasjoner forholde seg på ulike måter til samfunnet de lever i, og deltar i demokratiet på ulike måter.

2.6.3 Periodeeffekter

Spesifikke kjennetegn ved de ulike valgene vil også påvirke valgdeltakelsen. Periodeeffekter defineres som; «(...) *the evolution of turnout rates over a given time span* (...) (Gallego, 2009, s. 31). Utover rent makroøkonomiske årsaker, som landets økonomiske stabilitet i valgperioden og graden av arbeidsledighet inkluderer dette også hvilke partier som stiller til valg, hvordan valgkampen i forkant har forløpt seg, hvilke politikere som stiller fra de ulike partiene, samt hvor konkurransepregede valgene er. Et argument for lavere valgdeltakelse de senere tiårene er

at valgene generelt har vært mindre konkurransepregede (Gallego, 2009, s. 28). Slike kontekstuelle faktorer har vist seg å ha stor effekt på valgdeltakelsen fra år til år, og spesielt påvirke unge velgere som ikke har blitt sosialisert inn i en vane om å stemme eller ikke stemme (Blais & Rubenson, 2013). Nedgangen i mobilisering før valg, slik Rosensone og Hansen argumenterer for at er en årsak til synkende valgdeltakelse, vil i dette perspektivet kunne påvirke slike unge førstegangselgere i større grad (Johnston & Bittner, 2006). I den norske konteksten har «Utøya-fenomenet» vært betraktet som en mulig slik periodeeffekt. Som diskutert i seksjon 2.2 økte valgdeltakelsen blant unge velgere, både ved stortingsvalget i 2009 og i 2013 (Aardal & Bergh, 2015). Når det kommer til slike periodeeffekter er det imidlertid knyttet tvil til om disse er forbigående, eller om de indikerer varige konsekvenser for valgdeltakelsen.

2.7 Generasjonseffekter i norsk kontekst

I norsk kontekst er det flere historiske utviklingstrekk som har preget innbyggerne i deres formative år, og som kan tenkes å ha en påvirkningskraft på deltakelsen i det norske demokratiet. Slik det følger av Mannheims (1972) definisjon kan generasjonsinndelinger være på ulikt antall år, men det mest sentrale er at en favner om en gruppe mennesker som er født på samme tid (fødselskohort) og som har opplevd en felles samfunnskontekst i sine formative år. Etersom samfunnskonteksten er sentral for dette perspektivet, vil logiske generasjonsinndelinger for analyse av demokratisk deltakelse variere mellom land. Noen internasjonale kjennetegn vil allikevel være tilstede, ettersom historiske hendelser ikke oppstår i nasjonale vakuums, og utviklingen av demokratisk deltakelse med lavere valgdeltakelse og mer direkte aksjon er en internasjonal trend. Med utgangspunkt i dette er det mulig å definere fire norske generasjoner som et utgangspunkt for generasjonsanalyse av politisk deltakelse.

2.7.1 Krigsgenerasjonen (1900- 1945)

Den første er internasjonalt preget, ved at dette er mennesker som levde gjennom første- og andre verdenskrig, og som hadde sine formative år i en tid preget av økonomisk, sosial- og nasjonal krise. I denne perioden stod ideologi sterkt i politikken, og konfliktnivået langs de politiske skillelinjene var høyt (Orning, 2019). Ifølge tesen om sosial kapital var det norske samfunnet på denne tiden mer preget av organisasjonsdeltakelse, og de politiske partiene stod sterkt. I tråd med tesen om utviklingen fra materialistiske samfunnsverdier vil det antas at denne generasjonen opplever det å stemme som en samfunnsplikt (Inglehart, 1971). Basert på dette

antas det at denne generasjonen vil delta ved valg i stor grad basert på en pliktfølelse og som et resultat av en konkurransepreget politisk kontekst på grunn av økonomiske nedgangstider (Lyons & Alexander, 2000). I tillegg antas det at en sterkere tilknytning til politiske partier skaper et høyere nivå av valgdeltakelse.

2.7.2 Velferdsgenerasjonen (1946 – 1964)

Den andre generasjonen defineres ut ifra de som hadde sine formative år under den enorme økonomiske veksten Norge opplevde i kjølvannet av andre verdenskrig og frem til midten av 1970-tallet. Denne gjenoppbyggingsfasen avbrytes deretter av oljekrisen. Disse innbyggerne kan betegnes som svært delaktige i oppbyggingen av velferdsstaten og det norske, sosialdemokratiske prosjektet (Orning, 2019). I denne fasen kan det argumenteres for høy sosial kapital, et fellesskapsgrunnlag som tilrettelegger for valgdeltakelse med blant annet en vilje til å betale for velferd, og store felles politiske prosjekter. Etablerte institusjoner som kirken og politiske partier står fortsatt sterkt i samfunnet. I tråd med Inglehart antas at det at også denne generasjonen faller inn under materialistene, som preges av plikt og trygghet. Det antas derfor at også denne generasjonen stemmer som et resultat av pliktfølelse (Inglehart, 1971).

2.7.3 Utdanningsgenerasjonen (1965 – 1979)

Den tredje generasjonen var ikke med på velferdsstatsprosjektet i sine formative år, men vokste heller opp i et samfunn med sentrale velferdsgoder på plass og relativt stabil økonomi. Denne generasjonen hadde sine formative år i en «(...) *overgangsperiode preget av økte politiske og kulturelle spenninger, økonomisk stagnasjon og voksende tvil rundt reguleringsstaten og den sosialdemokratiske modellen*» (Orning, 2019). Disse politiske spenningene ga seg utslag i ideologiske kamper om likestilling, miljøspørsmål og ikke minst EF-striden som stykket opp de politiske skillelinjene og skapte et stort politisk engasjement. Den politiske aksjons- og protestdeltakelsen tiltok. I tillegg er en viktig utviklingsfaktor i denne generasjonens formative år er den massive utviklingen av utdanning, hvor nye universiteter bygges og det er en stor vekst i antallet som tar høyere utdanning. Denne generasjonen antas å være en del av den postmaterialistiske bevegelsen, hvor frihet til å uttrykke seg og likestilling står sentralt (Inglehart, 1971). Følelsen av plikt forventes å ikke stå like sterkt, men heller en økende fremmedgjøring til det etablerte systemet som gir seg utslag i direkte aksjon fremfor valgdeltakelse (Norris et al., 2006).

2.7.4 Globaliseringsgenerasjonen (1980 – 2000)

Den siste generasjonen som defineres er generasjonen født etter 1980, hvor globaliseringen vokste frem på mange ulike arenaer i det norske samfunnet. I denne generasjonens formative år åpnet Norges politikk seg som et resultat av EØS-avtalen, hvor vi forpliktet oss til fri flyt av varer, tjenester, kapital og personer. I tillegg har det foregått en massekommunikasjonsrevolusjon gjennom internett og utviklingen av teknologi. Denne utviklingen har det blitt argumentert for at har skapt nye betingelser for sosial og politisk samhandling (Orning, 2019). Partitilhørighet og identifikasjon har hatt en negativ utvikling, og tradisjonelle politiske skillelinjer har endret seg. Politiske saker som klima og fattigdomsbekjempelse har vært på agendaen i denne generasjonens formative år (Fahmy, 2006) Etter Inglehart antas også denne generasjonen å være postmaterialister, som nedprioriterer sikkerhet og tradisjonelle politisk deltakelse gjennom valg og representasjon (Inglehart, 1971). De endrede politiske strukturene som et resultat av globalisering antas å ha påvirket forholdet mellom innbyggere og nasjonalstaten, og brutt ned betydningen av denne, som kan føre til fremmedgjøring fra etablerte institusjoner og systemer (Norris, 2002). Det antas at nivået av direkte deltakelse er høyt, og valgdeltakelsen lav.

2.8 Tidligere forskning

Den tidligere forskningen på området valgdeltakelse og generasjonsforskjeller er ikke entydig. En rekke forskning har påvist at valgdeltakelsen synker i vestlige demokratier (Blais, 2000; Franklin, 2004; Gray & Caul, 2000; Norris, 2002). Videre har det blitt etablert i litteraturen at en del av forklaringen på dette skyldes at yngre deltar ved valg langt mindre enn eldre (Blais et al., 2004; Dalton, 2007; Lyons & Alexander, 2000; Miller & Shanks, 1996).

Når det kommer til generasjonsperspektivet har det derimot ikke vært særlig dokumentert at disse forskjellene kan tillegges en endring i *verdier*, og hvilke eventuelle verdier som har en signifikant effekt på tvers av generasjoner. Her har en utfordring vært mangelen på tilgang til longitudinelle dataserier som inneholder verdispørsmål, og som har mange nok måletidspunkter til å registrere eventuelle generasjonsforskjeller. I tillegg er verdier svært abstrakte og vanskelige å måle, og det er ikke alltid klart hvilke spesifikke verdier som kan påvirke valgdeltakelse og hvorfor det er generasjonsforskjeller når det kommer til disse verdiene (Blais & Rubenson, 2013). Forskere har heller ikke vært enige om hvordan *generasjon* skal defineres og hvor skillet skal gå fra en generasjon til den neste.

Noe forskning har allikevel satt fokus på verdiskifte. Miller og Shanks (1996) undersøker effekten av et sett med holdningsspørsmål på stemmegivningen til tre generasjoner

i USA, definert som «(...) *New Deal, pre-New Deal and post-New Deal...*(...)» (Blais & Rubenson, 2013). De inkluderer sosial tilknytning, parti-identifikasjon, interesse i den politiske valgkampen og valgutfallet, egenopplevd politisk gjennomslagskraft eller evne og oppfatningen av det å stemme som en borgerplikt. Funnene deres tilsier at ingen av disse forklarer forskjellen mellom generasjoner når det kommer til stemmegivning i den amerikanske befolkningen (Miller & Shanks, 1996). Blais m.fl. (2004) undersøkte generasjonsforskjeller på valgdeltakelse i Canada ved hjelp av de canadiske valgundersøkelsene gjennomført mellom 1968 og 2000. De fant betydelige generasjonsforskjeller i valgdeltakelse, og konkluderer med at noe av denne generasjonsforskjellen kan tillegges at yngre generasjoner er mindre interesserte i politikk, i tillegg til at de ikke i like stor grad opplever det å stemme ved valg som en borgerplikt. Disse resultatene var signifikante selv når det ble kontrollert for livsfaser (Blais et al., 2004). Også Dalton og Wattenberg (2007) undersøker sammenhengen mellom følelsen av plikt og deltakelse. Dalton finner at unge mennesker vektlegger engasjement over plikt. Dette påvirker måten de deltar i demokratiet på. Å stemme ved valg er knyttet opp mot pliktfølelse, hvorav direkte deltakelse er tettere koblet opp mot personlig engasjement. Han finner imidlertid ikke at følelsen av plikt har sunket over tid, eller at aldersforskjellene i ulikhet fullstendig kan tillegges forskjellene i plikt og engasjement (Dalton, 2007). Wattenberg konkluderer også med at følelsen av plikt står svakere hos unge mennesker, men i likhet med Dalton kan han heller ikke etablere et kausalt forhold mellom plikt og nedgangen i valgdeltakelse over tid (Wattenberg, 2002). Listhaug og Grønflaten (2007) finner at også i Norge deltar yngre generasjoner mer enn eldre utenfor valgkanalen, men knytter ikke dette opp mot mulige verdiforskjeller mellom generasjoner (Listhaug & Grønflaten, 2007). Mest betydningsfull har muligvis Inglehart vært med sin teori om moderne- og post-moderne verdier, slik de er diskutert i seksjon 2.3.1. Også dette perspektivet vektlegger verdiforskjeller som utgangspunkt for pliktbasert og engasjement-basert deltakelse i demokratiet. I norsk kontekst finner derimot Hellevik (2004) at yngre generasjoner tvert imot er mer opptatte av materielle goder enn tidligere generasjoner, og at den postmaterialistiske trenden som Inglehart spådde ikke fikk gjennomslag i det norske samfunnet på 1990-tallet (Barstad & Hellevik, 2004). Bergh (2013) finner antydning til generasjonseffekter blant de norske velgerne, ved at de eldste generasjonene gjennomgående har et høyere nivå av valgdeltakelse enn de yngre, og at denne deltakelsen i mindre grad påvirkes av livsfase- og periodeeffekter. Analysen forsøker derimot ikke å etablere potensielle årsaker til denne effekten (J. Bergh, 2013). Gallego (2009) undersøker valgdeltakelse i lys av generasjon- og utdanning, og finner at det også i Norge finnes dokumenterte og signifikante generasjonsforskjeller på stemmegivning. Han argumenterer i

tillegg for at denne effekten er sterkere i Norge enn i Sverige og Tyskland, også når det kontrolleres for livssyklus- og periodeeffekter (Gallego, 2009).

Når det kommer til politisk fremmedgjøring i Norge undersøkte Ola Listhaug dette i tidsrommet 1957 til 2001. Han fant en økning i selvopplevde politiske evner, og knytter dette til det økende nivået av politisk deltakelse utenfor valgkanalen. Han fant imidlertid at ikke alle trender peker oppover. I tidsrommet finner han også at politikertillit og institusjonell tillit har steget og sunket i et syklisk mønster, med et lavere nivå i 2001 enn i 1957. Han argumenterer for at demokratisk støtte og politisk fremmedgjøring ikke nødvendigvis er koblet sammen og følger de samme mønstrene, og konkluderer med at utviklingen i tidsrommet har vært en økning av politisk fremmedgjøring, ettersom valgdeltakelsen har gått ned og demokratisk deltakelse har økt i takt med et høyere nivå av selvopplevde politiske evner (Listhaug, 2006). Listhaug knyttet derimot ikke fenomenet opp mot potensielle generasjonsforskjeller. Det har imidlertid blitt gjort i internasjonal forskning. Her er det ingen litterær konsensus. Farah, Barnes og Heunis (1979) undersøkte sammenhengen mellom institusjonelle holdninger og potensialet for å protestere, og fant ingen signifikant sammenheng (Farah, Barnes & Heunism, 1979). Heller ikke Thomassen (1990) konkluderte med at potensialet for å protestere hadde sammenheng med nivået av støtte til det politiske regimet (Thommassen, 1990). Dalton (1993) undersøkte på sin side om fremmedgjorte innbyggere i USA, Storbritannia, Tyskland og Frankrike hadde større sannsynlighet for å demonstrere ved bruk av World Value Survey-runden fra 1990-1991, og fant ingen slik effekt (Dalton, 1993).

Flere studier har på den annen side funnet at unge velgere er mer fremmedgjorte fra tradisjonell politikk enn eldre. Austin og Pinkleton (1995) undersøkte politisk fremmedgjøring og unge velgere i USA, blant annet gjennom indikatorene kynisme mot det politiske systemet, negativitet rettet mot politiske kampanjer, apati rettet mot politisk deltakelse og selvopplevde politiske evner. De finner at mindre erfarne og unge velgere i USA kan betegnes som kyniske og at denne kynismen bidrar til å øke motivasjonen for å delta ved valg. De unge som derimot var betegnet som apatiske deltok i mindre grad (Austin & Pinkleton, 1995). Også i Storbritannia har dette forholdet mellom fremmedgjøring og generasjoner vært i fokus. Dermody, Scullion og Hanmer-Lloyd (2010) fant at unge velgere har en lav grad av politikertillit, og at politisk kynisme blant denne gruppen kan knyttes til politisk fremmedgjøring. I likhet med Austin og Pinkleton fant også de at kynisme og mistillit kan føre til deltakelse (Dermody, Hanmer-Lloyd & Scullion, 2010). Wilkinson og Mulgan (1995) argumenterer på sin side for at den yngre britiske generasjonen både er 'avkoblet' fra de tradisjonelle påvirkningskanelene, og misfornøyde med både politikere og politikk (Wilkinson & Mulgan, 1995).

3. Hypoteser

Basert på eksisterende teori og tidligere forskning vil jeg undersøke flere hypoteser i denne analysen. Den første tar for seg det direkte forholdet mellom generasjon og deltakelse ved valg;

H1: Generasjonen man er født inn i påvirker deltakelsen ved valg. Eldre generasjoner har høyere sannsynlighet for å stemme ved valg enn yngre generasjoner.

Den andre tar for seg sammenhengen mellom generasjon og politisk deltakelse utover valgkanalen;

H2: Generasjonen man er født inn i påvirker også øvrig politisk deltakelse, utenfor valgkanalen. Yngre generasjoner har høyere sannsynlighet for å delta gjennom direkte aksjon enn eldre generasjoner.

Jeg setter opp en lignende hypotese for den direkte sammenhengen mellom generasjonstilhørighet og politisk fremmedgjøring. I tråd med tesen om at direkte aksjon er et resultat av engasjert mistillit, antas det at yngre generasjoner er mer fremmedgjorte enn eldre;

H3: Det finnes generasjonsforskjeller når det kommer til politisk fremmedgjøring. Yngre generasjoner vil være mer politisk fremmedgjorte enn eldre generasjoner.

Den fjerde hypotesen tar for seg det potensielle *indirekte* forholdet mellom deltakelse ved valg og politisk fremmedgjøring, og undersøker interaksjonseffekten mellom disse;

H4: Nivået av politisk fremmedgjøring varierer mellom generasjoner, og dette har en effekt på deltakelse ved valg. Politisk fremmedgjøring vil ha ulik effekt på stemmegivning for ulike generasjoner.

For å kunne etablere om denne hypotesen overordnet kan sies å stemme, inkluderer jeg også fire underhypoteser som knytter seg til den konkrete interaksjonseffekten de ulike aspektene av politisk fremmedgjøring forventes å ha på de ulike generasjonene når det kommer til valgdeltakelse og direkte aksjon. Generasjonene er sosialisert inn i politikken ved ulike historiske tidspunkt, og antas derfor å ikke ha det samme forholdet til deltakelseskanalene. Den overordnede antakelsen er at globaliseringsgenerasjonen og utdanningsgenerasjonen deltar mindre ved valg enn krigsgenerasjonen og velferdsgenerasjonen, men mer gjennom direkte aksjon, og at dette delvis kan forklares av at de to yngste generasjonene føler seg mer politisk

fremmedgjort. Dersom politisk fremmedgjøring har ført til mer aktive og aksjonsdrevne yngre generasjoner forventes disse hypotesene;

H4.1; Når alle andre variabler holdes på gjennomsnittsverdien, vil lav politikertillit føre til lav valgdeltakelse men høy aksjonsdeltakelse blant fødselskohort 3 og 4, i motsetning til lav deltakelse i begge kanaler for fødselskohort 1 og 2.

H4.2; Når alle andre variabler holdes på gjennomsnittsverdien, vil lav institusjonell tillit føre til lav valgdeltakelse men høy aksjonsdeltakelse blant fødselskohort 3 og 4, i motsetning til lav deltakelse i begge kanaler for fødselskohort 1 og 2.

H4.3; Når alle andre variabler holdes på gjennomsnittsverdien, vil et høyt nivå av selvopplevd politisk påvirkningskraft gi høyere sannsynlighet blant generasjon 3 og 4 for å delta ved direkte aksjon enn for å delta gjennom valg. Det vil være motsatt for de eldste fødselskohortene.

4. Data og metode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for datasettene som benyttes i analysen, samt den statistiske metoden, inkludert de avhengige, uavhengige- og kontrollvariablene. Jeg vil drøfte styrker og utfordringer ved modellene, og diskutere forutsetninger for reliabel tidsserieanalyse.

4.1 Datagrunnlag

Operasjonaliseringen av politisk fremmedgjøring hviler på Ola Listhaugs (2006) operasjonalisering av det samme fenomenet, som innebærer variabler som fanger opp tillit til politikere, institusjoner og selvopplevde politiske evner. For å undersøke forskjeller mellom generasjoner når det kommer til fremmedgjøring og deltakelse benyttes det i analysen tre ulike datasett, ettersom ingen tidsserier inneholder alle de nødvendige variablene.

De to første er tidsseriene består av de norske valgundersøkelsene gjennomført fra 1977 til 2009¹. Valgundersøkelsene er en del av det norske valgforskningsprogrammet, hvor

¹ (En del av) de data som er benyttet i denne publikasjonen er hentet fra den "Valgundersøkelsene tidsserier 1977-1997". Data i anonymisert form er stilt til disposisjon av Bernt Aardal, Institutt for samfunnsforskning (ISF) og Statistisk sentralbyrå gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Verken Bernt Aardal, ISF, Statistisk sentralbyrå eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her.

Statistisk sentralbyrå og Institutt for samfunnsforskning har gjennomført spørreundersøkelser etter hvert valg siden 1957 (Kleven & Normann, 2002). De inneholder variabler som fanger opp valgdeltakelse og deltakelse i andre kanaler, tillit til politikere og politiske evner. Disse variablene er inkludert på mer eller mindre samme måte i alle valgundersøkelsene, og gjør det dermed mulig å analysere politisk fremmedgjøring over tid og i et generasjonsperspektiv. Tidsseriene består av ni valgundersøkelser sammenlagt, satt sammen av Norsk senter for datalagring (NSD). Den første serien består av valgundersøkelsene mellom 1977 og 1997, og den andre av undersøkelsene mellom 2001 og 2009. Denne oppdelingen er gjort basert på en vurdering av kontinuiteten av spørsmålene som inkluderes i hver undersøkelse. Ifølge NSD skiller spørsmålene inkludert, og måten disse er formulert på, seg svært mye fra hverandre mellom valgundersøkelsen gjort frem til 1997 og de påfølgende utført fra 2001 frem til 2009. Å kombinere disse vil ikke vært hensiktsmessig (NSD, 2019). Jeg har derfor valgt å ikke slå sammen disse to tidsseriene, men å analysere dem separat for å beholde så mye informasjon som mulig.

Valgundersøkelsene inneholder imidlertid ikke variabler som fanger opp institusjonell tillit over tid. Den tredje tidsserien som benyttes i analysen består derfor av kumulative data fra de åtte siste rundene gjennomført av European Social Survey (ESS). Disse undersøkelsene er gjennomført i Norge i henholdsvis 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014 og 2016, og er satt sammen til en tidsserie. Utvalgene er vektet (European Social Survey ESS, 2014). Hensikten med undersøkelsene er å kartlegge holdninger, sosiale strukturer og samfunnsmessige endringer i europeiske land. Variablene har blitt gjentatt i hver ESS-undersøkelse, og danner dermed grunnlag for å undersøke variasjon over tid (European Social Survey ESS, 2018). Respondentene i disse tre datasettene er forskjellige, det har derfor ikke vært mulig å slå dem sammen til et overordnet datasett. Modellene vil derfor utarbeides separat, og tilsammen danne et overordnet bilde av den norske befolkningen gjennom generasjoner.

4.2 Avhengige variabler

De avhengige variablene i analysen inkluderer om vedkommende har stemt ved siste valg, deltatt i politisk direkte aksjon de siste fire årene, samt variabler som fanger opp tre aspekter ved politisk fremmedgjøring; politisk tillit, institusjonell tillit og selvopplevde politiske evner. (Se tabell A1.1 – A1.3 for deskriptiv statistikk over alle variablene).

4.2.1 Valgdeltakelse

Slik hypotesene tilsier er det flere sammenhenger analysen tar sikte på å undersøke. Den første er sammenhengen mellom generasjonstilhørighet, livsfaser og deltakelse ved valg. Er det mulig å avdekke en gjennomgående generasjonstrend når det kommer til valgdeltakelse? Om respondenten har deltatt ved det siste valget er derfor den første avhengige variabelen, operasjonalisert i valgundersøkelsene gjennom spørsmålet; «*Stemte de ved valget?*» i valgundersøkelsene mellom 1977 og 1997 (Kiberg, Strømsnes, Vasstrand & Klarén, 2000), og spørsmålet; «*Stemte du ved valget i høst?*» i valgundersøkelsene fra 2001 til 2009 (Aardal et al., 2007). På variabelen i begge tidsseriene har manglende verdier blitt fjernet, og variabelen har blitt dikotomisert hvor verdien 1 er respondentene som har oppgitt at det har stemt og verdien 0 er respondentene som har oppgitt at de ikke har stemt.

Ved bruk av denne variabelen som måler egenrapportert stemmegivning er det imidlertid tilknyttet en del reliabilitetsutfordringer, ettersom egenrapportert valgdeltakelse er høyere enn den manntallskontrollerte og faktiske valgdeltakelsen. Det er derfor viktig å understreke at estimatene for selvrapportert valgdeltakelse er høyere enn den i virkeligheten er registrert (Gallego, 2009). *Over-rapportering* oppstår ved at respondenter svarer feilaktig som en følge av menneskelige feil, som at hukommelsen svikter eller at en misforstår spørsmålet. Det kan også komme av et ønske om å nå opp til sosiale normer og det som forventes av en.

Tabell 1, Sammenligning av offisiell valgdeltakelse og egenrapportert valgdeltakelse

Stortingsvalg	Manntallskontrollert deltakelse	Egenrapportert i valgundersøkelsene
1977	82,9 %	89,8 %
1981	82,0 %	88,1 %
1985	84,0 %	97,5 %
1989	83,2 %	91,4 %
1993	75,8 %	86,1 %
1997	78,3 %	88,7 %
2001	75,5 %	88,9 %
2005	77,4 %	89,8 %
2009	76,4 %	89,5 %

Av tabellen fremgår det at den egenrapporterte valgdeltakelsen i de to tidsseriene fra valgundersøkelsene er høyere enn den manntallskontrollerte oppslutningen rapportert fra Statistisk sentralbyrå. Dette illustrerer reliabilitetsutfordringene ved overrapportering i undersøkelser. Til tross for denne diskrepansen vil valgundersøkelsene fortsatt være egnet til å undersøke oppslutning ved valg. De egenrapporterte verdiene er høyere enn de manntallskontrollerte, men følger stort sett det samme mønsteret som den reelle valgdeltakelsen i perioden. Å bruke disse tallene vil derfor kunne gi en pekepinn på det generelle mønsteret bak stemmegivning i Norge, men det er viktig å ta med i vurderingen at estimatene for valgdeltakelse vil være oppblåste.

4.2.2 Politisk deltakelse

I tillegg til en potensiell generasjonseffekt og alderseffekt på deltakelse ved valg er det også interessant å undersøke politisk deltakelse som går utenfor valgkanalen. I valgundersøkelsene fanges slik type deltakelse opp gjennom en rekke spørsmål som avdekker om respondenten i løpet av de fire siste årene har; skrevet under på opprop, aksjonsliste, underskriftskampanje eller lignende, deltatt i demonstrasjoner, skrevet innlegg i avisen, tatt opp en sak i et parti eller en organisasjon, sendt inn en klage eller kontaktet en politisk representant (Kiberg et al., 2000; Aardal et al., 2007).

I analysen er disse ulike variablene slått sammen til en skala som fanger opp generell politisk deltakelse utenfor valgkanalen. Korrelasjonskoeffisienten Pearsons r for disse variablene er 0,44, og dette indikerer at de er egnet for å settes sammen til én skala for å måle politisk deltakelse. Også reliabilitetstesten ved Cronbach's alpha viste et godt grunnlag for å benytte en skala. Den indikerer *'(...) hvor godt den indeksen en har konstruert vil samsvare med en annen indeks basert på andre enkeltvariabler som måler det samme begrepet'* (Skog, 2004, s. 97). Alpha-verdien varierer mellom 0 og 1 var på nesten 0,8, noe som er godt over kravet på 0,7.

4.2.3 Politisk fremmedgjøring – tillit til politikere, selvopplevd handlekraft og institusjonell tillit

Basert på tidligere forskning er politisk fremmedgjøring operasjonalisert som tre indikatorer; tillit til politikere, tillit til institusjoner og selvopplevde politiske evner (Listhaug, 2006).

Politiske evner defineres som; *"(...) an individual's feeling of political competence to influence the political process"* (Listhaug, 2006, s. 216). Et individ som opplever seg selv om politisk

kompetent forventes å delta i høyere grad enn individer som ikke opplever å ha politiske evner, både gjennom valg og direkte politisk deltakelse. Sett i lys av teorien om sosial kapital forventes yngre generasjoner å ha høyere nivå av disse selvopplevde politiske evnene, som et resultat av økte ressurser og kognitive evner. En vil da forvente at sannsynligheten for å delta gjennom direkte aksjon øker. På den annen side, i lys av fremmedgjøringsperspektivet, vil en svakere partitilhørighet og et komplekst, politisk system i en internasjonal kontekst muligens svekke denne følelsen. Da er en mulig effekt at innbyggere deltar mer gjennom ukonvensjonelle påvirkningskanaler, og stemmer i mindre grad som et resultat av engasjert mistillit (Listhaug, 2006). Effekten av denne variabelen er derfor ikke tydelig, og må tolkes i kontekst med nivået av deltakelse i de ulike kanalene. I analysen er variabelen operasjonalisert gjennom to spørsmål fra valgundersøkelsene. Det første fanger opp om respondentene opplever at det finnes påvirkningsmuligheter utover det å stemme ved valg gjennom spørsmålet; «*Folk som meg kan nok stemme, men noe annet kan vi ikke gjøre for å innvirke på politikken*» (Kiberg et al., 2000, s. 90). Det andre spørsmålet fanger opp respondentens opplevelse av hvor godt de forstår den politiske prosessen gjennom spørsmålet; «*Politikken er ofte så innviklet at alminnelige folk ikke kan sette seg inn i hva den dreier seg om*» (Kiberg et al., 2000, s. 89). Svaralternativene på begge spørsmålene er; «*Helt enig*», «*Nokså enig*», «*Både og*», «*Nokså uenig*», «*Helt uenig*» og «*Vet ikke*». En respondent som opplever seg selv som en person med politiske evner vil altså være uenig i disse påstandene. Disse to påstandene er i analysen slått sammen til en skala som måler selvopplevd politiske evner. Både korrelasjonskoeffisienten Pearsons r og reliabilitetskoeffisienten ved Cronbach's alpha indikerer at de to variablene egner seg godt som en skala.

Indikatoren 'tillit til politikere' undersøker om politikere oppfattes som kompetente og troverdige. Denne tilliten påvirkes av potensiell distanse mellom velgere og politiske ledere, både når det kommer til ideologi og politiske saker, i tillegg til regjeringens økonomiske opptreden og partienes evne til å integrere velgere inn i det politiske systemet (Listhaug, 2006, s. 217). I analysen er politikertillit operasjonalisert gjennom to spørsmål i valgundersøkelsene som måler kompetanse, sannferdighet og troverdighet. Det første spørsmålet som tar for seg tillit til politikere undersøker om respondenten synes politikere er troverdige gjennom spørsmålet; «*Mener De at de fleste av våre politikere er troverdige, at politikere stort sett er troverdige, eller at få norske politikere er troverdige?*» (Kiberg et al., 2000, s. 86) i begge tidsseriene. Svaralternativene er oppgitt som «*De fleste er troverdige*», «*Stort sett troverdige*» og «*Få er troverdige*». Denne variabelen er dikotomisert, hvor verdien 1 indikerer høy tillit, og består av respondentene som oppga at de fleste politikere er troverdige og stort sett troverdige. Respondentene som oppga at de ikke visste er kodet vekk fra variabelen.

Det andre spørsmålet som operasjonaliserer politikertillit er; «Føler De det slik at de fleste norske politikere er dyktige folk som vanligvis vet hva de foretar seg, eller tror De at mange av dem har lite kjennskap til de saker de er satt til å behandle?» (Kiberg et al., 2000, s. 86). Dette er tilnærmet likt ordlagt i begge tidsseriene, og svaralternativene er «De fleste vet hva de foretar seg», «Mange har lite kjennskap til sakene» og «Vet ikke». Også denne variabelen er dikotom med verdien 1 for de som oppgir at de mener mange politikere er dyktige, og indikerer altså høy tillit til politikerne. I analysen er disse to indikatorene for tillit til politikere behandlet separat, ettersom indeksene for korrelasjon viste at de ikke egnet seg som en skala.

En svakhet ved ordleggingen i valgundersøkelsene er at påstandene og spørsmålene er fremstilt i et «enig-uenig»-format, og at skalaene er oppgitt på samme måte (Listhaug, 2006). En mulig effekt på målingen av selvopplevde politiske evner er dermed at eventuelle misforståelser og feiloppfatninger fra respondentens side mest sannsynlig vil være gjennomgående. I tillegg varierer formuleringen av spørsmål og påstander mellom de to tidsseriene med valgundersøkelser, som kan føre til systematiske målefeil. Dette diskuteres videre i seksjon 4.6. Videre er en potensiell svakhet ved disse variablene at dikotomiseringen fører til at all varians i målingen ikke utnyttes i analysen. En dikotom variabel gir ikke like mye informasjon som variabler på intervall – og skalanivå (Hellevik, 2002). Variablenes uegnethet som skala begrenser imidlertid analysemulighetene til disse variablene, ettersom de på ordinalnivå kun har tre kategorier. Dikotomisering blir derfor nødvendig. Substansielt kan det også argumenteres for at operasjonalisering av holdninger til politikere i utgangspunktet er oppkonstruert, og at to kategorier fremfor tre ikke begrenser tolkningen.

Indikatoren 'tillit til institusjoner' skiller seg fra tillit til politikere. Lav tillit til institusjoner har blitt betegnet som en mer alvorlig samfunnsutvikling. Politikertillit kan fluktuere mye over kortere tid, og er i større grad personpreget. Politikere kan byttes ut. Institusjoner representerer derimot varige strukturer i samfunnet, og mistillit her vil kunne indikere et dypere nivå av fremmedgjøring til det politiske systemet (Listhaug, 2006). Variablene som måler institusjonell tillit i analysen er hentet fra European Social Survey-undersøkelsene gjennomført i Norge mellom 2002 og 2016. Den avhengige variabelen i analysen er en skala som består av tillit til stortinget, politiske partier og rettssystemet. Begge korrelasjonsmålene underbygger at skalaen egner seg til å måle institusjonell tillit, med en Pearsons r-verdi på 0,56 og Cronbach's alpha på 0,78.

4.3 Uavhengige variabler

For å undersøke generasjons-, livssyklus-, og periodeeffekter på stemmegivning, deltakelse og politisk fremmedgjøring vil jeg basere modellene i analysen på kohortanalyse. Dette er en metode som tar utgangspunkt i at demografi kan bidra til å forklare samfunnsforandringer, og at det finnes klare og identifiserbare sammenhenger mellom strukturell forandring og populasjonsprosessen i et samfunn (Ryder, 1965, s. 843). Karakteristikk og forandringer på individnivå vil kunne ha en aggregert effekt på samfunnsstrukturer, og disse endringene vil være mulige å identifisere fra livssyklus- og periodeeffekter. Endringene kan operasjonaliseres ved å undersøke samfunnsfenomener ved bruk av *fødselskohorter*. En fødselskohort består av de individene i et samfunn som er født i det samme tidsintervallet og som går gjennom de ulike livsfasene samtidig (Ryder, 1965, s. 844). I tillegg til fødselskohorter er de to andre uavhengige variablene periode og alder, for å kontrollere for slike effekter.

En utfordring ved bruk av kohortanalyse er at det er nødvendig å skille disse effektene fra hverandre. I kohortanalysen er *generasjon* tilknyttet, men konseptuelt forskjellig fra *alder* (Lyons & Alexander, 2000, s. 1017). Alle individer går gjennom en aldringsprosess og har mulighet til å stemme ved valg etter at de har nådd myndighetsalder, men effekten av de bestemte fødselskohortene analyseres separat fra effekten av alder. Dette er fordi både livssyklus- og generasjonseffekter kan være tilstede i modellen. I tillegg til disse to effektene vil det også være periodeeffekter tilstede. Disse tre variablene; generasjon, alder og periode kan argumenteres for å være ulike varianter av den samme tidsvariabelen, og er lineært avhengig av hverandre – alder er en funksjon av fødselsår (som i dette tilfellet utgjør kohort-variabelen) og tid (som fanges opp av periode-variabelen). Dette åpner for metodiske utfordringer, og ved å inkludere alle de tre variablene i én modell vil multikollinearitet være et problem (Gallego, 2009, s. 31). Det finnes to ulike løsninger på denne utfordringen. Den første muligheten er å utelate én av de tre tidsvariablene i modellen, og på den måten hindre multikollinearitet. Den andre er å kode variablene slik at de utelater noen respondenter. Dette hindrer full multikollinearitet, men gjør også at variablene mister informasjon og at denne informasjonen vil tillegges en av de to andre variablene i modellen (Gallego, 2009, s. 31). På grunn av multikollinearitetsutfordringene vil det derfor ikke være mulig å lage én modell som inkluderer de tre variablene, beholder all informasjon i variablene og samtidig fullstendig separerer de tre tidseffektene fra hverandre. I denne analysen vil denne problematikken begrenses ved at både generasjonsvariabelen og aldersvariabelen inkluderes i samme modell, men gjennom dummysett og ikke kontinuerlige variabler. På denne måten vil dermed én gruppe på hver variabel utelates fra hver modell og opptre som referansekategori, men det vil til gjengjeld gjøre

det mulig å undersøke både alders- og generasjonseffekter samtidig. Her er det sentralt at ikke de samme aldersgruppene i hvert av dummysettene overlapper hverandre og opptrer som kontrollgrupper samtidig.

4.3.1 Alder

Aldersvariabelen er inkludert i modellene som et dummysett som fanger opp livsfasen respondenten antas å befinne seg i. Disse livsfasene er omkodet fra de kontinuerlige aldersvariablene i alle de tre datasettene, hvor manglende verdier har blitt fjernet. Alle respondenter inkludert i undersøkelsen er førstegangsvølgere (18 år) eller eldre, og yngre respondenter fra European Social Survey har blitt fjernet fra utvalget. Respondenter i aldersgruppen 18 til 30 er kodet inn i *livsfase 1*. I denne perioden antas det i henhold til livsfaseteorien som diskutert i seksjon 2.6 at respondentene preges av en uklar livssituasjon med potensiell utdanning, ulike bosteder og skiftende sosiale kretser, hvor eget liv og hverdag oppleves som viktigere enn politiske saker. Videre er respondenter mellom 31 og 60 år kodet inn i *livsfase 2*, hvor det antas at jobb, familie og andre forpliktelser gjør at deltakelse ved valg er mer nærliggende, og at politikk får en mer direkte konsekvens i respondentenes liv. I denne fasen er man gjerne i arbeid og dermed sosialt integrert i samfunnet. Disse faktorene antas det at tilrettelegger for økt politisk deltakelse. Den tredje livsfasen er respondenter i aldersgruppen 61 og oppover, til de utgår av datamaterialet. I denne livsfasen pensjoneres man, og aktivitetsnivået generelt blir lavere. Her antas det at valgdeltakelsen er høy frem til et visst punkt hvor politisk deltakelse ikke lenger er realistisk å forvente. Dette dummysettet med livsfaser vil kontrollere for den potensielle alderseffekten på stemmegivning, og gjøre det mulig å undersøke potensielle separate generasjonseffekter.

4.3.2 Generasjon

Generasjonseffektene i analysen fanges opp ved dummyvariabler omkodet fra variabelen som oppgir fødselsåret til respondentene. I analysen er generasjonene betegnet som fødselskohorter. Disse er delt opp etter det teoretiske grunnlaget diskutert i seksjon 2.6, slik at;

- fødselskohort 1 består av respondenter født i tidsrommet 1900 – 1945. Det forventes høy valgdeltakelse og lav aksjonsdeltakelse.
- fødselskohort 2 består av respondenter født i tidsrommet 1946 – 1964. Her forventes også høy valgdeltakelse, men lav aksjonsdeltakelse, i likhet med fødselskohort 1.

- fødselskohort 3 består av respondenter født i tidsrommet 1965 – 1979. Her forventes lavere valgdeltakelse og høyere grad av aksjonsdeltakelse enn de to foregående generasjonene.
- og fødselskohort 4 består av respondenter født i tidsrommet 1980 – 2000. Her forventes lavest nivå av valgdeltakelse og høyt nivå av aksjonsdeltakelse.

Fødselskohortene er omkodet fra variabelen i datasettet som oppgir årstallet respondentene er født. Ettersom utvalgene i de ulike tidsseriene varierer i tidsspenn er ikke alle fødselskohortene av like mange år, men de vektete utvalgene i hver valgundersøkelse reduserer den potensielle effekten av dette. Av validitetsutfordringer når det kommer til denne operasjonaliseringen av generasjoner vil jeg trekke frem to hensyn. For det første er generasjonsskiller omdiskutert i litteraturen, og det finnes ingen klar fasit for hvilken generasjonsinndeling som best fanger opp potensielle verdiforskjeller. Disse inndelingene vil til enhver tid være et resultat av etablert teori og normative oppfatninger, og dette indikerer at det ikke er mulig å vite om man måler en generasjonseffekt på den mest valide måten. I litteraturen varierer også antall fødselsår en generasjon skal bestå av, med utgangspunkt i de formative årene til innbyggerne. Mannheim tar utgangspunkt i 30 år, men modningsprosessen er ikke definert slik. Noen vil være tidlig utviklet og politisk sosialisert tidligere, og noen senere. Dette er hensyn som er viktige å ta i betraktning ved tolkning av generasjonseffekter. En reliabilitetsstyrke ved denne inndelingen er imidlertid at fødselskohortene er store nok til å kunne si noe om potensielle generasjonseffekter (Inglehart, 1971).

4.3.3 Periode

Som diskutert i seksjon 2.6 er det sentralt å vurdere hvordan periodeeffekter påvirker valgdeltakelsen. Ettersom dette kan påvirke estimatorene for alders- og generasjonsforskjeller bør dette kontrolleres for i analysen. Den *pooled* regresjonsmodellen åpner for å til en viss grad kontrollere for tidsfaste effekter (fixed effects) i tidsserien, gjennom modellering av dummyvariabler.

Tabell 2, Gjennomsnittsvarians for valgundersøkelsene 1977 – 2009 på den avhengige variabelen stemt ved siste valg

Undersøkelse	Stemt (0- 1)
1977	0,897
1981	0,881
1985	0,974
1989	0,913
1993	0,860
1997	0,887
2001	0,887
2005	0,896
2009	0,895

Tabellen viser gjennomsnittet for valgundersøkelsene på den avhengige variabelen stemt eller ikke stemt ved det foregående valget. Slik det fremkommer av tabellen er variansen omtrent normalfordelt over de ulike undersøkelsene, noe som tilsier at det ikke finnes voldsomme ekstremverdier fordelt på de ulike valgene. To valgår skiller seg imidlertid ut. Verdiene for valgårene 1985 og 1989 er høyere enn for de resterende valgene. Disse valgene foregikk i en svært polarisert politisk kontekst i Norge, hvor spørsmålet om norsk EU-medlemskap var sentralt. Valget i 1985 ble et protestvalg, hvor nesten 40% av velgerne skiftet parti eller endret stemmemønster. Valget i 1989 var på samme måte preget av den spesielle politiske konteksten, som gjorde regjeringsalternativer uklare og påvirket tradisjonelle skillelinjer i norsk valgpolitikk. Utpreget usikkerhet knyttet til regjeringsalternativene er en sterk predikator for valgdeltakelse i Norge (Christensen & Midtbø, 2001).

Det vil derfor kontrolleres for periodeeffekter ved disse valgene ved hjelp av dummyvariabler kodet 1 for de aktuelle valgårene og 0 for de resterende valgårene. Modellene med disse dummyvariablene vil dermed være *Least square dummy variable*-modeller, som tillater at de ulike valgundersøkelsene har forskjellige skjæringspunkter på y-aksen (Park, 2011; 21).

4.4 Kontrollvariabler

I analysen inkluderes to sentrale kontrollvariabler; kjønn og utdanning. Dette er for å hindre at spuriøse effekter påvirker resultatene, og for å sikre at potensielle sammenhenger mellom livsfase og generasjonstilhørighet på deltakelse og politisk fremmedgjøring er robuste for

bakenforliggende årsaker. De to kontrollvariablene inkluderes fordi begge har vært svært sentrale for stemmegivning i et tidsmessig perspektiv, og har vært en del av en grunnleggende samfunnsutvikling de siste hundre årene. Kontrollvariablene begrenses imidlertid til disse to, da for mange variabler vil føre til overspesifisering og svekke modellens forklaringskraft (Mehmetoglu & Jakobsen, 2017). Analysen tar ikke sikte på å undersøke potensielle interaksjonseffekter mellom kontrollvariablene, de uavhengige variablene og de avhengige variablene, men inkluderes i modellene for å etablere robustheten av potensielle generasjons- og livsfaseeffekter på stemmegivning.

4.4.1 Utdanning

Utdanning vist seg å være en av de mest sentrale faktorene for deltakelse ved valg på individnivå. Tradisjonelt sett har utdanning vært betraktet som en av de viktigste predikatorene for å delta ved valg (Martinussen, 2003b). Den samfunnsmessige utviklingen har allikevel gjort at utdanning alene ikke lenger har en særlig sterk forklaringskraft på valgdeltakelse eller politisk deltakelse generelt, ettersom det i dagens samfunn kan betraktes som den nye normen å ta noe høyere utdanning, og det har nærmest vært en inflasjon i antallet som utdanner seg (Christensen & Midtbø, 2001). Rent substansielt på samfunnsnivå innebærer dette at en høyere andel av befolkningen er høyere utdannet, og at dette har en effekt på samfunnsutviklingen, slik teorien om sosial kapital forventer, diskutert i kapittel 2. På én side kan det forventes at en mer opplyst befolkning vil delta mer i de politiske prosessene. På den annen siden kan det forventes at en økning av antallet som tar utdanning endrer de sosiale strukturene i samfunnet, og opprettholder et slags skille mellom de som er høyt utdannede, og de som ikke er det, til tross for at en høyere andel av befolkningen har mer utdannelse enn før.

Som sosiologisk bakgrunnsforklaring har ikke lenger utdanning alene en sterk effekt på politisk deltakelse. I analysen er det allikevel sentralt å kontrollere for utdanning, ettersom dette har representert en sentral samfunnsutvikling gjennom det siste hundreåret i det norske samfunnet, og historisk hatt avgjørende og substansiell betydning for politisk deltakelse, både på et overordnet strukturelt nivå og på individnivå. I analysen er høyere utdanning forventet å ha en positiv korrelasjon med å delta ved valg, og å delta utenfor valgkanalen (Listhaug & Grønflaten, 2007).

Å kontrollere for utdanning i tidsseriene fra valgundersøkelsene og European Social Survey åpner imidlertid for flere metodologiske og substansielle utfordringer. Siden den første valgundersøkelsen som er inkludert i denne analysen fra 1977 har det norske utdanningssystemet gjennomgått store endringer. Antall år med allmenn grunntdanning har

gått fra å inkludere fem års folkeskole (1896) til lovfestet obligatorisk 9-årig grunnskole (1969), gjennom flere andre reformer til dagens 10-årige grunnskole. Også utdanning utover grunnskolen har gått gjennom store endringer, hvor blant annet middelskole, realskole og gymnas har gjenstand for en rekke endringer i levetiden til respondentene i analysens utvalg (Thune, 2019). Det er derfor utfordrende å kode de ulike utdanningsvariablene i de forskjellige valgundersøkelsene slik at de substansielt kontrollerer for det samme nivået av utdanning, og dette er et forbehold i tolkningen av estimatene. I analysen er utdanning kodet som tre dummyvariabler i tidsserien fra valgundersøkelsene mellom 2001 til 2009, samt i analysen av institusjonell tillit fra ESS. Den første inkluderer respondentene som har oppgitt at de kun har grunnskoleutdanning, og brukes som kontrollvariabel i alle analysene. Dette gjelder også de respondentene som har oppgitt at de har folkeskole som høyeste utdanning, og de som oppgir at de ikke har noen utdanning i det hele tatt. Den andre dummyvariabelen inkluderer respondentene som har oppgitt at de har ungdomsskole- og/ eller videregående utdanning, i tillegg til videre utdanning som framhaldsskole, diverse påbygging til videregående, yrkesfaglig utdanning, samt 3 år eller mindre på enten høyskole eller universitet. Den tredje dummyvariabelen inkluderer respondentene som har oppgitt at de har fire år eller mer med utdanning fra høyskole eller universitet. Dette inkluderer forskerutdanning og mastergrad (Aardal et al., 2007). Når det kommer til tidsserien med valgundersøkelsene mellom 1977 og 1997 er utdanning kodet inn i to dummyvariabler. Her er kontrollvariabelen alle respondenter som ikke har tatt fire år eller mer på høyskole eller universitet. Dette er en klar svakhet i målingen og kontrolleringen av utdanning i dette tidsrommet, og begrenser forklaringskraften i analysen når det kommer til effekten av høyere utdanning. Utdanningsvariabelen var svært variert i de seks valgundersøkelsene som utgjør tidsserien, med en rekke ulike spørsmål som gjorde at tre dummyvariabler ikke ga substansielt mening.

4.4.2 Kjønn

I tillegg til utdanning kontrolleres det også for kjønn. Denne variabelen er dikotom, og kodet 1 for kvinne og 0 for mann i modellene. Også når det kommer til denne faktoren har det vært en viktig samfunnsmessig utvikling. Forskjeller mellom kjønn har vært et viktig fokus siden kvinner fikk stemmerett i 1913 i Norge, og lenge var kvinners deltakelse ved valg lavere enn menns. Denne forskjellen hadde imidlertid forsvunnet mot midten av 1980-årene (Aardal & Bergh, 2015, s. 184). Etter dette har det vært en marginal kjønnsforskjell når det kommer til deltakelse ved valg, hvor kvinners deltakelse har vært litt høyere. Til tross for at kjønn i dag ikke lenger kan betegnes som en sosiologisk faktor som kan forklare valgdeltakelse, har det

vært en avgjørende faktor gjennom over et halvt århundre, og det må antas at denne ubalansen har hatt en påvirkningskraft på de eldste generasjonene i datasettet. De eldste respondentene i valgundersøkelsene født i år 1900 ble født før kvinner fikk stemmerett, og i tråd med generasjonsperspektivet- og livssyklusperspektivets fokus på stemmegivning og politisk deltakelse som et resultat av en sosialiseringsprosess er det sentralt å kontrollere for i denne analysen. I et aldersperspektiv er derfor kjønn relevant å kontrollere for, også i dag. Når det kommer til de avhengige variablene som operasjonaliserer politisk fremmedgjøring har Listhaug (2006) demonstrert at kjønn har hatt en betydning for selvopplevde politiske evner i alle valg mellom 1957 og 1958, men at effekten avtok ved senere valg og forsvant (Listhaug, 2006). Også når det kommer til institusjonell- og politikertillit er kjønn forventet å ha en effekt. Det er derfor relevant å kontrollere for kjønn også i disse analysene.

Disse to kontrollvariablene inkluderes også som kontrollvariabler når de avhengige variablene måler politisk fremmedgjøring. Martinussen (1973) argumenterer for at politisk deltakelse er å utøve individuelle politiske rettigheter. Dermed antas det at utviklingen i politiske rettigheter henger sammen med individenes opplevelse av sin egen betydning i den demokratiske prosessen og holdninger til demokratiet. Etersom disse rettighetene har vært under utvikling gjennom hele det siste århundret, er det følgelig logisk å anta at kvinners følelse av selvopplevde politiske evner er korrelert med den politiske utvikling hvor kvinner etterhvert har tatt mer plass i det offentlige og politiske rom. Likeledes antas det at utdanning kan ha en spuriøs sammenheng mellom nivå av politisk fremmedgjøring og politisk deltakelse, ettersom en sentral del av utdanningsinflatjonen har vært å skape opplyste, kritiske borgere med politiske og sosiale ressurser (Martinussen, 1973).

4.5 Statistisk metode

4.5.1 Logistisk og lineær regresjon

Etersom analysen inneholder variabler som både er dikotome og kodet som skalaer vil det benyttes både logistiske og lineære regresjonsmodeller. Ved lineær regresjon benyttes minste kvadraters metode (*ordinary least squares*) for å beregne hvor mye Y endrer seg for hver enhets endring i X. Logistisk regresjon beregner sannsynligheten for at $y = 1$ ved dikotome avhengige variabler. Man beregner da den naturlige logaritmen til oddsen for at $y = 1$, ved hver enhets endring i x (de uavhengige variablene) gjennom sannsynlighetsmaksimering (*maximum likelihood*) (Hellevik, 2002).

4.5.2 Pooled tidsserieanalyse

Ettersom det er sammenhengen mellom deltakelse, politisk fremmedgjøring og generasjonstilhørighet samt livsfase analysen fokuserer på, vil det være fruktbart å bruke tidsserieanalyse som statistisk metode. Ved å bruke tidsserier i stedet for å analysere hver enkelt valgundersøkelse er det mulig å fange opp endringer over tid. Dette er nyttig i analyser som søker å forklare eller beskrive fenomener som spenner seg over et lengre tidsrom. Når det kommer til politisk fremmedgjøring vil dette tidsperspektivet være spesielt fruktbart, ettersom konseptualiseringen i seg selv ikke tydeliggjør hva som innebærer et høyt eller lavt nivå av fremmedgjøring (Listhaug, 2006, s. 215). En vil derfor få mest informasjon ved et komparativt design eller ved å analysere variablene over tid, for å sette potensielle endringer i perspektiv, og undersøke tidsrom og generasjoner opp mot hverandre. Det samme gjelder for å undersøke generasjon- og livssyklus-effekter på politisk deltakelse og stemmegivning. Det er kun ved å sammenligne nivået av deltakelse til ulike generasjonskohorter ved forskjellige måletidspunkt at det blir mulig å skille disse effektene fra hverandre (Lyons & Alexander, 2000, s. 221). Ved å bruke tidsserier i denne analysen vil det derfor være mulig å analysere både politisk fremmedgjøring, politisk deltakelse og sammenhengen mellom disse.

Lyons og Alexander (2000) undersøkte de amerikanske presidentvalgene mellom 1952 og 1996, og nedgangen i valgdeltakelse i denne perioden ved bruk av en såkalt *pooled* regresjonsmodell (Lyons & Alexander, 2000). Fremgangsmåten i analysen følger denne analyseteknikken. Utvalget vil derfor være aggregert over den cirka 20 år lange perioden i tidsserien 1977 – 1997, og den åtte år lange perioden i tidsserien 2001 til 2009. Når det kommer til analysen av institusjonell tillit vil fremgangsmåten være den samme, men her vil utvalget være aggregert over den fjorten år lange perioden European Social Survey har blitt gjennomført. Dette gjør det mulig å analysere effekten av alder og generasjon på et aggregert nivå.

4.5.3 Autokorrelasjonsutfordringer

En sentral utfordring ved den statistiske metoden knytter seg opp mot potensiell autokorrelasjon. En tidsserieanalyse med sammenslåtte utvalg forutsetter at observasjonene i utvalgene er uavhengige av hverandre. I tidsseriene fra valgundersøkelsene (med unntak av valgundersøkelsen i 1997) er det imidlertid blitt benyttet *roterende panel* (Kiberg et al., 2000). I et roterende panel vil omlag halvparten av respondentene være nye i utvalget, og den resterende halvparten vil ha vært med ved forrige valgundersøkelse gjennomført fire år tidligere (Kleven & Normann, 2002). Valgundersøkelsene er med andre ord i teorien gjennomført som paneldata, ettersom omtrent halvparten av respondentene opptrer ved mer enn et måletidspunkt.

I tidsseriene er det imidlertid ikke inkludert identifiseringsvariabler på individnivå, som ville gjort det mulig å undersøke endringer over tid med paneldata-teknikker som utnytter panel-egenskapene. (Frenk, Claire & Land 2013)). Fraværet av en slik identifiseringsvariabel på individnivå gjør det umulig å identifisere hvilke respondenter som inkluderes flere ganger, og det gir derfor ikke mening å behandle dataene som paneldata, når strukturen i realiteten ikke åpner for det (Park, 2011).

Datastrukturen inkluderer imidlertid informasjon om hvilken spørreundersøkelse hver enkelt observasjon er inkludert i, slik at serien har en tidsdimensjon. Datasettet behandles dermed som en tidsserie med tverrsnittsegenskaper, og uavhengige utvalg. Observasjonene vil dermed ikke være fullstendig uavhengige av hverandre, og til tross for at disse observasjonene utgjør maksimalt halvparten av alle observasjonene, vil en slik avhengighet gjøre at autokorrelasjon kan være en utfordring. Analysen gjennomføres derfor med forbehold om at det roterende panelet vil kunne gi feilaktige estimater, og potensiell heteroskedastisitet mellom tverrsnittene (Christensen & Midtbø, 2001). En konsekvens av dette vil være at modellene produserer standardfeil som er for små, og at estimatene som en følge av dette vil kunne være oppblåste. En konsekvens av dette er faren for å feilaktig konkludere med at koeffisienter er signifikante, når de i realiteten ikke er det. For å oppnå mer pålitelige standardfeil vil modellene derfor inkludere Huber Whites' robuste standardfeil (Mehmetoglu & Jakobsen, 2017, s. 235). 'Lagging' av enten de avhengige eller uavhengige variablene vil også i teorien kunne redusere effekten av seriell korrelasjon, men i denne analysen vil ikke dette være hensiktsmessig. Ettersom hovedformålet med analysen er å analysere generasjonseffekter over tid vil ikke det å forsinke effekten av variablene gi substansielt mening. I tillegg er to sentrale avhengige variabler i analysen hvorvidt respondenten har stemt eller ikke ved valget det aktuelle året, og deltatt politisk i løpet av de siste fire årene. Å forsinke effekten av disse variablene vil ikke gi substansielt meningsfulle resultater, og dermed ikke forbedre modellen.

Tidsserieanalysen med sammenslått utvalg vil imidlertid være egnet for å utnytte utvalgsfordelene ved roterende panel. Ettersom hvert enkelt utvalg i valgundersøkelsene er satt sammen for å utgjøre et tverrsnitt av befolkningen ved det aktuelle måletidspunktet, vil estimatene ved et slikt design være mer nøyaktige for hvert måletidspunkt enn ved repeterende spørreundersøkelser med nye utvalg for hvert tidspunkt (Duncan & Kalton, 1987).

Når det kommer til tidsserien fra European Social Survey er ikke roterende panel en utfordring, og her vil samme fremgangsmåte gjelde.

4.5.4 Sannsynlighetsutregning

Ifølge Lyons og Alexander (2000) som undersøkte generasjonseffekten på valgdeltakelse i USA kan generasjonsutskiftning påvirke valgdeltakelsen på to ulike måter. Den første er direkte, ved at sannsynligheten for å stemme blir mindre. Den andre er indirekte, ved at generasjonsutskiftning påvirker sammenhengen mellom sosiale og politiske indikatorer og stemmegivning (Lyons & Alexander, 2000). Derfor vil denne analysen, i tillegg til å undersøke sammenhengen mellom generasjon, livssyklus og periode på stemmegivning konkret, også ta for seg den potensielle interaksjonseffekten mellom politisk fremmedgjøring, generasjonstilhørighet og deltakelse.

Den potensielle sammenhengen mellom politisk fremmedgjøring, generasjoner og valgdeltakelse åpner for kausalitetsutfordringer. En fare ved en slik analyse er å observere to ulike fenomener, og anta et feilaktig kausalt forhold mellom dem (Warren, 1980). For å unngå en slik potensiell feilaktig konklusjon vil derfor denne analysen være delt opp i tre deler. Den første tar for seg generasjonsspørsmålet når det kommer til valgdeltakelse og øvrig politisk deltakelse. Den andre tar for seg generasjonsspørsmålet og politisk fremmedgjøring. I den tredje delen knyttes politisk fremmedgjøring, generasjonstilhørighet og deltakelse sammen gjennom sannsynlighetsutregning for å delta ved valg og i andre kanaler for en gitt generasjon ved høyt og lavt nivå av politisk fremmedgjøring. På denne måten holdes de ulike analysene atskilt fra hverandre, og spørsmålet om kausalitet blir en mindre utfordring. I sannsynlighetsutregningen holdes alle de uavhengige variablenes verdier konstante på gjennomsnittsverdien, og sannsynligheten for at respondentene er i kategori 1 på den avhengige variabelen gitt bestemte verdier på bestemte uavhengige variabler estimeres.

4.6 Reliabilitet og validitet

4.6.1 Datainnsamling

Det er en rekke hensyn som må tas ved bruk av disse datasettene når det kommer til reliabilitet og validitet. Ettersom tidsseriene er spørreundersøkelser, er det en rekke hensyn som må vurderes. I tillegg til utfordringene knyttet til overrapportering av egen valgdeltakelse vil det også være potensielle datainnsamlingsfeil knyttet opp til de andre spørsmålene i spørreundersøkelsene. Her kan datamaterialet påvirkes av systematiske eller tilfeldige målefeil. I de senere valgundersøkelsene har det imidlertid blitt benyttet PC-assistert innsamling, som ved hjelp av ulike kontrollmekanismer begrenser innsamlingsfeil og øker datakvaliteten (Aardal et al., 2007, s. 27). Datamaterialet fra European Social Survey er på sin side samlet inn gjennom intervjuer utført ansikt til ansikt, gjort etter felles utarbeidede internasjonale

standarder for å sikre valide og reliable data (ESS, 2017). Intervjuer ansikt til ansikt vil på lik linje som PC-assistert datainnsamling kunne begrense typiske innsamlingsfeil som kan oppstå ved spørreundersøkelser på papir.

4.6.2 Utvalg

Når det kommer til valgundersøkelsene kan også forholdet mellom utvalg og populasjon være en utfordring, og føre til utvalgsskjevhet, som ifølge Statistisk sentralbyrå innebærer at; «(...) fordelingen etter et bestemt kjennemerke er annerledes blant dem som svarte en dem som ble forsøkt intervjuet» (Aardal et al., 2007, s. 25).

Det vil være høyere sannsynlighet for å respondere på valgundersøkelsen dersom en er en borger som stemmer og deltar i samfunnet for øvrig. Dette er tilfellet selv når utvalget representerer populasjonen. Innad i dette utvalget vil derfor de som ikke deltar ved valg være uproporsjonalt representert i analysen. Burden (2000) argumenterer for at til tross for at utvalget i undersøkelsene er proporsjonalt med befolkningen for øvrig vil ikke dette nødvendigvis gjenspeiles i deltakelsen; «*The first selection, done by survey administrators, is nearly random, but the second type of selection, done by potential respondents, is surely not*» (Burden, 2000, s. 394).

I valgforskningen er nettopp det å fange opp de som faller utenfor de demokratiske prosessene en utfordring, og dette inkluderer også å samle data om disse individene gjennom spørreundersøkelser. Passive borgere som har mindre sannsynlighet for å stemme enn den øvrige befolkningen vil også ha mindre sannsynlighet for å delta i valgundersøkelsene (Burden, 2000, s. 395). Dette gjør at analyser som tar sikte på å analysere atferds- og holdningsmønstrene til disse borgerne ikke bruker data hvor disse respondentene er godt nok representert. Det finnes ikke noen statistisk løsning på dette representasjonsproblemet i datasettet, men er et forbehold når man analyserer resultatene.

4.6.3 Operasjonalisering av latente begreper

Validiteten til dataene som benyttes i analysen dreier seg om hvorvidt de er relevante for problemstillingen og den teoretiske konseptualiseringen som undersøkes (Hellevik, 2002, s. 183). Høy validitet i denne analysen indikerer at dataene fanger opp politisk fremmedgjøring, og at de øvrige variablene er operasjonalisert på en fruktbar måte. Når det kommer til politisk fremmedgjøring er dette et vagt teoretisk begrep som ikke nødvendigvis lar seg så lett operasjonalisere. Definisjonsmessig validitet kan være en utfordring når det man undersøker er latente eller ikke-observerbare egenskaper ved mennesker, slik settet med holdninger som

utgjør politisk fremmedgjøring kan beskrives (Hellevik, 2002, s. 357). Konseptualiseringen av politisk fremmedgjøring søker nettopp å fange opp slike latente holdninger blant respondentene. Fahmy (2006) argumenterer for at konseptualiseringen av 'political disaffection' i litteraturen har variert mellom mange ulike definisjoner og merkelapper, og at en tydelig definisjon av hva dette konseptet innebærer er sentralt. I denne analysen er operasjonaliseringen av politisk fremmedgjøring forankret i tidligere forskning som tar for seg det samme fenomenet (Listhaug, 2006). Det er imidlertid alltid knyttet en usikkerhet til måling og analyse av slike latente samfunnsvitenskapelige konsepter som en må være klar over i tolkningen av resultatene. Blant annet går en del av operasjonaliseringen på tillit til politikere og institusjoner. Når det kommer til tillit er dette vanskelig å måle, og i disse operasjonaliseringene er det en viss fare for at respondentene uttrykker seg mer kritiske til politikere enn de i virkeligheten er. Christensen og Midtbø argumenterer derfor for at variabler som operasjonaliserer ulike former for tillit skal tolkes med en viss andakt, ettersom det har utviklet seg en samfunnsnorm om at kritikk til politikere og politikk er sunt, hvorav tillit er naivt; «*At borgerne markerer en viss avstand til politikerne kan således ikke tas til inntekt for at politisk håpløshet og apati har tatt over. (...) Skepsisen er ikke grunnet i manglende kunnskap, tolkingen er snarere at borgerne stiller langt strengere krav til politikk og politikere*» (Christensen & Midtbø, 2001, s. 67). Politisk tillit er med andre ord ikke enkelt å måle. Norris (2006) argumenter på sin side for at spørreundersøkelser som undersøker *holdninger* og *verdier* fremfor faktisk *oppførsel* vanligvis måler fenomenet mer nøyaktig. I tillegg er en styrke ved denne analysens operasjonalisering av politisk fremmedgjøring at den har en flerdimensjonal tilnærming, som inkluderer flere aspekter ved det samme fenomenet. Dette øker robustheten i operasjonaliseringen, og gjør at de ulike aspektene ved politisk fremmedgjøring kan analyseres i forhold til hverandre (Norris, 2002).

5. Analyse

Som nevnt i seksjon 3 vil analysen være delt opp i tre deler. I 5.1 undersøkes den direkte sammenhengen mellom valgdeltakelse og generasjonstilhørighet, og i 5.2 undersøkes den direkte sammenhengen mellom generasjonstilhørighet og aksjonsdeltakelse. I seksjon 5.3 er de ulike operasjonaliseringene av politisk fremmedgjøring brukt som avhengige variabler for å undersøke den direkte sammenhengen mellom dette fenomenet og generasjonstilhørighet. Disse variablene inkluderes ikke som uavhengige variabler i modellene med deltakelse som avhengige variabler, for å unngå overspesifisering av modellen og potensielle konklusjoner om feilaktige kausalitetsforhold mellom fremmedgjøring og deltakelse. Det testes imidlertid for

samspillseffekter. Denne interaksjonseffekten undersøkes videre i seksjon 5.4 hvor det benyttes sannsynlighetsutregning for å undersøke samspillet mellom politisk fremmedgjøring og deltakelse. Kohortanalysen og sannsynlighetsanalysen vil tilsammen gi et overordnet bilde av sammenhengen mellom generasjonstilhørighet, politisk fremmedgjøring og deltakelse gjennom valg og utenfor denne kanalen. Disse sammenhengene kontrolleres i tillegg for livsfase- og periodeeffekter for å eliminere potensielle spuriøse sammenhenger.

5.1 Valgdeltakelse og generasjoner

I den første delen av analysen undersøker jeg sammenhengen mellom generasjonen respondentene er født inn i og valgdeltakelse, altså den første hypotesen;

H1: Generasjonen man er født inn i påvirker deltakelsen ved valg. Eldre generasjoner har høyere sannsynlighet for å stemme ved valg enn yngre generasjoner.

Den første modellen er en logistisk regresjon med den avhengige variabelen stemt eller ikke stemt. Modellen har robuste standardfeil, og de uavhengige variablene inkluderer fødselskohorter som proxy for generasjoner, livsfaser som proxy for alder samt en dummyvariabel som kontrollerer for periodeeffekter ved valgene i 1985 og 1989. Modellen er en enkel modell som ikke kontrollerer for kjønn og utdannelse, for å undersøke den rene effekten av generasjons-, livsfase-, og periodeeffekter på valgdeltakelse. Fødselskohort 3 (respondenter født mellom 1965 – 1979) er referansekategori i begge tidsseriene. Tidsserien 1977 – 1997 har ingen verdier for fødselskohort 4 (respondenter født mellom 1980 – 2000). Dette gjelder for alle modellene.

Tabell 4, Modell 1. Stemt ved forrige valg som avhengig variabel, med fødselskohorter, livsfaser og periodeeffekt

Uavhengige variabler	1977 – 1997	2001 - 2009
Kohort 1 (1900- 1945)	1,549*** (0,228)	1,507 (0,413)
Kohort 2 (1946 – 1964)	1,188 (0,128)	1,207 (0,161)
kohort 3 (1965 – 1979) ref. kat	-	-
Kohort 4 (1980 – 2000)	-	0,815 (0,012)
Livsfase 1 (18 – 30 år)	0,865 (0,124)	0,369*** (0,112)
Livsfase 2 (31 – 60 år)	1,614*** (0,160)	1,053 (0,271)
Livsfase 3 (61 - 80)	-	-
periodeeffekter (1985, 1989)	2,339*** (0,180)	-
Konstantledd	4,643*** (0,750)	9,938*** (2,759)
Observasjoner	10,975	5,763

Robuste standardavvik i parenteser

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Slik det fremkommer av tabellen viser odds ratio-koeffisienten at de to eldste generasjonene født mellom forholdsvis 1900 og 1964 har høyere odds for å stemme ved valg. Det er imidlertid kun koeffisienten for fødselskohort 1 som er signifikant, og som dermed kan generaliseres til utvalget. Respondenter født mellom 1900 og 1945 har 55% høyere odds for å delta ved valg enn referanse-kategorien som er respondenter født i fødselskohort 3, altså mellom 1965 og 1979. Ettersom modellen inneholder dummyvariabler for livsfaser er denne generasjonseffekten signifikant også når det kontrolleres for effekten av alder. Når det kommer til de andre generasjonene indikerer de ikke-signifikante koeffisientene at resultatene ikke er robuste nok til å generalisere til populasjonen. Modellen kan altså kun delvis støtte opp om hypotese H1. De to andre signifikante koeffisientene i modellen indikerer at også alder har en effekt på stemmegivning, slik livsfasehypotesen predikerer. Her varierer resultatene mellom de to tidsseriene benyttet i analysen. For respondentene i utvalget fra valgundersøkelsene mellom

1977 og 1997 indikerer modellen at de i aldersgruppen mellom 31 til 60 år har tilnærmet 61% høyere odds for å stemme enn referanse kategorien som er i alderen 61 og oppover. I tidsserien med valgundersøkelsene utført mellom 2001 og 2009 indikerer modellen at de yngste respondentene i alderen 18 til 30 år har 63% lavere sannsynlighet i odds for å delta i valg. Dette bekrefter hypotesen om at valgdeltakelsen øker i de årene hvor en entrer arbeidslivet, etablerer familie og fungerer som en integrert del av samfunnet, og at yngre innbyggere i etableringsfasen har lavere valgdeltakelse enn denne gruppen. Også dummyvariabelen som kontrollerer for periodeeffekter er signifikant, og indikerer at sannsynligheten i odds for å stemme ved valgene i 1985 og 1989 forhold til de andre valgene er hele 133% høyere. Dette resultatet gir støtte til periodehypotesen som tilsier at midlertidige forhold påvirker valgdeltakelsen, men indikerer også at slike effekter alene ikke kan forklare variasjon i valgdeltakelse.

Tabell 5, Modell 2. Stemt ved forrige valg som avhengig variabel, med kontrollvariablene kjønn og utdanning

Uavhengige variabler	1977 – 1997	2001 - 2009
Kohort 1 (1900- 1945)	1,288 (0,207)	1,696* (0,477)
Kohort 2 (1946 – 1964)	1,078 (0,121)	1,265* (0,169)
Kohort 3 (1965 – 1979) ref. kat	-	-
Kohort 4 (1980 – 2000)	-	0,771* (0,119)
Livsfase1 (18 – 30 år)	0,748* (0,113)	0,433*** (0,136)
Livsfase 2 (31 – 60 år)	1,536*** (0,154)	1,114 (0,293)
Livsfase 3 (61 - 80)	-	-
Periodeeffekter (1985, 1989)	2,500*** (0,201)	-
Utdanning (1 = høyere utdanning)	1,315***	3,393*** (1,190)
VGS (1 = VGS/ påbygg)	- (0,126)	1,098 (0,012)
Kjønn (1 = kvinne)	1,117* (0,0737)	1,034 (0,090)
Konstantledd	4,978*** (0,838)	8,322*** 2,437
Observasjoner	10,975	5,763

Robuste standardavvik i parenteser

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

I modell 2 er det inkludert kontrollvariabler for effekten av kjønn og utdanning på stemmegivning. De signifikante koeffisientene indikerer at høyere utdanning har en sterk og positiv effekt på stemmegivning i begge tidsserier, hvor respondentene med høyere utdanning har forholdsvis 31% og hele 239% høyere sannsynlighet i odds for å delta ved valg enn referanse kategorien som ikke har tatt høyere utdanning. Her skyldes muligvis den relativt store forskjellen i effekt mellom tidsseriene den ulike kodingen av utdanning, hvor to dummyvariabler fremfor tre i tidsserien 1977 til 1997 gjør at effekten blir noe svakere, ettersom

referansekategori i denne kategorien også inneholder respondenter som har tatt utdanning utover grunnskolen. I tidsserien 2001 til 2009 skilles denne effekten ut i dummyvariabelen for videregående opplæring og påbygg.

Når det kommer til effekten av kjønn indikerer begge koeffisientene en positiv sammenheng mellom det å være kvinne og delta ved valg, men denne sammenhengen er kun signifikant i den første tidsserien. Kvinner har tilnærmet 12% høyere sannsynlighet i odds for å stemme enn menn, og dette bekrefter den demografiske utviklingen de senere årene i Norge, hvor kvinner etterhvert passerte menn i deltakelse. Når det kommer til hvordan kontrollvariablene påvirker modellen som helhet er det tydelig at de påvirker effekten av generasjon og alder ettersom signifikansen av disse koeffisientene er endret fra modell 1. Også modell 2 bekrefter imidlertid de substansielle generasjons- og livsfasefunnene fra den første modellen. De eldste fødselskohortene har høyere signifikant sannsynlighet i odds for å delta ved valg enn referansekategori født mellom 1965 og 1979. For fødselskohort 4, som inkluderer respondenter som er født mellom 1980 og 2000 synker sannsynlighet i odds for å stemme med tilnærmet 23% i forhold til samme referansekategori. Disse funnene indikerer støtte til H1.

I denne modellen ble det også testet for samspill effekter mellom politisk fremmedgjøring og fødselskohortene (se tabell A2.1 – A2.3 i appendiks). Kontrollert for utdanning og kjønn var det positive signifikante samspill mellom å oppleve politikere som troverdige, samt selvopplevde politiske evner, og alle fødselskohortene. Fødselskohort 2 og fødselskohort 3 har negativt og signifikant samspill effekt med å oppleve politikerne som dyktige. Alle fødselskohorter av positiv og signifikant samspill effekt med institusjonell tillit. Betydningen av disse funnene diskuteres videre i seksjon 6.

5.2 Politisk deltakelse og generasjoner

I denne delen av analysen undersøker jeg sammenhengen mellom alder, generasjonstilhørighet og politisk deltakelse utenfor valgkanalen, som altså innebærer å demonstrere, delta i protester, signere opprop, ta direkte kontakt med representanter og skrive innlegg i avisen. Hypotesen som testes er;

H2: Generasjonen man er født inn i påvirker også øvrig politisk deltakelse, utenfor valgkanalen. Yngre generasjoner har høyere sannsynlighet for å delta politisk gjennom direkte aksjon enn eldre generasjoner.

Den første modellen undersøker sammenhengen mellom direkte aksjon, generasjon og alder, uten å kontrollere for kjønn og utdanning. Modellen er en lineær regresjonsmodell med skalaen 'politisk deltakelse' som avhengig variabel. Også denne modellen har robuste standardfeil. Fødselskohort 3 (respondenter født mellom 1965 – 1979) er referansekategori i tidsserien 1977 til 1997, og fødselskohort 4 er referansekategori i tidsserien 2001 til 2009.

Tabell 6, Modell 3. Politisk deltakelse som avhengig variabel, med kohorter og livsfaser

Uavhengige variabler	1977 – 1997	2001 - 2009
Kohort 1 (1900- 1945)	-0,323*** (0,0197)	-0,141*** (0,042)
Kohort 2 (1946 – 1964)	-0,156*** (0,0161)	-0,078 (0,034)
Kohort 3 (1965 – 1979) ref. kat	-	-0,042 (0,002)
Kohort 4 (1980 – 2000) ref. kat	-	-
Livsfase 1 (18 – 30 år)	-0,191 *** (0,0167)	0,080** (0,038)
Livsfase 2 (31 – 60 år)	-0,0101 (0,0104)	0,123** (0,026)
Livsfase 3 (61 - 80)	-	-
Konstantledd	0,541*** (0,0212)	0,375*** (0,004)
Observasjoner	11,914	6,111
R²	0,031	0,0287

Robuste standardfeil i parentes

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Slik det fremgår av modellen indikerer de signifikante koeffisientene at både alder og generasjon har en effekt på direkte aksjon. I den første tidsserien hvor fødselskohort 3 (1965 – 1979) er referansekategori, viser de negative koeffisientene at både respondenter som er født i fødselskohortene 1 og 2, med andre ord alle respondenter i utvalget født mellom 1900 og 1964, deltar mindre ved direkte aksjon enn respondentene født mellom 1965 og 1979. Å være en del av de eldste generasjonene har dermed en signifikant negativ effekt på direkte aksjon. Den samme trenden gjelder for den andre tidsserien hvor referansekategorien er de yngste respondentene inkludert i denne analysen, nemlig de som er født mellom 1980 og 2000. Her er koeffisientene for fødselskohort 1 og 2 negative og signifikante, med en klart størst negativ

effekt for de eldste respondentene. Resultatene sammenfaller imidlertid ikke i like stor grad når det kommer til sammenhengen mellom alder og direkte aksjon. Her indikerer koeffisientene at for respondentene i tidsserien 1977 til 1997 deltar de yngste (i alderen 18 til 30) klart mindre enn eldste. Motsatt indikerer koeffisientene for respondentene i den andre tidsserien at både de mellom 18 og 30, og respondentene mellom 30 og 60 deltar mer utenfor valgkanalen enn de eldste gjør. En mulig forklaring på denne diskrepansen kan være at analysen ikke kontrollerer for periodeeffekter, slik det er mulig å gjøre når den avhengige variabelen måler valg og ikke direkte deltakelse. Alt i alt støtter modellen H2, ettersom generasjonseffekten er signifikant også når det kontrolleres for (den noe sprikende) effekten av alder.

Tabell 7, Modell 4. Politisk deltakelse som avhengig variabel, kontrollert for kjønn og utdanning

Uavhengige variabler	1977 - 1997	2001 - 2009
Kohort 1 (1900- 1945)	-0,219*** (0,0208)	-0,134*** (0,0439)
Kohort 2 (1946 – 1964)	-0,103*** (0,0164)	-0,0740 (0,0354)
Kohort 3 (1965 – 1979) ref. kat	-	-0,0428 (0,0303)
Kohort 4 (1980 – 2000) ref. kat	-	-
Livsfase 1 (18 – 30 år)	-0,126*** (0,0172)	0,0920** (0,0397)
Livsfase 2 (31 – 60 år)	0,0181*	0,125***
Livsfase 3 (61 - 80)	- (0,0103)	- (0,0270)
Utdanning (1 = høyere utdanning)	-0,211*** (0,00753)	0,126*** (0,0305)
VGS (1 = VGS/ påbygg)	-	-0,0111 (0,0163)
Kjønn (1= kvinne)	-0,0205*** (0,00777)	0,0123
Konstantledd	0,479*** (0,0219)	0,360*** (0,0454)
Observasjoner	11,914	6,111
R²	0,061	0,032

Robuste standardfeil i parenteser

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

I modell 7 er det også kontrollert for effektene på direkte aksjon av kjønn og utdanning. Her viser koeffisientene et noe blandet resultat. For det første er effekten av utdanning i den første tidsserien signifikant men negativ, og indikerer en negativ sammenheng. Innbyggere med høyere utdanning deltar dermed mindre i demokratiet gjennom direkte aksjon. Når det kommer til den andre tidsserien har høyere utdanning derimot en noe svakere men positiv signifikant effekt, og indikerer at høyere utdanning gjør at innbyggere deltar *mer* gjennom direkte aksjon. Igjen kan denne diskrepansen være et resultat av den ulike kodingen, hvor en del av utdanningseffekten fanges opp i dummyvariabelen som inkluderer videregående og påbygg i tidsserien 2001 til 2009. Når man derimot isolerer effekten av høyere utdanning i én dummyvariabel som i tidsserien 1977 til 1997 blir denne effekten negativ. Dummyvariabelen som kontrollerer for betydningen av kjønn gir også motstridende resultater. I tidsserien 1977 til 1997 indikerer den negative koeffisienten at kvinner deltar langt mindre enn menn gjennom disse kanalene, hvorav den positive koeffisienten i tidsserien 2001 til 2009 indikerer det motsatte. Denne er imidlertid ikke signifikant, og kan ikke generaliseres. Også når det kommer til effekten av alder gjennom livsfasevariablene er resultatene noe varierende mellom de to tidsseriene; koeffisientene for de yngste respondentene i alderen 18 til 30 år indikerer at de yngste deltar mindre enn de eldste i tidsserien 1977 til 1997, og *mer* enn de eldste i tidsserien 2001 til 2009. Igjen kan en potensiell årsak til disse diskrepansene mellom tidsseriene være fraværet av kontroll for periodeeffekter, da dette ikke like lett lar seg måle som valgdeltakelse. Når det kommer til generasjonseffektene i modellen utgjør ikke kjønn og utdanning noen substansiell forskjell. Styrken på de signifikante generasjonskoeffisientene endrer seg noe, men retningen forblir den samme, og modellen indikerer dermed robust støtte til H2 selv når kjønn og utdanning kontrolleres for.

Også i denne modellen ble det testet for samspillseffekter mellom politisk fremmedgjøring og fødselskohort på deltakelse (se tabell A4.1 – A4.3 i appendiks). Det er signifikante positive samspillseffekter mellom selvopplevde politiske evner og alle fødselskohortene. I tillegg er det en positiv samspillseffekt mellom det å oppfatte politikere som troverdige og fødselskohort 2, men en negativ samspillseffekt mellom den samme fødselskohorten og det å oppfatte politikere som dyktige. Institusjonell tillit og har en positiv samspillseffekt med alle fødselskohortene. Også disse samspillseffektene diskuteres videre i kapittel 6.

5.2.1 Oppsummering

Til tross for noe diskrepans mellom koeffisientene i de to tidsseriene er det mulig å etablere en overordnet trend i datasettet når det kommer til sammenhengen mellom generasjon, alder og deltakelse i valgkanalen og utenfor. Av modellene fremgår det at generasjonstilhørighet har en tydelig effekt på både valgdeltakelse og direkte aksjon. Eldre generasjoner deltar i høyere grad ved valg enn yngre generasjoner, og de yngre generasjonene på sin side er betydelig mer aktive når det kommer til direkte aksjon. Disse effektene er signifikante både når det kontrolleres for livsfaseeffekter, i tillegg til kjønn og utdanning. Disse funnene bekrefter langt på vei både H1 og H2, og indikerer dermed at det er betydelig generasjonseffekter på deltakelse. Modellene kan derimot ikke si noe om *hvorfor* disse generasjonseffektene er til stede. For å undersøke dette vil jeg først vurdere sammenhengen mellom politisk fremmedgjøring og generasjonstilhørighet. Deretter kan disse to fenomenene vurderes sammen gjennom sannsynlighetsanalyse.

5.3 Politisk fremmedgjøring og generasjoner

I denne delen av analysen presenterer jeg funnene for sammenhengen mellom alder, generasjon og politisk fremmedgjøring;

H3: Det finnes generasjonsforskjeller når det kommer til politisk fremmedgjøring. Yngre generasjoner vil være mer politisk fremmedgjorte enn eldre generasjoner.

For å fange opp politisk fremmedgjøring benyttes tre ulike avhengige variabler; tillit til politikerne, selvopplevde politiske evner (internal efficacy) og institusjonell tillit. Først presenteres de grunnleggende modellene som tar for seg sammenhengen mellom livsfaser, generasjoner og politisk fremmedgjøring, deretter kontrolleres det for kjønn og utdanning.

5.3.1 Tillit til politikere

Den første modellen er en logistisk regresjonsmodell med ulike operasjonaliseringer av tillit til politikere, som måler om respondentene opplever politikerne som troverdige og dyktige. Modellen har robuste standardfeil, og inkluderer dummyvariablene for generasjoner og livsfaser.

Tabell 8, Modell 5. Politikere er troverdige og politikere er dyktige som avhengige dikotome variabler. Fødselskohorter og livsfaser som uavhengige variabler.

Uavhengige variabler	Politikere troverdige		Politikere dyktige	
	1977 - 1997	2001 - 2009	1977 - 1997	2001 - 2009
Kohort 1	1.653*** (0.216)	1.617** (0.306)	1.428*** (0.136)	1.402** (0.191)
Kohort 2	1.549*** (0.159)	1.529*** (0.158)	1.236** (0.098)	0.992 (0.074)
Kohort 3	-	-	-	-
Kohort 4	-	0,891 (0,131)	-	0.629*** (0.081)
Livsfase 1	1.225 (0.151)	0.899 (0.204)	1.641*** (0.141)	1.301 (0.226)
Livsfase 2	1.412*** (0.112)	1.324 (0.232)	1.093 (0.059)	0,940 (0.118)
Livsfase 3	-	-	-	-
Konstantledd	3.722***	3.714***	1.205*	0.736***
Observasjoner	11,512	5,744	11,274	5,628

Robuste standardavvik i
parenteser

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Når det kommer til generasjonseffekten på politikertillit fremstår det av tabellen som at denne er svært sterk. Fødselskohort 1 (født mellom 1900 og 1945) har gjennomgående signifikant høyere sannsynlighet i odds enn referansekategorien (1965 – 1979) for å oppleve politikerne som både troverdige og dyktige. Denne effekten er signifikant i begge tidsseriene. Den eldste generasjonen har omtrent 65% høyere odds for å oppleve politikere som troverdige enn de som er født mellom 1965 og 1979, og omtrent 40% høyere sannsynlighet i odds for å oppleve dem som dyktige. Denne effekten gjelder også i stor grad for den nest eldste generasjonen – de som er født mellom 1946 og 1964. Disse har omtrent 50% høyere sannsynlighet i odds enn referansekategorien for å oppleve politikerne som troverdige, og 23% sannsynlighet høyere i odds for å oppleve dem som dyktige. Her er det også en signifikant effekt at fødselskohort 4, de

som er født mellom 1980 og 2000, har 37% lavere sannsynlighet i odds for å oppfatte politikere som dyktige enn referanse kategorien. Av modellen fremkommer også to signifikante livsfaseeffekter. Til tross for varierende retninger på koeffisientene kan de trekkes frem at de yngste i alderen 18 til 30 har signifikant 64% høyere sannsynlighet i odds enn referanse kategorien for å oppfatte politikerne som dyktige. Respondentene mellom 30 og 60 år har på sin side omtrent 40% høyere sannsynlighet i odds for å mene at politikerne er troverdige.

Tabell 9, Modell 6. Politikere er troverdige og politikere er dyktige som avhengige dikotome variabler, kontrollert for utdanning og kjønn.

Uavhengige variabler	Politikere troverdige		Politikere dyktige	
	1977 - 1997	2001 - 2009	1977 - 1997	2001 - 2009
Kohort 1	1,439** (0,195)	1.816*** (0.357)	1,206* (0,119)	1.274* (0.179)
Kohort 2	1,443*** (0,151)	1.597*** (0.166)	1,141 (0,092)	0.961 (0.072)
Kohort 3	-	-	-	-
Kohort 4	-	0.839 (0.127)	-	0.067*** (0.088)
Livsfase 1	1,106 (0,140)	1.048 (0.248)	1,446*** (0,127)	1.142 (0.205)
Livsfase 2	1,36*** (0,109)	1.405* (0.253)	1,047 (0,057)	0.89 (0.114)
Livsfase 3	-	-	-	-
Utdanning (1= høyere utdanning)	1,365*** (0,119)	2.179*** (0.477)	1,41*** (0,008)	0.707*** (0.092)
VGS (1= VGS/påbygg)	-	1.143 (0.107)	-	0.840** (0.058)
Kjønn (1= kvinne)	1,036 (0,059)	1.236*** (0.091)	1,35*** (0,054)	0.802*** (0.043)
Konstantledd	4,03***	2.874***	1,177	0.935
Observasjoner	11,512	5,744	11,274	5,628

Robuste standardavvik i parenteser
 *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

I modell 6 er effekten av generasjon og livsfase på politikertillit kontrollert for utdanning og kjønn. Utdanning har jevnt over en signifikant og positiv korrelasjon med tillit til politikere.

Effekten av kjønn er konsistent med at kvinner har høyere tillit enn menn. Utdanning har også en overordnet effekt i modellen, og kontrollert for dette endres generasjons- og livsfasekoeffisientene noe. Retningen og signifikansen forblir på den annen side omtrent uendret når det kommer til de eldste generasjonenes oppfatning av politikerne som dyktige og troverdige, og denne generasjonen har fortsatt signifikant høyere sannsynlighet i odds for å oppleve politikerne som nettopp dette i forhold til referanse kategorien. To av koeffisientene fra modell 1 som indikerer at også fødselskohort 2 har høyere sannsynlighet i odds for å mene at politikerne er troverdige og dyktige er fortsatt positive og signifikante. Når det kommer til effekten av alder forblir de samme koeffisientene signifikante som i modell 1, i tillegg til at de yngste respondentene mellom 18 – 30 år i tidsserien 1977 til 1997 i denne modellen har signifikant lavere odds for å mene at politikere ikke sløser, med omtrent 27%. Overordnet har altså både utdanning og kjønn signifikant effekt, men endrer ikke den signifikante effekten av både livsfase og generasjon på politikertillit i særlig grad.

5.3.2 Politiske evner

I denne delen av analysen presenteres modellene som tar for seg den selvopplevde følelsen av å ha politiske evner og mulighet til å påvirke politikken og systemet. I den internasjonale litteraturen kalles dette 'internal efficacy'. Modellen er en lineær regresjonsmodell hvor den avhengige variabelen er en skala bestående av to variabler som måler om respondentene mener at det finnes andre måter å påvirke politikken på enn å stemme, samt hvor innviklet de opplever at politikken er. Modellen har robuste standardfeil, og generasjon og livsfase som uavhengige variabler.

Tabell 10, Modell 7. Avhengige variabel er skala som fanger opp selvopplevde politiske evner.

Uavhengige variabler	Skala: innviklet/delta	
	1977 - 1997	2001 - 2009
Kohort 1 (1900- 1945)	-0.123** (0.057)	-0.313*** (0.066)
Kohort 2 (1946 – 1964) ref. kat	0.097** (0.047)	-
Kohort 3 (1965 – 1979) ref. kat	-	0.119*** (0.039)
Kohort 4 (1980 – 2000)	-	0.022 (0.079)
Livsfase 1 (18 – 30 år)	0.219*** (0.052)	-
Livsfase 2 (31 – 60 år)	0.245*** (0.033)	0.143** (0.064)
Livsfase 3 (61 - 80)	-	-0.198** (0.092)
Konstantledd	2.571***	2.867***
Observasjoner	9,374	5,760

Robuste standardavvik i parenteser

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Koeffisientene indikerer signifikante generasjonseffekter i modellen. Den eldste fødselskohorten korrelerer negativt med selvopplevde politiske evner. I tidsserien 1977 til 1997 fremgår det at de som er født mellom 1900 og 1945 opplever seg selv som mindre politisk evnerike og med påvirkningskraft enn referansekategorien fødselskohort 3 (de født mellom 1965 og 1979). Det å være født i kohort 2 har imidlertid en positiv og signifikant effekt, og indikerer at denne generasjonen har mer tiltro til sine egne politiske evner enn referansekategorien. Den samme generasjonseffekten er også tydelig i tidsserien 2001 til 2009, hvor det å være født i den eldste kohorten har en sterk og signifikant effekt. Her er imidlertid referansekategorien fødselskohort 2, de som er født mellom 1946 og 1964. I samme tidsserie er fødselskohort 3 positivt korrelert med den avhengige variabelen, og disse har altså

respondentene føler seg altså mer kompetente enn referansekategorien. Fødselskohort 4 har ingen signifikant koeffisient.

Det er også betydelige signifikante livsfaseeffekter i modellen. I den første tidsserien er de eldste respondentene mellom 61 og 80 år referansekategori i modellen. I forhold til disse har de yngste respondentene (18 til 30 år), og respondentene i det aldersmessige mellomstadiet (31 til 60 år) en positiv og signifikant effekt, og dermed mer politisk selvtillit. I den andre tidsserien er referansekategorien i modellen de yngste respondentene. Her indikerer koeffisientene den samme alderseffekten som i den første tidsserien, hvor de eldste respondentene i alderen 61 til 80 år har signifikant negativ korrelasjon med den avhengige variabelen i forhold til de yngste. Respondentene i livsfase 2 avviker imidlertid fra den felles trenden, med en positiv og signifikant korrelasjon, noe som indikerer at denne gruppen har høyere nivå av politisk selvtillit enn de yngste respondentene. Til tross for litt ulike resultater på tvers av tidsseriene er den gjennomgående overordnede trenden at effekten av både å være født inn i den eldste kohorten, og være blant respondentene i den eldste livsfasen har negativ effekt på politisk selvtillit.

Tabell 11, Modell 8. Avhengig variabel er skala som fanger opp selvopplevde politiske evner, kontrollert for kjønn og utdanning.

Uavhengige variabler	1977 - 1997	2001 - 2009
Kohort 1 (1900- 1945)	-0.005 (0.060)	-0.276*** (0.069)
Kohort 2 (1946 – 1964) ref. kat	0.152*** (0.048)	-
Kohort 3 (1965 – 1979) ref. kat	-	0.090** (0.039)
Kohort 4 (1980 – 2000)	-	-0.027 (0.081)
Livsfase 1 (18 – 30 år)	0.313*** (0.053)	-
Livsfase 2 (31 – 60 år)	0.278*** (0.034)	0.079 (0.066)
Livsfase 3 (61 - 80)	-	-
Utdanning (1= høyere utdanning)	-0.201*** (0.032)	0.621*** (0.059)
VGS (1= VGS/påbygg)	-	0.011 (0.035)
Kjønn (1= kvinne)	-0.220*** (0.024)	-0.032 (0.002)
Konstantledd	2.592***	2.912***
Observasjoner	9,374	5,760

Robuste standardavvik i parenteser

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

I modell 8 inkluderes kontrollvariablene kjønn og utdanning. I denne modellen har utdanning en signifikant og negativ sammenheng med selvopplevde politiske evner i den første tidsserien, og en positiv effekt i den andre. Igjen kan dette være et resultat av ulik koding. Å være kvinne har også en negativ sammenheng med politisk selvtillit, og denne er signifikant i den første tidsserien. Utover disse sammenhengene forblir stort sett generasjons- og livsfaseeffektene på selvopplevde politiske evner signifikante og negative, og de kan derfor betegnes som relativt robuste, selv når det kontrolleres for utdanning og kjønn.

5.3.3 Institusjonell tillit

I denne delen av analysen presenteres modellene for institusjonell tillit. Disse er lineære regresjonsmodeller. Også her tester den første modellen isolerte generasjons- og livsløpseffekter, og den andre inkluderer kontrollvariabler for kjønn og utdanning.

Tabell 12 og 13. Institusjonell tillit som avhengig variabel

<i>Modell 9. Uten kontrollvariabler</i>		<i>Modell 10. Med kjønn og utdanning</i>	
Uavhengige variabler	Institusjonell tillit	Uavhengige variabler	Institusjonell tillit
Kohort 1 (1905- 1945) ref. kat	-	Kohort 1 (1905- 1945) ref. kat	-
Kohort 2 (1946 – 1964)	0.574*** (0.077)	Kohort 2 (1946 – 1964)	0.391*** (0.077)
Kohort 3 (1965 – 1979)	0.734*** (0.091)	Kohort 3 (1965 – 1979)	0.389*** (0.091)
Kohort 4 (1980 – 1999)	1.257*** (0.113)	Kohort 4 (1980 – 1999)	0.943 (0.111)
Livsfase 1 (18 – 30 år) ref. kat	-	Livsfase 1 (18 – 30 år) ref. kat	-
Livsfase 2 (31 – 60 år)	0.611*** (0.078)	Livsfase 2 (31 – 60 år)	0.457*** (0.075)
Livsfase 3 (61 - 99)	1.022***	Livsfase 3 (61 - 99)	0.864***
Konstantledd	(0.107)		(0.104)
Observasjoner	10,553	Utdanning (1= høyere utdanning)	1.178*** (0.062)
		VGS (1= VGS/ påbygg)	0.371*** (0.062)
		Kjønn (1=kvinne)	-0.173*** (0.036)
		Konstantledd	4.473***

Robuste standardavvik i parenteser

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

Av modell ni fremkommer det at både generasjon og alder har betydelig og signifikant effekt på institusjonell tillit. Nivået av tillit er signifikant høyere hos fødselskohort 2, 3 og 4 i forhold til referansekategori fødselskohort 1. Når det kontrolleres for utdanning forsvinner imidlertid den signifikante effekten for fødselskohort 4. Effektene av livsfase er signifikante selv når det kontrolleres for kjønn og utdanning. I forhold til referansekategori som er de yngste respondentene mellom 18 til 30 år, har både respondentene i livsfase 2 og 3 betydelig høyere institusjonell tillit. Også kjønn har en effekt, hvor kvinner har signifikant lavere tillit til de offentlige institusjonene enn menn.

5.4 Politisk fremmedgjøring, generasjoner og deltakelse

I denne delen av analysen undersøkes den potensielle indirekte sammenhengen mellom politisk fremmedgjøring, generasjoner og deltakelse, som konkretiseres i H4; *Nivået av politisk fremmedgjøring varierer mellom generasjoner, og dette har en effekt på deltakelse ved valg og deltakelse gjennom direkte aksjon*. I generasjonsperspektivet på stemmegivning har det som nevnt vært en utfordring å presisere hvilke potensielle verdier som både varierer mellom generasjoner, og som har en effekt på valgdeltakelse. I analysen har jeg først testet det direkte forholdet mellom generasjonstilørighet, livsfase og ulike aspekter ved politisk fremmedgjøring. Det overordnede funnet er at yngre generasjoner deltar mindre ved valg, og mer gjennom direkte aksjon. Denne effekten var signifikant også når det ble kontrollert for utdanning, kjønn og livsfase. Generasjonstilørighet har også signifikant effekt på politisk fremmedgjøring; yngre generasjoner har mindre tillit til at politikere er dyktige og troverdige, høyere tillit til offentlige institusjoner og høyere nivå av selvoppfattede politiske evner/påvirkning.

Dette forholdet antas videre å ha en sammenheng med respondentenes demokratiske deltakelse – både gjennom valg og andre kanaler. Dersom antakelsen stemmer vil politisk fremmedgjøring ha ulik og signifikant effekt på de forskjellige generasjonene (Lyons & Alexander, 2000). For å teste dette statistisk inkluderes de ulike aspektene ved politisk fremmedgjøring som har vist seg å ha en signifikant effekt i sannsynlighetsutregningen for å delta eller ikke. Her holdes alle verdier konstante på gjennomsnittsverdien, og sannsynligheten for å stemme og delta utenfor valgkanalen ved en gitt verdi på politisk fremmedgjøring og

generasjon utregnes. Dersom tesen stemmer vil de ulike operasjonaliseringene av politisk fremmedgjøring påvirke de ulike generasjonene signifikant forskjellig.

5.4.1 Deltakelse og politikertillit

I denne seksjonen undersøkes interaksjonseffekten mellom politikertillit og deltakelse, slik den er spesifisert i H4.1; *Når alle andre variabler holdes på gjennomsnittsverdien, vil lav politikertillit føre til lav valgdeltakelse men høy aksjonsdeltakelse blant fødselskohort 3 og 4, i motsetning til lav deltakelse i begge kanaler for fødselskohort 1 og 2.* For å undersøke politikertillit gjennom sannsynlighetsutregning brukes troverdighetsvariabelen som indikator på tillit, ettersom denne har hatt gjennomgående signifikant effekt i analysen av politisk fremmedgjøring. Tabell 17 viser sannsynligheten for at respondenter fra fødselskohort 3 (født mellom 1965 og 1979) fra den første tidsserien og fødselskohort 4 (født mellom 1980 og 2000) fra den andre tidsserien stemmer ved valg sammenlignet med øvrige generasjoner. Alle andre variabler er satt til gjennomsnittet, slik at effekten av generasjon og politikertillit blir sentral.

Tabell 17, Sannsynlighet for å stemme – tillit til politikere

1977 – 1997

2001 - 2009

Kohort 3	Troverdige	Sannsynlighet	Kohort 4	Troverdige	Sannsynlighet
0	0	0,876	0	0	0,857
0	1	0,919	0	1	0,927
1	0	0,847	1	0	0,745
1	1	0,899	1	1	0,861

Av tabellen bekreftes funnene fra første del av analysen; de eldste generasjonene har gjennomgående høyere sannsynlighet for å stemme enn både fødselskohort 3 og 4. Når det kommer til interaksjonseffekten mellom generasjon og politikertillit viser tabellen at å oppfatte politikere som troverdige øker sannsynligheten for å stemme for alle fødselskohorter – både de eldre og de yngre. Et interessant poeng er at de respondentene som er født i kohort 4 og som synes politikerne er troverdige har tilnærmet lik sannsynlighet for å stemme som øvrige grupper som *ikke* synes politikere er troverdige. Dette indikerer ikke at tillit til politikere påvirker generasjoner ulikt, men understreker muligens tesen om at eldre generasjoner stemmer ut ifra en pliktfølelse, da deltakelsesnivået ved valg for disse generasjonene er høyere enn for de yngre generasjonene selv når politikere ikke oppfattes som troverdige.

Når det kommer til interaksjonseffekten mellom politikertillit og generasjonstilhørighet på aksjonsdeltakelse indikerer sannsynlighetsanalysen en annen trend, slik det fremkommer av tabell 20.

Tabell 20, sannsynlighet for å delta – tillit til politikere

1977 – 1997

2001 - 2009

Kohort 3	Troverdige	Sannsynlighet	Kohort 4	Troverdige	Sannsynlighet
0	0	0,25	0	0	0,38
0	1	0,24	0	1	0,39
1	0	0,47	1	0	0,052
1	1	0,45	1	1	0,53

Funnene her indikerer at alle respondenter i tidsserien 1977 til 1997 – uavhengig av generasjonstilhørighet, vil ha marginalt mindre sannsynlighet for delta gjennom direkte aksjon ved høy politikertillit. Denne interaksjonseffekten gjenspeiles imidlertid ikke i tidsserien 2001 til 2009, hvor politikertillit gir høyere sannsynlighet for å delta. Et interessant funn her er den ekstreme effekten politikertillit har for fødselskohort 4. Respondenter som ikke opplever politikere som troverdige vil kun ha 5% sannsynlighet for å delta gjennom direkte aksjon. Denne sannsynligheten øker med hele 48% for de respondentene i denne generasjonen som opplever politikere som troverdige. Dette indikerer at fravær av politikertillit heller fører til apati og inaktivitet for den yngste generasjonen fremfor engasjert mistillit, og at tillit til politikere for denne generasjonen er svært viktig når det kommer til deltakelse – også utenfor valgkanalen. Når det kommer til forskjellene mellom funnene i disse to tidsseriene kan en mulig årsaksforklaring være mangelen av kontroll for periodeeffekter, ettersom politikertillit har argumentert for å være fluktuerende og dynamisk som et direkte resultat av politisk kontekst. Funnene støtter altså ikke H4.1.

5.4.2 Deltakelse og institusjonell tillit

Hypotesen om interaksjonseffekten mellom deltakelse og institusjonell tillit er definert gjennom H4.2; *Når alle andre variabler holdes på gjennomsnittsverdien, vil lav institusjonell tillit føre til lav valgdeltakelse men høy aksjonsdeltakelse for fødselskohort 4, i motsetning til lav deltakelse i begge kanaler for de resterende fødselskohortene.* I sannsynlighetsutregningen er skalaen for institusjonell tillit kodet om til en dikotom variabel hvor verdien 1 indikerer høy

tillit og 0 indikerer lav. Dikotomiseringen gjør at en del varians i målingen risikerer å gå tapt, men er nødvendig for utregningen av sannsynlighet.

Tabell 18, Sannsynlighet for å stemme – institusjonell tillit

2002 - 2016

Kohort 4	Institusjonell tillit	Sannsynlighet
0	0	0,831
0	1	0,944
1	0	0,554
1	1	0,811

Når det kommer til interaksjonseffekten mellom institusjonell tillit og generasjonstilhørighet på sannsynligheten for å stemme ved valg fremkommer det av modellen at dette er en viktig faktor, spesielt for respondentene født i fødselskohort 4 (mellom 1980 og 1999). Høy institusjonell tillit gir en sannsynlighet på 81 prosent for å delta ved valg for denne generasjonen. Lav institusjonell tillit derimot for denne gruppen gir kun 55 prosent sannsynlighet for å stemme. Dette indikerer at tillit til institusjoner har størst effekt for yngre generasjoner når det kommer til å delta ved valg.

Utover dette bekreftes den samme generasjonseffekten som av tillit til politikere; uavhengig av lav eller høy institusjonell tillit har denne generasjonen ikke like høy sannsynlighet for å delta ved valg som øvrige generasjoner. De som ikke er født i denne yngste kohorten og har lav institusjonell tillit, har allikevel høyere sannsynlighet for å stemme ved valg. Utover disse forskjellene har institusjonell tillit samme effekt på alle generasjoner, ved at et høyt nivå øker sannsynligheten for å delta ved valg.

Tabell 21, Sannsynlighet for å delta – institusjonell tillit

2002 - 2016

Kohort 4	Institusjonell tillit	Sannsynlighet
0	0	0,049
0	1	0,47
1	0	0,58
1	1	0,56

Interaksjonseffekten mellom generasjon og direkte deltakelse skiller seg fra effekten på deltakelse ved valg. For respondenter i fødselskohort 1, 2 og 3 (født mellom 1900 og 1979) har institusjonell tillit en betydelig positiv effekt på sannsynligheten for å delta gjennom direkte

aksjon. For respondenter i disse generasjonene som har lav institusjonell tillit er det kun 5% sannsynlighet for å delta utenfor valgkanalen, men ved høy institusjonell tillit øker sannsynligheten med hele 42%. Dette indikerer at institusjonell tillit er en svært viktig faktor for aksjonsdeltakelse for disse generasjonene. For fødselskohort 4 er derimot interaksjonseffekten av institusjonell tillit motsatt. Respondenter i denne generasjonen med *lav* grad av tillit har 58% sannsynlighet for å delta gjennom aksjonskanalen. Respondenter med høy grad av tillit har 2% mindre sannsynlighet for å delta utenfor valgkanalen. Dette er en marginal forskjell, men indikerer allikevel at den yngste generasjonen deltar utenfor valgkanalen *til en viss grad* som et resultat av en mangel på tillit til stortinget, politiske partier og rettssystemet. Funnene gir med andre ord forsiktig støtte til H4.2.

5.4.3 Deltakelse og selvopplevde politiske evner

Antakelsen om interaksjonseffekten mellom selvopplevde politiske evner og generasjonstilhørighet på deltakelse er konkretisert gjennom hypotesen; *H4.3: Når alle andre variabler holdes på gjennomsnittsverdien, vil et høyt nivå av selvopplevd politisk påvirkningskraft gi høyere sannsynlighet blant generasjon 3 og 4 for å delta ved direkte aksjon enn for å delta gjennom valg. Det vil være motsatt for de eldste fødselskohortene.*

Tabell 16, Sannsynlighet for å stemme – politiske evner

1977 – 1997			2001 - 2009		
Kohort 3	Efficacy	Sannsynlighet	Kohort 4	Efficacy	Sannsynlighet
0	0	0,842	0	0	0,810
0	1	0,951	0	1	0,962
1	0	0,796	1	0	0,627
1	1	0,934	1	1	0,910

Av tabellen fremgår det at den gruppen som mest sannsynlig deltar ved valg er de som ikke er født i fødselskohort 3, og som oppfatter seg selv som politisk handlekraftige. De som mener selv de har politiske evner og som er født i fødselskohort 3 har nesten like stor sannsynlighet for å stemme, med 93,4 prosent. Overordnet har politiske evner den samme effekten på de respondentene som er født mellom 1965 og 1980 og de som ikke har det. Modellen antyder dermed at selvopplevde politiske evner øker sannsynligheten for å delta ved valg, uavhengig av generasjonstilhørighet. Det samme mønsteret gjelder når sannsynligheten for å stemme regnes ut for respondentene som tilhører fødselskohort 4, altså de som er født mellom 1980 og

1999. Her ser selvopplevde politiske evner ut til å ha svært stor betydning for om respondentene deltar ved valg eller ikke. Når alle andre verdier er satt til gjennomsnittet, øker følelsen av å ha politiske evner sannsynligheten for å stemme med nesten 30 prosent. Denne økningen er drastisk større enn for øvrige respondenter som ikke tilhører denne fødselskohorten. Dette funnet indikerer ikke at denne generasjonen jevnt over ikke har tro på egne politiske evner, men at dersom de har det øker dette sannsynligheten for å stemme betraktelig, og er dermed en viktigere faktor for disse velgerne enn øvrige grupper.

Tabell 19, sannsynlighet for å delta – politiske evner

1977 – 1997			2001 – 2009		
Kohort 3	Efficacy	Sannsynlighet	Kohort 4	Efficacy	Sannsynlighet
0	0	0,151	0	0	0,032
0	1	0,323	0	1	0,48
1	0	0,408	1	0	0,44
1	1	0,581	1	1	0,60

Det fremkommer av tabellen at selvopplevde politiske evner har den samme effekten på de respondentene som er født inn i fødselskohort 3 og de som ikke er det. Respondenter født mellom 1980 og 1999 med et høyt nivå av selvopplevd politisk påvirkningskraft har høyest sannsynlighet for å delta, med 58%. Motsatt av effekten på valgdeltakelse har respondentene fra denne fødselskohorten som *ikke* opplever seg selv som politisk kompetente større sannsynlighet for å delta gjennom aksjonskanalen enn eldre generasjoner som tvert imot opplever seg selv som politisk handlekraftige. For respondenter i tidsserien 2001 – 2009 som ikke er født inn i fødselskohort 4 har selvopplevde politiske evner en svært stor effekt. Blant respondentene som opplever seg selv som lite politisk handlekraftige er det kun 3 % sannsynlighet for å delta gjennom aksjonskanalen. Denne sannsynligheten stiger med hele 45% for de respondentene med et høyt nivå av selvopplevde politiske evner. For respondentene født inn i fødselskohort 4 derimot er deltakelsesnivået relativt høyt både for respondenter som opplever seg selv som politisk handlekraftige, og de som ikke gjør det. Funnene støtter altså ikke H4.3; selvopplevd politisk handlekraft har en større positiv effekt på stemmegivning enn direkte aksjon for fødselskohort 4, tilnærmet lik effekt på fødselskohort 3 og motsatt for de eldste generasjonene.

6. Diskusjon

6.1 Deltakelse

Analysen i sin helhet gir lite støtte til tesen om at verdiendringer mellom generasjoner har ført til stadig mer politisk fremmedgjøring. Den bekrefter allikevel langt på vei de forventede deltakelsesmønstrene. I analysen testes to ulike hypoteser knyttet til demokratisk deltakelse. Den første tar for seg sammenhengen mellom generasjonstilhørighet og deltakelse gjennom den konvensjonelle valgkanalen; H1: *Generasjonen man er født inn i påvirker deltakelsen ved valg. Eldre generasjoner har høyere sannsynlighet for å stemme ved valg enn yngre generasjoner.* Modellene indikerer forsiktig støtte til H1. Generasjon har en signifikant effekt på valgdeltakelse, også når det kontrolleres for periodeeffekter, livsfaseeffekter, kjønn og utdanning. Generasjonen født mellom 1900 og 1945, som i denne analysen betegnes som 'krigs generasjonen' har høyere sannsynlighet i odds for å stemme ved valg enn 'utdannings generasjonen', født mellom 1965 og 1979. Dette har også 'velferdsgenerasjonen', født mellom 1946 og 1964. I tillegg deltar den yngste generasjonen født mellom 1980 og 2000, 'globaliserings generasjonen', mindre ved valg enn generasjonen før dem. Dette bekrefter langt på vei antakelsen om at eldre generasjoner deltar mer gjennom de tradisjonelle påvirkningskanalene, og at hver generasjon deltar mindre gjennom valg enn den forrige. Dette funnet støtter med andre ord utgangspunktet for denne analysen; yngre generasjoner deltar mindre og mindre ved valg. Ettersom modellen indikerer at dette er en synkende, negativ trend, peker funnene mot at valgdeltakelsen vil fortsette å synke ved kommende generasjoner. Analysen støtter også livsfasehypotesen, hvor det antas at man deltar mindre ved valg ved ung alder, mer i etablert alder, for så å delta mindre ved valg igjen etterhvert som man blir eldre. Analysen indikerer allikevel at denne livsfaseeffekten ikke alene forklarer nedgangen i valgdeltakelse i Norge, og at ikke alle unge i sine formative år sosialiseres inn i det å delta ved valg.

Også den andre hypotesen finner støtte i analysen; H2; *Generasjonen man er født inn i påvirker også øvrig politisk deltakelse, utenfor valgkanalen. Yngre generasjoner har høyere sannsynlighet for å delta politisk gjennom direkte aksjon enn eldre generasjoner.* Det er betydelige generasjonseffekter på deltakelse gjennom direkte aksjon, også når det kontrolleres for livsfaseeffekter, utdanning og kjønn. De to eldste generasjonene, krigsgenerasjonen og velferdsgenerasjonen, deltar betydelig mindre gjennom slike kanaler enn utdannings generasjonen, som er generasjonen født mellom 1965 og 1979. Dette er den første generasjonen i denne analysen som antas å tilhøre den postmaterialistiske tradisjonen, hvor personlig frihet står sterkere enn pliktfølelsen av å stemme. På så måte finner analysen støtte til

testen om et skifte fra materialistiske til postmaterialistiske verdier. Denne tesen støttes imidlertid ikke når det kommer til globaliseringsgenerasjonen, hvor nivået av aksjonsdeltakelse var forventet å være høyest. Her kan ikke analysens koeffisienter generaliseres til populasjonen. Dette bryter med hypotesen om et *stadig* økende nivå av aksjonsdeltakelse, på bekostning av valgdeltakelse.

Antakelsen i litteraturen om at yngre respondenter i den første livsfasen foretrekker aksjonsdeltakelse fremfor konvensjonell deltakelse kan analysen hverken avkrefte eller bekrefte. Her produserer de to tidsseriene vidt forskjellige svar. Den eldste tidsserien indikerer at de yngste respondentene deltar *mindre* gjennom direkte aksjon, hvorav den nyeste tidsserien indikerer det motsatte. En potensiell årsak til dette kan være at analysen ikke kontrollerer for periodeeffekter på samme måte som for valgdeltakelse. Et forsiktig funn her kan derfor være at periodeeffekter er av større betydning for direkte aksjon enn alder. Dersom dette er tilfellet støtter analysens funn opp under mobiliseringsargumentet om at aksjonsdeltakelse i moderne demokratier utføres av rasjonelle aktører som velger deltakelseskanal ut ifra kontekst. Analysen kan med større sikkerhet bekrefte at generasjonstilhørighet har en isolert effekt på valget av deltakelseskanal, ettersom disse effektene er signifikante også når det kontrolleres for livsfase, kjønn og alder. Om denne effekten er et resultat av politisk fremmedgjøring blant yngre generasjoner, eller fremveksten av en mer individualisert politikk i et moderne samfunn med høy sosial diskuteres videre i seksjon 6.3.

6.2 Fremmedgjøring

Når det kommer til sammenhengen mellom generasjoner, livsfaser og periodeeffekter og politisk fremmedgjøring bekrefter *ikke* analysen den tredje hypotesen; *Det finnes generasjonsforskjeller når det kommer til politisk fremmedgjøring. Yngre generasjoner vil være mer politisk fremmedgjorte enn eldre generasjoner.* Til tross for de negative generasjonseffektene av politikertillit fremkommer det av analysen at det ikke kan etableres en generell trend i retning av *mer* politisk fremmedgjøring blant utdannings- og globaliseringsgenerasjonen. Dersom dette hadde vært tilfellet, ville den generelle trenden i hver av de ulike aspektene ved politisk fremmedgjøring være negativ for de yngre generasjonene. Funnene indikerer heller at ulike aspekter ved politisk fremmedgjøring gjør seg mer gjeldende i de ulike generasjonene. Modellene indikerer at utdannings- og globaliseringsgenerasjonen oppfatter politikere som mindre dyktige og troverdige enn krigs- og velferdsgenerasjonen, også når det kontrolleres for utdanning, kjønn og livsfaser. Dette funnet alene er i tråd med antakelsen om fremmedgjøring.

Når det kommer til institusjonell tillit derimot indikerer analysen at nivået er høyere for både velferdsgenerasjonen og utdanningsgenerasjonen enn for den eldste 'krigsgenerasjonen'. Koeffisientene for globaliseringsgenerasjonen er ikke signifikante. Til tross for at utdanningsgenerasjonen har marginalt mindre tillit enn den foregående generasjonen, indikerer altså ikke modellen at nivået av institusjonell tillit er synkende. Dette bruddet med det forventede fremmedgjøringsmønsteret er også tydelig i analysen av selvopplevde politiske evner, hvor yngre generasjoner har *større* tro på sin egen politiske påvirkningskraft enn eldre generasjoner. Denne trenden ser også ut til å stige med generasjonene, slik at hver generasjon har litt større politisk selvtillit enn den forrige. Dette inkluderer imidlertid ikke globaliseringsgenerasjonen, hvor funnene ikke var signifikante.

Funnene indikerer det Listhaug (2006) også konkluderer med i sin analyse av politisk fremmedgjøring blant befolkningen som helhet, at de ulike aspektene ved fremmedgjøring har individuelle utviklingsmønstre for de forskjellige generasjonene. Disse forskjellige utviklingstrendene indikerer at de ulike aspektene knyttet til politisk fremmedgjøring har varierende årsaker, og at det ikke kan etableres en gjennomgående negativ og økende trend i nivået av politisk fremmedgjøring. I tråd med tesen om fremveksten av postmaterialistiske verdier og distanse til etablerte eliter som årsak til politisk fremmedgjøring har yngre generasjoner mindre tillit til politikere enn eldre generasjoner. Dette funnet bekrefter allikevel ikke alene en økende fremmedgjøring blant yngre generasjoner; politikertillit er argumentert for å være mer fluktuerende og overflatisk enn institusjonell tillit. En nedgang i institusjonell tillit argumenterer Listhaug (2006) for at vil være et mer dramatisk tegn på en dyptgående mistillit til selve den demokratiske prosessen og de demokratiske strukturene i samfunnet. Lav politikertillit vil mer sannsynlig være et resultat av forbigående kontekster. Hadde yngre generasjoner hatt *både* tydelig lavere tillit til institusjoner og politikere ville denne trenden sammensatt vært en sterk indikator på politisk fremmedgjøring. Når yngre generasjoner på den annen side har økende institusjonell tillit, indikerer heller analysen støtte til tesen om at den norske velferdsstaten skaper politisk tillit gjennom et høyt nivå av sosial kapital, forutsigbarhet og politisk inkludering. Den institusjonelle tilliten kan synes å ha økt i takt med bedre økonomi og levekår i det norske samfunnet, i strid med postmaterialismens prediksjoner. Sett i lys av dette vil en ung generasjon som preges av lavere tillit til politikere, høyere tillit til institusjoner og tro på egen politisk påvirkningskraft ikke tolkes i retning av en generasjon *mer* politisk fremmedgjorte enn eldre generasjoner.

6.3 Fremmedgjøring, generasjonstilhørighet og deltakelse

Den overordnede antakelsen når det kommer til deltakelsesforskjellene mellom de ulike generasjonene i denne analysen er at politisk fremmedgjøring kan bidra til å forklare hvorfor de yngre generasjonene i høyere grad deltar i demokratiet gjennom direkte aksjon fremfor gjennom valg. Det underordnede premisset er at fremmedgjøring fører til *aktiv mistillit* fremfor politisk passivitet. Overordnet antas det dermed at et høyt nivå av politisk fremmedgjøring fører til *mer* aksjonsdeltakelse og *mindre* valgdeltakelse blant yngre generasjoner. For eldre generasjoner antas det at valgdeltakelsen ikke vil påvirkes i særlig grad av politisk fremmedgjøring, men et høyt nivå av fremmedgjøring vil heller ikke føre til et høyere nivå av politisk aksjon. Dette settet med antakelser er definert gjennom den fjerde hypotesen; *Nivået av politisk fremmedgjøring varierer mellom generasjoner, og dette har en effekt på deltakelse ved valg. Politisk fremmedgjøring vil ha ulik effekt på stemmegivning og direkte deltakelse for ulike generasjoner.* Analysen avviser i stor grad disse antakelsene.

For det første avkrefter samspillseffektene denne hypotesen. Selvpoplevde politiske evner, oppfattelsen av politikere som troverdige og institusjonell tillit har en positiv samspillseffekt med alle fire generasjonene. Dette indikerer at disse faktorene virker positivt inn på valgdeltakelse, uavhengig av hvilken generasjon man er født inn i. Den samme effekten gjelder også når det kommer til deltakelse gjennom direkte aksjon. Også her hadde et lavt nivå av politisk fremmedgjøring positiv effekt på deltakelsesnivået i alle generasjoner.

Den potensielle interaksjonseffekten mellom fremmedgjøring og deltakelse er videre utforsket gjennom sannsynlighetsutregning, og denne analysen gir et mer nyansert bilde av interaksjonseffektene på deltakelse. Til tross for dette gir heller ikke denne analysen grunnlag for å anta at politisk fremmedgjøring er en dekkende forklaring på aksjonsdeltakelse fremfor valgdeltakelse blant unge. Dersom dette var tilfellet, er antakelsen at lav politisk tillit gjør at yngre generasjoner aktivt velger bort den konvensjonelle representasjonskanalen fordi den ikke anses som effektiv, og heller deltar gjennom direkte aksjon som et resultat av engasjert mistillit. Tvert imot indikerer analysen at politikertillit har en betydelig effekt på globaliseringsgenerasjonens direkte deltakelse. Lav politikertillit gjør at sannsynligheten kun er 5% for å delta gjennom direkte aksjon for denne gruppen. Et høyt nivå av politisk mistillit synes dermed ikke å føre til direkte aksjon, men passivitet. Høyere politikertillit fører til høyere aksjonsdeltakelse, som strider imot teorien om fremmedgjøring.

Interaksjonseffekten mellom selvpoplevde politiske evner og generasjonstilhørighet bekrefter heller ikke hypotesen. For respondenter i globaliseringsgenerasjonen har et høyt nivå av selvpoplevd politisk handlekraft en større positiv effekt på stemmegivning enn direkte

aksjon. Sannsynligheten for å delta ved valg stiger med tilnærmet 30% fra 60% til 90% sannsynlighet, sammenlignet med sannsynligheten for å delta gjennom direkte aksjon som kun stiger med omtrent 16% fra 44% til 60%. Sett i sammenheng med at denne generasjonen jevnt over har et høyere nivå av selvopplevd politisk handlekraft enn øvrige generasjoner, predikerer mistillitshypotesen at denne ville hatt en større effekt på direkte deltakelse enn valgdeltakelse. Tvert imot er det med de øvrige, eldre generasjonene at denne interaksjonseffekten er sterkest og mest positiv på direkte aksjon. Sammensatt kan disse funnene gi støtte til at nye generasjoner er sosialisert inn i politiske vaner som i større grad sentrerer rundt individualisme enn plikt, og omvendt. Derfor vil et lavt nivå av selvopplevde politiske evner gi et større, negativt utslag på direkte aksjon for eldre generasjoner enn for yngre. Dette funnet indikerer støtte til verdiendringer som en potensiell årsak til ulike deltakelsesmønstre, men ikke fremmedgjøringsantakelsen. Listhaug (2006) konkluderer med et økt nivå av politisk fremmedgjøring i det norske samfunnet ettersom økningen i selvopplevd politisk handlekraft akkompagneres av nedgangen i valgdeltakelse. Dersom denne konklusjonen skulle stemt for globaliseringsgenerasjonen ville det vært forventet at den politiske selvtilliten ga større utslag ved direkte politisk aksjon enn ved valg. Tvert imot indikerer analysen at respondenter i denne generasjonen med lavt nivå av selvopplevde politiske evner har like stor sannsynlighet for å stemme som respondenter med høyt nivå har for å delta gjennom direkte aksjon.

Det ene aspektet ved politisk fremmedgjøring som kan sies å støtte hypotesen er institusjonell tillit. Institusjonell tillit har for den samme generasjonen motsatt effekt på direkte aksjon. Respondenter i globaliseringsgenerasjonen med lav institusjonell tillit har høyere sannsynlighet for å delta gjennom direkte aksjon enn de med høy tillit. Dette gir støtte til antakelsen om at mistillit fører til engasjert engasjement gjennom andre kanaler enn den konvensjonelle valgkanalen. Betydningen av generasjonstilhørighet kommer svært tydelig frem her, ettersom et høyt nivå av institusjonell tillit for de øvrige generasjonene øker sannsynligheten for å delta gjennom direkte aksjon med hele 43%. Institusjonell mistillit gjør med andre ord globaliseringsgenerasjonen mer *aktive* og de øvrige generasjonene mer *passive*. Effekten av mistillit for den yngste generasjonen er på den annen side marginal, med en økning på 2%. Når det kommer til effekten av institusjonell mistillit på deltakelse ved valg for globaliseringsgenerasjonen, indikerer analysen at dette fører til betydelig lavere sannsynlighet for å stemme enn for øvrige generasjoner med lav tillit. Disse to interaksjonseffektene sammen gjør det tydelig at institusjonell mistillit har en annen effekt på yngre generasjoner enn eldre – de deltar mer gjennom aksjonskanalen og mindre gjennom valg. Her må det allikevel tas i betraktning at analysen av den direkte sammenhengen mellom institusjonell tillit og generasjonstilhørighet fant at yngre generasjoner har *mer* tillit enn eldre. Samlet sett kan altså

ikke analysen bekrefte at institusjonell mistillit er en årsak til mer direkte aksjon for yngre generasjoner. Omvendt indikerer heller funnene at institusjonell mistillit kan være en årsak til fraværet av direkte aksjon, ettersom denne er svært utslagsgivende for disse generasjonenes direkte deltakelse.

Samlet sett indikerer analysen at generasjonstilhørighet har en signifikant effekt på både valgdeltakelse, direkte aksjon og politisk fremmedgjøring, men at det er lite som tilsier at det er en interaksjonseffekt mellom disse fenomenene som kan forklare de ulike deltakelsesmønstrene mellom generasjoner. Analysen avkrefter dermed i stor grad antakelsen om at overgangen til et postmaterialistisk samfunn har ført til yngre generasjoner som er mer fremmedgjorte enn eldre. Analysen indikerer på sin side at verdiendringer mellom generasjoner kan være en faktor bak forskjellene i deltakelsesmønstre, ettersom de ulike *aspektene* ved politisk fremmedgjøring interagerer med generasjoner på ulik måte. Institusjonell tillit og tillit til politikere har ikke særlig stor effekt på valgdeltakelse for de eldre generasjonene, noe som kan indikere at en underliggende pliktfølelse gjør at valgdeltakelsen er relativt høy, uavhengig av nivået av politisk fremmedgjøring. For de yngre generasjonene derimot har analysen indikert at både politikertillit, institusjonell tillit og selvopplevd politisk påvirkningskraft har svært stor effekt på stemmegivning. Dette peker mot at å delta ved valg krever mer for disse generasjonene enn de eldre, og indikerer muligvis et fravær av pliktfølelse for å stemme. Sannsynligheten for at disse generasjonene deltar gjennom direkte aksjon er stort sett høyere enn for eldre generasjoner, selv med et høyt nivå av politisk fremmedgjøring. Disse interaksjonseffektene, sett i lys av en økende institusjonell tillit og selvopplevde politiske evner for de yngre generasjonene underbygger tesen om at økende sosial kapital i det norske velferdssystemet kan ha ført til et høyere kognitivt nivå, hvor en individualisering av politiske strukturer og svekkede partiorganisasjoner gjør direkte aksjon et mer nærliggende alternativ enn å delta gjennom valg. Utover dette kan ikke analysen peke mot de konkrete verdiforskjellene mellom generasjoner som gjør at det finnes signifikante ulikheter i deltakelsesmønstre, også når det kontrolleres for livsfase, kjønn og utdanning.

7. Konklusjon og generelle bemerkninger

Analysens svakheter er sentrale å ha i bakhodet når de generelle slutningene skal trekkes. For det første finnes det ingen fasit på generasjonsskiller, og samfunnsutviklingen antas å ha en dynamisk utvikling som på en måte gjør det å dele utvalget opp i generasjoner kunstig. I denne analysen er det tatt utgangspunkt i generasjoner som kan sies å til en viss grad ha de samme

politiske påvirkningene i sine formative år. For det andre er det sentrale statistiske utfordringer ved bruk av tidsserier med potensiell autokorrelasjon. Signifikansen til koeffisientene skal derfor tolkes med måte. For det tredje knytter det seg operasjonaliserings- og tolkningsrelaterte utfordringer til det å analysere vage og latente holdninger. Analysen har på den annen side en rekke styrker. Tidsseriene tillater en inngående analyse av fire generasjoner med livsløp som spenner seg over 100 år. Dette gir et godt innblikk i generasjonsforskjeller i Norge. Analysens kohortdesign som tillater å kontrollere for livsfaseeffekter gjør de signifikante generasjonseffektene mer robuste, og den flerdimensjonale operasjonaliseringen av politisk fremmedgjøring har gjort en grundig analyse av de ulike aspektene ved fremmedgjøring mulig. Dette gir rom for nyanser i interaksjonseffekten mellom generasjonstilhørighet og demokratisk deltakelse, og gjør det mulig å trekke noen generelle slutninger.

De store linjene i analysens funn åpner for både optimisme og betenkeligheter når det kommer til den norske demokratiske tilstanden. Fraværet av en økende politisk fremmedgjøring er godt nytt, og peker ikke mot noen 'demokratisk krise'. Motsatt indikerer analysen at yngre generasjoner har høy tro på egen politisk kompetanse og høy institusjonell tillit. Det lavere nivået av politikertillit er ikke en positiv utvikling, men kan likefullt være en forbigående trend som et tegn på dyp mistillit til de politiske aktørene. På den annen side indikerer analysen at det er signifikante generasjonseffekter på måten det deltas i samfunnet på, og de yngre generasjonene deltar mindre ved valg. Dette vil fortsette å være en utfordring i det norske samfunnet. Et lyspunkt er derimot at nivået av direkte deltakelse er høyere, og at dette ikke ser ut til å komme av engasjert mistillit. Hvilke verdiforskjeller som påvirker de ulike generasjonene er fortsatt uklart, og denne analysen kan ikke peke mot nøyaktige årsaker til de forskjellige deltakelsesmønstrene. Men analysen gir en forsiktig støtte til teorien om mer ressurssterke, individualiserte generasjoner, som ikke oppfatter det å stemme som en samfunnsplikt. Den sikreste konklusjonen er imidlertid at det lavere nivået av valgdeltakelse blant yngre generasjoner kommer av en økende politisk fremmedgjøring. Snarere tvert imot.

Litteraturliste

- Almond, G. A. (1972). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Antunes, R. J. d. S. (2010). Theoretical Models of Voting Behaviour. *Comunicacao ciencias empresariais*, 4.
- Austin, E. W. & Pinkleton, B. E. (1995). Positive and negative effects of political disaffection on the less experienced voter. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 39(2), 215-235.
- Barstad, A. & Hellevik, O. (2004). *På vei mot det gode samfunn? Om forholdet mellom ønsket utvikling og faktisk samfunnsutvikling* Statistisk Sentralbyrå.
- Berelson, B. R., Lazarsfeld, P. F. & McPhee, W. N. C. U. P. (1954). *Voting: a study of opinion formation in a presidential campaign*. Chicago: Chicago University Press.
- Bergh, J. (2013). Valgdeltakelse i ulike aldersgrupper. Historisk utvikling og oppdaterte tall fra stortingsvalget 2013. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Bergh, J. & Ødegård, G. (2013). Ungdomsvalget 2011. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 29.
- Blais, A. (2000). *To Vote or Not to Vote: The Merits and Limits of Rational Choice Theory*. United States of America, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Blais, A., Gidengil, E., Nevitte, N. & Nadeau, R. (2004). Where does turnout decline come from? . *European Journal of Political Research*, 43, 221 - 236.
- Blais, A. & Rubenson, D. (2013). The source of turnout decline: New values or new contexts? *Comparative Political Studies*, 46(1), 95-117.
- Brady, E. H., Verba, S. & Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A Resource Model of Political Participation. *American Political Science Review*, 89(2).
- Burden, B. C. (2000). Voter Turnout and the National Election Studies. *Political Analysis*, 8(4), 389-398.
- Christensen, D. A. & Midtbø, T. (2001). Velgere, valgordning, valgte. *NOU*, 3.
- Dalton, R. J. (1993). Citizens, Protest and Democracy. *The Annuals of Political and Social Sciences*.
- Dalton, R. J. (2007). *The good citizen: How a younger generation is Reshaping American Politics*. Washington, DC: CQ Press.
- Dermody, J., Hanmer-Lloyd, S. & Scullion, R. (2010). Young people and voting behaviour: alienated youth and (or) an interested and critical citizenry? . *European Journal of Marketing*, 44(3/4), 421-435.
- Duncan, G. J. & Kalton, G. (1987). Issues of Design and Analysis of Survey across Time. *International Statistical Review*, 55(1), 97-117.
- Ebenstein, W. & Ebenstein, A. (Red.). (2000). *Great Political Thinkers, Plato to the Present* (sixth edition. utg.). Boston: Earl McPeck.
- ESS. (2017). Prospectus; European Social Survey. *European Research Infrastructure Consortium*. https://doi.org/https://www.europeansocialsurvey.org/docs/about/ESS_prospectus.pdf
- ESS, E. S. S. (2014). Weighting European Social Survey Data. https://doi.org/https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_weighting_data_1.pdf
- ESS, E. S. S. (2018). Editions in ESS1-8 cumulative data file. . https://doi.org/https://www.europeansocialsurvey.org/docs/cumulative/ESS_editions_in_cumulative_file.pdf
- Fahmy, E. (2006). *Young Citizens. Young People's Involvement in Politics and Decision Making*. United Kingdom: Ashgate
- Farah, B. G., Barnes, S. H. & Heunism, F. (Red.). (1979). *Political Disaffection* Beverly Hills: Sage.
- Fieldhouse, E., Tranmer, M. & Russel, A. (2007). Something about young people or something about elections? Electoral participation of young people in Europe: Evidence from a multilevel analysis of the European Social Survey. *European Journal of Political Research*, 46, 797-822.
- Franklin, M. N. (2004). *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Frenk, S. M., Claire, Y. & Land, K. C. (2013)). Assessing the Significance of Cohort and Period Effects in Hierarchical Age-Period-Cohort Models: Applications to Verbal Test Scores and Voter Turnout in U.S. Presidential Elections. *Social Forces*, 92(1), 221-248.
- Gallego, A. (2009). Where Else Does Turnout Decline Come From? Education, Age, Generation and Period Effects in Three European Countries. *Scandinavian Political Studies*, 32(1), 23-44.
- Gray, M. & Caul, M. (2000). Declining Voter Turnout in Advanced Industrial Democracies, 1950 to 1997. The Effects of Declining Group Mobilization. *Comparative Political Studies*, 33(9), 1091-1122.

- Hardin, R. J. C. R. (2006). Ignorant democracy, *18*(1-3), 179-195.
- Hellevik, O. (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap* (7. utgave. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Inglehart, R. (1971). The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies. *The American Political Science Review*, Vol. 65(4), 991-1017.
- Johnston, R. M. & Bittner, A. (2006). Alienation, indifference, competitiveness and turnout: Evidence from Canada, 1988 - 2004. *Electoral Studies*, 26, 735 - 745.
- Katz, R. S. (1997). *Democracy and elections* Oxford University Press on Demand.
- Kiberg, D., Strømsnes, K., Vasstrand, E. & Klarén, K. (2000). De norske valgundersøkelsene 1977, 1981, 1985, 1989 1993 og 1997. Dokumentasjon og frekvenser. *Norsk statsvitenskapelig datatjeneste rapport*, (117).
- Kleven, Ø. (2019). Hver tredje med lite utdanning sitter hjemme i valg etter valg. *SSB Analyse 2019: Valgdeltakelse og vedvarende hjemmesitting*.
- Kleven, Ø. & Normann, T. M. (2002). Om valgundersøkelsene. *Samfunnsspeilet*, 2.
- Listhaug, O. (2006). Political Disaffection and Political Performance: Norway, 1957-2001. *Political Disaffection in Contemporary Democracies. Social Capital, Institutions and Politics*, 215-243.
- Listhaug, O. & Grønflaten, O. (2007). Civic Decline? Trends in Political Involvement and Participation in Norway, 1965-2001. *Nordic Political Science Association*, 30(2).
- Lyons, W. & Alexander, R. (2000). A Tale of Two Electorates: Generational Replacement and the Decline of Voting in Presidential Elections. *The Journal of Politics*, 62(4), 1014-1034.
- Manin, B. (1997). *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mannheim, K. (1972). *Karl Mannheim: Essays* Routledge.
- Martinussen, W. (1973). *Fjerndemokratiet. Sosial ulikhet, politiske ressurser og politisk medvirkning i Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Martinussen, W. (2003a). Demokrati og sosial ulikhet. Politisk deltakelse i Norge i etterkrigstida. *Sosiologisk tidsskrift*, 11(3).
- Martinussen, W. (2003b). Folkestyre? Politisk medborgerskap i Norge over den siste generasjonen. *Makt- og demokratiutredningen, rapportserien*, 59(April).
- Mehmetoglu, M. & Jakobsen, T. G. (2017). *Applied Statistics using Stata: a Guide for the Social Sciences*. London: Sage.
- Miller, W. E. & Shanks, J. M. (1996). *The New American Voter*. Cambridge: Harvard University Press.
- Norris, P. (2002). *Democratic Phoenix*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Norris, P., Walgrave, S. & van Aelst, P. (2006). Does Protest Signify Disaffection? Demonstrators in a Postindustrial Democracy. *Political Disaffection in Contemporary Democracies. Social Capital, Institutions and Politics*, 279-307.
- NSD. (2019). Valgundersøkelse som tidsserie 1977-2009. Hentet 14/06 2019 fra https://nsd.no/nsddata/serier/valgundersokelse_tidsserier.html
- Orning, H. J. (2019, 2019, 20. februar). Norges historie. Hentet 10. juni 2019 fra https://snl.no/Norges_historie
- Park, H. M. (2011). Practical Guides to Panel Data Modeling: A Step by Step Analysis Using Stata. *Tutorial working paper, Graduate School of International Relations, International University of Japan*.
- Pateman, C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1).
- Rosenstone, S. J., Hansen, J. M. & Reeves, K. (1993). *Mobilization, participation, and democracy in America*.
- Rothstein, B. & Stolle, D. (2003). Introduction: Social Capital in Scandinavia. *Scandinavian Political Studies*, 26(1), 1 - 26
- Ryder, N. B. (1965). The Cohort as a Concept in the Study of Social Change. *American Sociological Association*, 30(6), 843-861.
- Siisiäinen, M. (2014). Two Concepts of Social Capital: Bourdieu vs. Putnam. *Research Gate*.
- Skog, O.-J. (2004). *Å forklare sosiale fenomener - en regresjonsbasert tilnærming* (2. utgave. utg.) Gyldendal Akademisk.

- Thommassen, J. (Red.). (1990). *Economic Crisis, Dissaffection and Protest*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Thune, T. (2019). Norsk utdanningshistorie. I H. Jarning (Red.), *Store Norske Leksikon*. https://snl.no/Norsk_utdanningshistorie: Universitetet i Oslo.
- Tjerbo, T. & Hansen, T. (2005). Individualisme, sosial kapital og politisk deltakelse. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 21(1).
- Torcal, M. & Montero, J. R. (Red.). (2006). *Political Disaffection in Contemporary Democracies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Warren, E. M. (1980). Disinterest, Disaffection, and Participation in Presidential Politics. *Political Behaviour*, 2(1), 7 - 32.
- Wattenberg, M. P. (2002). *Where have all the voters gone?* . Cambridge: Harvard University Press.
- Wilkinson, H. & Mulgan, G. (1995). *Freedom's Children*. London: Demos.
- Aardal, B. & Bergh, J. (Red.). (2015). *Valg og Velgere, en studie av stortingsvalget 2013*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Aardal, B., Høstmark, M., Oscar Lagerstrøm, B. & Stavn, G. (2007). Valgundersøkelsen 2005, Dokumentasjon- og tabellrapport. *Statistisk Sentralbyrå Rapport*, (31).

Appendiks

Deskriptiv variabelstatistikk.

Tabell A1.1. Deskriptiv statistikk over alle variabler i tidsserien 2001 – 2009.

Avhengige variabler	Obs	Gj.snitt	Std.avvik	Min	Max
Stemt	5,763	.8938053	.3081134	0	1
Deltakelse	6,111	.3909344	.4879997	0	1
Troverdige	5,744	.8417479	.0365009	0	1
Dyktige	5,628	.4317697	.4953668	0	1
Politiske evner	5,760	2.870399	1.124828	0	5
Uavhengige variabler					
Fødselskohort 1	6,111	.2310587	.4215444	0	1
Fødselskohort 2	6,111	.3688431	.4825308	0	1
Fødselskohort 3	6,111	.2690231	.4434883	0	1
Fødselskohort 4	6,111	.1310751	.3375101	0	1
Livsfase 1	6,111	.2001309	.4001309	0	1
Livsfase 2	6,111	.0583047	.4930953	0	1
Livsfase 3	6,111	.2168221	.4121142	0	1
Kontrollvariabler					
Kjønn	6,111	.0482736	.4997428	0	1
Høyere utdanning	6,111	.0047619	.2129763	0	1
VGS	6,111	.1983309	.3987753	0	1
Grunnskole	6,111	.0405826	.1973372	0	1

Tabell A1.2. Deskriptiv statistikk over alle variabler i tidsserien 1977 – 1997.

Avhengige variabler	Obs	Gj.snitt	Std.avvik	Min	Max
Stemt	10,975	.9046014	.2937781	0	1
Deltakelse	6,540	1.908129	.3208384	0	8
Troverdige	11,512	.8757818	.3298447	0	1
Dyktige	11,274	.6498137	.4770493	0	1
Politiske evner	9,374	2.718583	1.198132	0	1
Uavhengige variabler					
Fødselskohort 1	11,914	.5294611	.4991522	0	1
Fødselskohort 2	11,914	.3644452	.4812944	0	1
Fødselskohort 3	11,914	.1060937	.3079704	0	1
Livsfase 1	11,914	.2449219	.0430059	0	1
Livsfase 2	11,914	.5161155	.4997612	0	1
Livsfase 3	11,914	.2389626	.4264677	0	1
Kontrollvariabler					
Kjønn	11,914	.4817022	.499686	0	1
Høyere utdanning	11,914	.1677019	.373617	0	1

Tabell A.1.3 Deskriptiv statistikk over alle variabler i tidsserien 2002 – 2016, European Social Survey.

Avhengige variabler	Obs	Gj.snitt	Std.avvik	Min	Max
stemt	11,895	.8655738	.0341124	0	1
deltakelse	12,674	1.770159	.0269065	0	2
Institusjonell tillit	10,553	5.935026	1.745429	0	10
Uavhengige variabler					
Kohort 1	12,717	.1997326	.3998151	0	1
Kohort 2	12,717	.3461508	.4757607	0	1
Kohort 3	12,717	.0280412	.4492182	0	1
Kohort 4	12,717	.1737045	.3788701	0	1
Livsfase 1	12,717	.1934418	.3950119	0	1
Livsfase 2	12,717	.5693953	.4951803	0	1
Livsfase 3	12,717	.2371629	.4253597	0	1
Kontrollvariabler					
Kjønn	12,717	.472753	.4992767	0	1
Høyere utdanning	12,717	.3925454	.4883362	0	1
VGS	12,717	.4495557	.4974684	0	1
Grunnskole	12,717	.1578989	.3646605	0	1

Modellene med signifikant samspill i modell 2. Stemt ved forrige valg er avhengig variabel, med kontrollvariablene kjønn og utdanning.

Tabell A2.1: Politikere er dyktige og fødselskohort 2 og fødselskohort 3

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	2.108872	.6810728	2.31	0.021	1.119824	3.971466
kohort2	2.039625	.4646804	3.13	0.002	1.305041	3.187693
kohort3	1.332452	.2128597	1.80	0.072	.9742527	1.822348
kohort4	1	(omitted)				
livsfase1	.4136789	.1282772	-2.85	0.004	.2252763	.7596463
livsfase2	1.018701	.2599081	0.07	0.942	.6178371	1.679653
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.187261	1.104527	3.34	0.001	1.61599	6.286321
VG5mm	1.105711	.1254291	0.89	0.376	.8852858	1.38102
kjønnd	1.048341	.0939424	0.53	0.598	.8794802	1.249624
c.dyktigd#c.kohort2	.6716271	.1131168	-2.36	0.018	.4827999	.9343062
_cons	6.789472	2.273977	5.72	0.000	3.521646	13.0896

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	2.176791	.7034831	2.41	0.016	1.155394	4.101127
kohort2	1.752858	.3730609	2.64	0.008	1.155009	2.660162
kohort3	1.63166	.2991303	2.67	0.008	1.139148	2.337112
kohort4	1	(omitted)				
livsfase1	.4266276	.1323952	-2.74	0.006	.232218	.7837941
livsfase2	1.021363	.2605639	0.08	0.934	.6194795	1.683967
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.211424	1.112533	3.37	0.001	1.628606	6.33256
VG5mm	1.111346	.1259543	0.93	0.352	.8899758	1.387778
kjønnd	1.040848	.0934142	0.45	0.656	.8729584	1.241027
c.dyktigd#c.kohort3	.6791954	.1111747	-2.36	0.018	.4927935	.9361047
_cons	6.593123	2.208216	5.63	0.000	3.419799	12.71106

Tabell A2.2: Politiske evner og fødselskohort 1, fødselskohort 2, fødselskohort 3 og fødselskohort 4

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	1.007553	.422182	0.02	0.986	.4432005	2.29053
kohort2	1.691177	.3554047	2.50	0.012	1.12023	2.553119
kohort3	1.317466	.2066352	1.76	0.079	.9688005	1.791613
kohort4	1	(omitted)				
livsfase1	.4177855	.1303266	-2.80	0.005	.2266858	.7699855
livsfase2	1.067631	.2760575	0.25	0.800	.6431704	1.772215
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.210361	1.112755	3.37	0.001	1.627481	6.332743
VGSm	1.113357	.1256729	0.95	0.341	.8923865	1.389044
kjønnd	1.048779	.0931225	0.54	0.592	.8812613	1.24814
c.eskala#c.kohort1	1.400559	.1660897	2.84	0.005	1.110092	1.767029
_cons	6.653771	2.234566	5.64	0.000	3.445125	12.85082

Note: **_cons** estimates baseline odds.

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	2.167836	.6883184	2.44	0.015	1.163477	4.039195
kohort2	.8432105	.2546847	-0.56	0.572	.466485	1.524173
kohort3	1.320199	.2070284	1.77	0.076	.9708618	1.795236
kohort4	1	(omitted)				
livsfase1	.4263369	.1296129	-2.80	0.005	.2349495	.7736263
livsfase2	1.087936	.2709448	0.34	0.735	.6677536	1.772518
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.178078	1.101833	3.34	0.001	1.610848	6.270099
VGSm	1.120329	.1263781	1.01	0.314	.8981035	1.397542
kjønnd	1.047872	.0930401	0.53	0.598	.8805021	1.247056
c.eskala#c.kohort2	1.277872	.1005068	3.12	0.002	1.095315	1.490856
_cons	6.509588	2.138287	5.70	0.000	3.419389	12.39249

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	2.35511	.7575782	2.66	0.008	1.253723	4.424058
kohort2	1.767359	.3743392	2.69	0.007	1.166902	2.676797
kohort3	.4463945	.1166936	-3.09	0.002	.2674257	.7451342
kohort4	1	(omitted)				
livsfase1	.4637262	.1429083	-2.49	0.013	.2534799	.8483592
livsfase2	1.143175	.2888477	0.53	0.596	.6966879	1.875802
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.076991	1.066771	3.24	0.001	1.559627	6.070602
VGSmm	1.14595	.1293565	1.21	0.227	.9185033	1.429718
kjønnd	1.016271	.0905153	0.18	0.856	.8534855	1.210104
c.eskala#c.kohort3	1.466741	.1126581	4.99	0.000	1.261752	1.705034
_cons	6.02749	2.00329	5.40	0.000	3.142187	11.56221

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	8.206552	3.206184	5.39	0.000	3.815999	17.64872
kohort2	6.173581	1.892152	5.94	0.000	3.385719	11.25702
kohort3	4.786232	1.305434	5.74	0.000	2.804339	8.168777
kohort4	1	(omitted)				
livsfase1	.4487519	.1377682	-2.61	0.009	.2458583	.8190827
livsfase2	1.140722	.288151	0.52	0.602	.6952852	1.87153
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.149318	1.089347	3.32	0.001	1.598772	6.203639
VGSmm	1.135304	.1291062	1.12	0.264	.9084766	1.418764
kjønnd	1.028356	.0917842	0.31	0.754	.8633187	1.224944
c.eskala#c.kohort4	1.595043	.1350486	5.51	0.000	1.351149	1.882963
_cons	1.721805	.6873596	1.36	0.173	.7873662	3.765226

Tabell A2.3: Politikere er troverdige og fødselskohort 1, fødselskohort 2, fødselskohort 3 og fødselskohort 4

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort4	.4591992	.1466629	-2.44	0.015	.2455484	.8587466
kohort2	.3464388	.1014914	-3.62	0.000	.195102	.6151644
kohort3	.5871939	.1593497	-1.96	0.050	.3449743	.9994849
kohort1	1	(omitted)				
livsfase1	.420924	.128797	-2.83	0.005	.2310721	.7667605
livsfase2	1.073147	.2705445	0.28	0.779	.6547385	1.758937
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.240734	1.122483	3.39	0.001	1.643673	6.389566
VGSmm	1.081264	.1212148	0.70	0.486	.8679767	1.346962
kjønnd	1.043064	.0925171	0.48	0.635	.8766204	1.24111
c.troverdige#c.kohort2	2.535629	.5078224	4.65	0.000	1.712425	3.754567
_cons	14.723	1.912542	20.70	0.000	11.41363	18.99192

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort4	.433709	.1390921	-2.60	0.009	.2313209	.8131712
kohort2	.7388726	.1857918	-1.20	0.229	.4513696	1.209503
kohort3	.3299431	.0998466	-3.66	0.000	.1823268	.5970735
kohort1	1	(omitted)				
livsfase1	.4450182	.1367086	-2.64	0.008	.2437196	.812578
livsfase2	1.089349	.2752088	0.34	0.735	.6639306	1.787356
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.296013	1.140843	3.45	0.001	1.672492	6.495518
VGSmm	1.097138	.1228288	0.83	0.408	.8809801	1.366333
kjønnd	1.034666	.0918743	0.38	0.701	.8693945	1.231356
c.troverdige#c.kohort3	2.045861	.3681168	3.98	0.000	1.437862	2.910951
_cons	14.72121	1.911526	20.71	0.000	11.41344	18.98763

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	1.187906	.4643161	0.44	0.660	.5521705	2.555587
kohort2	1.641577	.3432162	2.37	0.018	1.089669	2.473023
kohort3	1.285342	.2011854	1.60	0.109	.9457715	1.746832
kohort4	1	(omitted)				
livsfase1	.4196335	.1294443	-2.82	0.005	.2292451	.7681397
livsfase2	1.064511	.2714824	0.25	0.806	.6457559	1.754819
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.334308	1.153781	3.48	0.001	1.692239	6.569761
VGSmm	1.096143	.122607	0.82	0.412	.8803544	1.364824
kjønnd	1.04562	.0926398	0.50	0.615	.8789398	1.243909
c.troverdigid#c.kohort1	2.104599	.5839914	2.68	0.007	1.221729	3.625465
_cons	6.738572	2.242581	5.73	0.000	3.509862	12.93736

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort4	.2816426	.0970643	-3.68	0.000	.1433321	.5534181
kohort2	.7393373	.1859026	-1.20	0.230	.4516607	1.210244
kohort3	.5783303	.1573487	-2.01	0.044	.3393017	.985748
kohort1	1	(omitted)				
livsfase1	.4289554	.1314874	-2.76	0.006	.2352306	.7822227
livsfase2	1.08873	.2750416	0.34	0.736	.663567	1.786306
livsfase3	1	(omitted)				
høyereutd	3.314241	1.146745	3.46	0.001	1.682146	6.529868
VGSmm	1.094654	.1228304	0.81	0.420	.8785456	1.363923
kjønnd	1.041537	.0924678	0.46	0.647	.8751953	1.239494
c.troverdigid#c.kohort4	1.921887	.3556805	3.53	0.000	1.337203	2.762221
_cons	14.67938	1.905619	20.69	0.000	11.38173	18.93247

Tabell A2.4: Institusjonell tillit og fødselskohort 1, fødselskohort 2, fødselskohort 3, og fødselskohort 4

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	1.54415	.4753359	1.41	0.158	.8446256	2.823027
kohort2	2.548755	.3623973	6.58	0.000	1.928853	3.367883
kohort3	1.571192	.1952949	3.64	0.000	1.23148	2.004617
kohort4	1 (omitted)					
livsfase1	.4508598	.0876658	-4.10	0.000	.3079873	.6600096
livsfase2	.8107948	.1207541	-1.41	0.159	.6055345	1.085633
livsfase3	1 (omitted)					
høyereutd	4.617865	.4610042	15.33	0.000	3.797216	5.615872
VGSmm	1.991439	.1769554	7.75	0.000	1.673135	2.370299
kjønnd	.9223862	.0583532	-1.28	0.202	.8148225	1.044149
c.tillitinst#c.kohort1	1.147541	.0503086	3.14	0.002	1.053055	1.250504
_cons	2.229337	.4610625	3.88	0.000	1.486393	3.343627

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	3.370489	.7156448	5.72	0.000	2.223105	5.110057
kohort2	.5588117	.1245355	-2.61	0.009	.3610511	.864893
kohort3	1.574064	.194945	3.66	0.000	1.234817	2.006514
kohort4	1 (omitted)					
livsfase1	.4888822	.096208	-3.64	0.000	.3324258	.7189747
livsfase2	.883269	.1345904	-0.81	0.415	.6552227	1.190685
livsfase3	1 (omitted)					
høyereutd	4.300684	.4307188	14.57	0.000	3.53418	5.23343
VGSmm	1.945788	.1722589	7.52	0.000	1.635835	2.314471
kjønnd	.9396245	.0596363	-0.98	0.326	.8297172	1.06409
c.tillitinst#c.kohort2	1.322215	.0441623	8.36	0.000	1.238431	1.411667
_cons	2.108463	.4403441	3.57	0.000	1.400219	3.174944

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort1	3.298409	.6913486	5.69	0.000	2.187219	4.974128
kohort2	2.654749	.3747688	6.92	0.000	2.013075	3.500958
kohort3	.5936659	.1257684	-2.46	0.014	.3919356	.8992274
kohort4	1 (omitted)					
livsfase1	.4708469	.0913447	-3.88	0.000	.3219184	.6886738
livsfase2	.8094712	.1205442	-1.42	0.156	.6045648	1.083827
livsfase3	1 (omitted)					
høyereutd	4.403624	.438462	14.89	0.000	3.622909	5.352578
VGSmm	2.021976	.1785473	7.97	0.000	1.700639	2.404031
kjønnd	.924543	.0585539	-1.24	0.215	.8166165	1.046733
c.tillitinst#c.kohort3	1.197893	.0393896	5.49	0.000	1.123126	1.277638
_cons	2.148623	.4425776	3.71	0.000	1.434921	3.217306

stemtd	Odds Ratio	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
kohort4	.1121335	.0321783	-7.62	0.000	.0638956	.1967886
kohort2	.8013586	.1258154	-1.41	0.158	.5890958	1.090104
kohort3	.4921984	.0885808	-3.94	0.000	.3458992	.7003752
kohort1	1 (omitted)					
livsfase1	.4656997	.0911526	-3.90	0.000	.3173206	.6834611
livsfase2	.8079511	.120387	-1.43	0.152	.6033283	1.081973
livsfase3	1 (omitted)					
høyereutd	4.571434	.4539268	15.31	0.000	3.762974	5.553588
VGSmm	2.033396	.1801309	8.01	0.000	1.709296	2.418949
kjønnd	.917864	.0582155	-1.35	0.177	.8105707	1.039359
c.tillitinst#c.kohort4	1.188445	.0394873	5.20	0.000	1.113518	1.268414
_cons	7.072769	.6909764	20.02	0.000	5.840245	8.565405

Modellene med signifikant samspill i modell 3, hvor deltakelse er avhengig variabel, med kontrollvariablene kjønn og utdanning.

Tabell A4.1: Politikere er dyktige og fødselskohort 2

deltakelseskala	Robust		t	P> t	[95% Conf. Interval]	
	Coef.	Std. Err.				
kohort1	-.0467619	.0194078	-2.41	0.016	-.0848086	-.0087152
kohort2	-.0118013	.0165278	-0.71	0.475	-.0442022	.0205995
kohort3	-.0140896	.0137386	-1.03	0.305	-.0410225	.0128434
kohort4	0 (omitted)					
livsfase1	.0403326	.017265	2.34	0.020	.0064865	.0741788
livsfase2	.0510301	.0112155	4.55	0.000	.0290433	.0730168
livsfase3	0 (omitted)					
kjønnd	.0022445	.0054425	0.41	0.680	-.0084249	.0129138
høyereutd	.0390641	.0152512	2.56	0.010	.0091658	.0689624
VGSmm	-.0236054	.0067409	-3.50	0.000	-.0368203	-.0103905
∴.dyktigd#c.kohort2	-.020118	.0093929	-2.14	0.032	-.0385317	-.0017043
_cons	.1251984	.0198851	6.30	0.000	.0862159	.1641808

Tabell A4.2: Politiske evner og fødselskohort 1, fødselskohort 2, fødselskohort 3 og fødselskohort 4

deltakelseskala	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
kohort1	-.1279752	.0216048	-5.92	0.000	-.1703287	-.0856217
kohort2	-.0220533	.0158169	-1.39	0.163	-.0530604	.0089537
kohort3	-.0139583	.0135621	-1.03	0.303	-.0405451	.0126285
kohort4	0	(omitted)				
livsfase1	.0293405	.0169791	1.73	0.084	-.003945	.0626261
livsfase2	.0405213	.010892	3.72	0.000	.0191689	.0618737
livsfase3	0	(omitted)				
kjønnd	.0039338	.0053581	0.73	0.463	-.0065701	.0144377
høyereutd	.0422322	.015265	2.77	0.006	.0123069	.0721574
VGSmm	-.0236119	.0066763	-3.54	0.000	-.0367	-.0105239
c.eskala#c.kohort1	.0294921	.0047528	6.21	0.000	.0201749	.0388094
_cons	.1352929	.0195007	6.94	0.000	.0970642	.1735215

deltakelseskala	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
kohort1	-.056934	.0190738	-2.98	0.003	-.094326	-.0195421
kohort2	-.1543355	.0193908	-7.96	0.000	-.1923488	-.1163222
kohort3	-.0138835	.0135574	-1.02	0.306	-.0404612	.0126943
kohort4	0	(omitted)				
livsfase1	.029351	.0170678	1.72	0.086	-.0041085	.0628104
livsfase2	.0408137	.0110562	3.69	0.000	.0191394	.062488
livsfase3	0	(omitted)				
kjønnd	.0049011	.0053239	0.92	0.357	-.0055357	.015338
høyereutd	.0376626	.0155501	2.42	0.015	.0071785	.0681468
VGSmm	-.0230137	.0065829	-3.50	0.000	-.0359186	-.0101088
c.eskala#c.kohort2	.044218	.0041695	10.61	0.000	.0360442	.0523919
_cons	.1347264	.0195452	6.89	0.000	.0964104	.1730423

deltakelseskala	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
kohort1	-.0433651	.0188764	-2.30	0.022	-.08037	-.0063601
kohort2	-.0143882	.0156023	-0.92	0.356	-.0449747	.0161983
kohort3	-.1295003	.0178744	-7.25	0.000	-.1645409	-.0944597
kohort4	0	(omitted)				
livsfase1	.0431026	.0168193	2.56	0.010	.0101304	.0760747
livsfase2	.0476205	.0109667	4.34	0.000	.0261216	.0691194
livsfase3	0	(omitted)				
kjønnd	.0005313	.0053525	0.10	0.921	-.0099616	.0110243
høyereutd	.0399951	.0154365	2.59	0.010	.0097338	.0702565
VGSmm	-.0197095	.0066386	-2.97	0.003	-.0327237	-.0066953
c.eskala#c.kohort3	.0391645	.0048807	8.02	0.000	.0295965	.0487325
_cons	.1218385	.0193356	6.30	0.000	.0839333	.1597437

deltakelseskala	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
kohort1	.0319852	.0289755	1.10	0.270	-.0248177	.0887881
kohort2	.0612282	.0269747	2.27	0.023	.0083475	.1141088
kohort3	.0686546	.0257292	2.67	0.008	.0182156	.1190937
kohort4	0	(omitted)				
livsfase1	.037111	.0170209	2.18	0.029	.0037436	.0704784
livsfase2	.0473518	.010966	4.32	0.000	.0258543	.0688494
livsfase3	0	(omitted)				
kjønnd	.0021656	.0053591	0.40	0.686	-.0083402	.0126715
høyereutd	.0460194	.0154248	2.98	0.003	.0157809	.0762579
VGSmm	-.0216882	.0066501	-3.26	0.001	-.034725	-.0086515
c.eskala#c.kohort4	.0282831	.0076034	3.72	0.000	.0133775	.0431887
_cons	.0457888	.0293279	1.56	0.119	-.011705	.1032826

Tabell A4.3: Politikere er troverdige og fødselskohort 2

deltakelseskala	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
kohort1	-.0512495	.0189777	-2.70	0.007	-.088453	-.014046
kohort2	-.0516719	.0192157	-2.69	0.007	-.089342	-.0140017
kohort3	-.0147069	.0134618	-1.09	0.275	-.0410972	.0116833
kohort4	0	(omitted)				
livsfase1	.0346672	.0169159	2.05	0.040	.0015057	.0678288
livsfase2	.0457179	.0109471	4.18	0.000	.0242574	.0671783
livsfase3	0	(omitted)				
kjønnd	.0027029	.0053628	0.50	0.614	-.0078102	.0132161
høyereutd	.0482341	.0153374	3.14	0.002	.0181671	.0783011
VGSmm	-.0229009	.0066403	-3.45	0.001	-.0359184	-.0098833
c.troverdige#c.kohort2	.0343393	.0128922	2.66	0.008	.0090657	.059613
_cons	.1298729	.0194568	6.67	0.000	.0917303	.1680155